A photograph of a park scene. In the foreground, a man in a white shirt and blue jeans is sitting on the grass, looking towards the camera. To his left, a young child in a blue dress is crouching. In the background, another child in a pink dress is running. The park is filled with tall, green pine trees. In the distance, a multi-story building is visible under a clear blue sky.

**OSALLISUUS
KAUPUNGIN
VIHERALUEIDEN
SUUNNITTELUN
HAASTEENA**

Julkaisija: Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto
Kirjoittaja: Maija Sipilä
Ulkoasu ja kannet: Maija Sipilä
Kartta: Maria Haikala
Tulostus:
Painos: XX kpl

SISÄLTÖ

Aluksi.....	2
I KAUPUNGIN VIHERALUEIDEN VUOROVAIKUTTEINEN SUUNNITTELU	3
1. Kaupungin viheralueiden suunnittelun käsitteitä.....	3
2. Osallistumiseen liittyviä käsitteitä.....	4
3. Vuorovaikutteinen suunnittelu	5
<i>Mihin vuorovaikutteisella suunnittelulla pyritään?</i>	5
<i>Vuorovaikutteisen suunnittelun osapuolet</i>	5
<i>Osallistumisen menetelmiä</i>	7
4. Aiempia tutkimuksia ja selvityksiä.....	8
II VUOROVAIKUTTEISTA VIHERALUEIDEN SUUNNITTELUA HELSINGISSÄ	9
1. Helsingin viheralueet ja niiden suunnittelua koskevat normit	9
2. Suunnitteluprosessi.....	10
3. Vuosien 1995–2002 vuorovaikutteinen suunnittelutapa	11
4. Vuorovaikutteisuuden historiaa	13
<i>Suunnittelun juuret</i>	13
<i>Osallistumisen idea itää ja vahvistuu</i>	13
<i>Uusi vuorovaikutteinen järjestelmä luonnonhoidon suunnittelussa</i>	14
<i>Viheralueohjelma ja viheraluesuunnittelu</i>	15
<i>Kiitoksia ja nurinaa</i>	17
5. Työryhmäkäytännön laajuus ja tilanne keväällä 2003.....	18
III KYSELYTUTKIMUS SUUNNITTELUUN OSALLISTUNEILLE	19
1. Tutkimuksen tavoitteet	19
2. Aineisto ja menetelmä	19
IV TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
1. Vastaajat.....	20
2. Vuorovaikutuksen tarpeellisuus ja kokemuksia	20
työryhmäkäytännöstä	20
<i>Vuorovaikutuksen tarpeellisuus</i>	20
<i>Kokemuksia työryhmäkäytännöstä</i>	21
<i>Ketkä ovat voineet vaikuttaa lopullisiin suunnitelmiin?</i>	23
<i>Suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden tarkkuus ja toteutuminen</i>	25
3. Kuinka tärkeää osallistuminen on suunnittelun eri vaiheissa?	26
4. Miten osallistuminen voitaisiin jatkossa järjestää?.....	29
<i>Vuorovaikutuksen menetelmät</i>	29
<i>Työryhmätyöskentely</i>	36
<i>Internetin mahdollisuudet</i>	37
5. Vastaajien omasta kynästä	38
6. Vuorovaikutuskonsultin huomioita	41
V TULOSTEN TARKASTELU	42
1. Aineiston edustavuus	42
2. Vuorovaikutuksen tarpeellisuus ja työryhmäkäytännön	43
onnistuminen.....	43
<i>Vuorovaikutuksen tarpeellisuus</i>	43
<i>Työryhmäkäytännön onnistuminen</i>	43
<i>Ketkä ovat voineet vaikuttaa lopullisiin suunnitelmiin?</i>	45
<i>Suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden tarkkuus ja toteutuminen</i>	45
3. Kuinka tärkeää osallistuminen on suunnittelun eri vaiheissa?	46
4. Miten osallistuminen voitaisiin jatkossa järjestää?.....	48
<i>Vuorovaikutuksen menetelmät</i>	48
<i>Työryhmätyöskentely</i>	49
<i>Internetin mahdollisuudet</i>	50
VI JOHTOPÄÄTÖKSET	51
1. Näkökohtia vuorovaikutteisen suunnittelun kehittämiseksi	51
2. Viheralueiden vuorovaikutteisen suunnittelun malli.....	52
VII LÄHTEET	54
SAMMANDRAG.....	61
SUMMARY	62

LIITE 1 Kysymyslomake ja saatekirje

LIITE 2 Helsingin viheralueiden suunnitelmien laadinnan tilanne vuoden 2003 alussa

Aluksi

Helsingissä metsien, puistojen ja muiden viheralueiden kehitystä ohjataan laatimalla alueittain strategisia kymmenvuotiskauden suunnitelmia. Jo pitkään on pidetty tärkeänä, että asukkaat ja muut viheralueiden käyttäjät osallistuvat suunnitelmien laadintaan. Vuodesta 1995 lähtien suunnitelmia on laadittu työryhmissä, joissa ovat olleet edustettuina sekä asukkaat että kaupungin eri hallintokunnat. Vuonna 2003 lähes jokaisella Helsingin noin 50 hallinnollisesta osa-alueesta on ensimmäinen vuorovaikutteisesti laadittu suunnitelma valmiina.

Vuorovaikutus on ollut antoisaa, ja sitä halutaan jatkaa suunnitelmien laadinnassa edelleen. Työryhmäkäytännön on kuitenkin todettu kaipaavan uudistamista. Syksyllä 2002 viherosastolla käynnistettiin hanke viheralueiden suunnittelun kehittämiseksi. Hankkeen tavoitteena oli koota viheraluesuunnitelmien laatimista varten ohje, jossa myös vuorovaikutuksen toteuttamisen tavat määritellään. Ohjeen laadinnan tueksi tehtiin kysely niille asukkaille, rakennusviraston edustajille ja muille viranomaisille, jotka tähän mennessä olivat osallistuneet suunnitelmien laadintaan työryhmien jäseninä.

Tämä julkaisu on tarkoitettu dokumentiksi aikakaudesta, jolloin vuorovaikutuksen lisäämiseen panostettiin Helsingin viheralueiden suunnittelussa toden teolla. Osassa I kerrotaan lyhyesti, mistä viheralueiden vuorovaikutteisessa suunnittelussa on kyse. Osassa II esitellään viheralueiden suunnittelua Helsingissä ja kerrotaan vuorovaikutteisen toimintatavan kehityksestä. Julkaisun loppuosaan on koottu tulokset mainitusta kyselytutkimuksesta. Tutkimus oli samalla graduni Helsingin yliopiston metsäekologian laitokselle (gradu on luettavissa osoitteessa <http://www.honeybee.helsinki.fi/mmeko/OPINNOT> → *pro gradutyöt*).

Haluan kiittää lämpimästi kaikkia kyselyyn vastanneita sekä niitä, jotka ovat auttaneet minua tätä julkaisua ja gradua tehdessäni. Kiitokset etenkin niille viherosastolaisille, jotka ovat auttaneet kirjoittamaan vuorovaikutteisen suunnittelun historiaa koskevan osan sekä tarkistaneet tekstin asiasisällön. Toivon, että julkaisu on avuksi asukkaiden osallistumista pohtiville viranomaisille niin Helsingissä kuin muissakin kunnissa. Toivottavasti julkaisu hyödyttää myös kaikkia muita viheralueiden vuorovaikutteisesta suunnittelusta kiinnostuneita.

Helsingissä 20.6.2003

Maija

I KAUPUNGIN VIHERALUEIDEN VUOROVAIKUTTEINEN SUUNNITTELU

1. Kaupungin viheralueiden suunnittelun käsitteitä

Viheralueet ovat kaupungin hallinnollisten rajojen sisällä sijaitsevia ja lähinnä kaupungin omistamia ainakin osittain kasvipeitteisiä *luonnonalueita* ja hoidettuja *puistoja*.

Luonnonalueet ovat esim. metsiä, peltoja, niittyjä ja soita.

Puistot ovat mm. leikkipuistoja, korttelipuistoja ja puutarhamaisia kartanoympäristöjä.

Luonnonhoito tarkoittaa esim. metsikön harventamista, niittoa tai maisemapellon viljelyä.

Viheraluesuunnittelu tarkoittaa *viheraluesuunnitelman* laadintaa.

Viheraluesuunnitelma laaditaan tietylle alueelle, kuten kaupunginosalle, noin kymmeneksi vuodeksi kerrallaan. Viheraluesuunnitelmassa asetetaan viheralueille *tavoitteet* ja valitaan niiden täyttämiseen tähtäävät *toimenpiteet*. Suunnitelma ohjaa viheralueita koskevien tarkempien suunnitelmien laadintaa voimassaoloaikanaan.

Luonnonhoidon suunnitelmassa käsitellään luonnonalueita ja puistojen luonnonalueiksi luettavia osia. Luonnonhoidon suunnitelma laaditaan nykyisin osana viheraluesuunnitelmää.

Tavoitteita voivat viheraluesuunnitelmassa olla esim. metsikön valoisuus, maiseman vaaliminen ja ulkoilureittien turvallisuus. *Toimenpiteitä* taas ovat esim. metsikön harvennussuunnitelman ja puiston korjaussuunnitelman laatiminen, luonnonarvojen kartoittaminen ja tehtyjen suunnitelmien toteuttaminen.

Suunnittelija eli *viheraluesuunnittelija* on päävastuussa suunnittelusta. Suunnittelija valmistelee muiden suunnittelun osapuolten avulla suunnitteluratkaisut lautakunnalle tehtävää esittelyä varten.

Suunnitteluprosessi alkaa, kun päätöstä laatia tietylle alueelle suunnitelma ryhdytään toteuttamaan. Suunnitteluprosessi päättyy suunnitelman hyväksymiseen, minkä jälkeen suunnitelman toteutumista seurataan.

Osallistumisprosessi on osa suunnitteluprosessia sisältäen palautteen keräämisen, työryhmien kokoukset, yleisötilaisuudet ja muut osallistumiseen liittyvät tapahtumat. Osallistumisprosessi voi jatkua seurantavaiheeseen.

Päätöksenteosta vastaa viheraluesuunnittelussa yleisten töiden lautakunta. Lautakunta joko hyväksyy suunnitelman, joka sille esitellään, tai palauttaa sen muutoksia halutessaan valmisteltavaksi uudelleen.

2. Osallistumiseen liittyviä käsitteitä

Osallisuus viittaa käsitteenä kuulumiseen yhteiskuntaan tai yhteisöön (Bäcklund ym. 2002a). Osallisuudessa on kysymys myös kuulumisen tunteesta (Sassi 2002). Osallisuus voidaan jakaa esim. tieto-, suunnittelu-, päätös- ja toimintaosallisuuteen (Valtioneuvoston... 2002). Tieto-osallisuus on kansalaisen oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen. Suunnitteluosallisuus on esimerkiksi vuorovaikutteista suunnittelua. Jos kansalaisilla on valta osallistua päätöksentekoon, on kyse päätösosallisuudesta. Toimintaosallisuus taas tarkoittaa esim. talkootoimintaa yhteisessä ympäristössä.

Osallistuminen on osallisuuden ilmenemistä; osalliselle kuuluvan osan ottamista (Lapintie 2002). Tässä osallistumisella tarkoitetaan suoraa osallistumista, ei niinkään äänestämiseen perustuvaa edustuksellista demokratiaa. Osallistuminen on vaikuttamisen ehto, muttei takaa vaikuttamista (ks. Staffans 2002). Osallistuminen tapahtuu *vuorovaikutuksen* kautta.

Osallistaminen on hallinnon aloitteesta lähtevä pyrkimys saada kansalaiset osallistumaan. Osallistumisen ja osallistamisen ero on häilyvä, ja käytännössä voidaan olla erimielisiä siitä, kummasta kulloinkin on kyse (Koskiahho 2002).

Valtaistaminen eli **mahto** on edellytys vaikuttavalle osallistumiselle. Valtaistamisen tarkoituksena on saada valtaistamisen kohteet täysivaltaisiksi kansalaisiksi, jotka kykenevät täysipainoisesti osallistumaan erilaisiin osallisuustoimiin yhteiskunnassa (Koskiahho 2002). Valtaistamisessa kansalaiset saavat käyttäjätunnuksen yhteiskunnan verkkoon: sisään kirjautumisessa tunnus on välttämätön, mutta kirjautuminen ei ole pakollista.

Osallinen on yksittäinen toimija tai ryhmä, jota käsiteltävä asia koskee. Suunnittelussa osalliset määritellään, minkä ei tarvitse tarkoittaa kenenkään rajaamista osallistumismahdollisuuksien ulkopuolelle. Maankäyttö- ja rakennuslaissa osallisia ovat kaikki, joiden elinoloihin suunnittelulla ja kaavoituksella vaikutetaan (Bäcklund ym. 2002a), jolloin jokainen voi periaatteessa päättää osallisuudestaan itse (Nyman 2000). Vaikutukset voivat olla esim. fyysisiä, eettisiä tai taloudellisia. Paitsi hankkeen vaikutuksiin, voi osallisten määrittely perustua myös mm. maantieteelliseen rajaukseen, kohteen omistusoikeuksiin tai asiantuntemukseen (esim. Setälä 2003). Viheraluesuunnittelun osallisia käsitellään sivuilla 6-7.

Vuorovaikutus on kahden osapuolen välistä informaation siirtoa eli viestintää siten, että kumpikin osapuoli toimii viestin lähettäjänä ja vastaanottajana ja reagoi toiselta saamaansa viestiin. Osallistumistilanteessa osallistuja on saanut viestin, johon hän osallistumisellaan vastaa, ja toinen osapuoli voi edelleen antaa osallistujalle palautetta. **Vuorovaikutteisuus** on sen toiminnan ominaisuus, johon vuorovaikutus liittyy.

Vuorovaikutteinen suunnittelutapa edellyttää, että osapuolilla on mahdollisuus antaa ja saada palautetta toistensa viesteistä: palaute tekee viestinnästä keskustelun (Wiio 1989). Keskustelu voi tapahtua paitsi kasvokkain kohtaamisena esimerkiksi ryhmässä tai esittely- ja keskustelutilaisuudessa, myös puhelimen, sähköpostin tai internetin avulla. Keskustelun on tuotava suunnitteluun mukaan oleellinen tieto suunnittelun kohteesta, ja päätöksentekijöiden on oltava esitetyistä eriävistä näkemyksistä tietoisia. Päätöksiä tehtäessä jotakin aina myös menetetään: näkemysten käsittely tuo tiedon vaihtoehtoisuustannuksista.

Vuorovaikutteinen suunnittelu on vuorovaikutteisesta suunnittelutavasta käytettävä nimitys. Muita eri tahojen käyttämiä nimityksiä ovat mm. vuorovaikutussuunnittelu, yhteissuunnittelu, osallistuva suunnittelu ja osallistava suunnittelu.

3. Vuorovaikutteinen suunnittelu

Mihin vuorovaikutteisella suunnittelulla pyritään?

Osallisuus on yhteiskunnan suunnittelulle strateginen haaste. Strateginen haaste liittyy päätösten ja toimintojen kautta päämääriin, toiminnan suuntaamiseen ja resurssien allokointiin (Sotarauta 1999). Vuorovaikutteisuus on edellytys, jonka osallisuus suunnittelulle haasteena aiheuttaa. Wallenius (2001) on esittänyt *hyvän osallistavan suunnittelun* määritelmän:

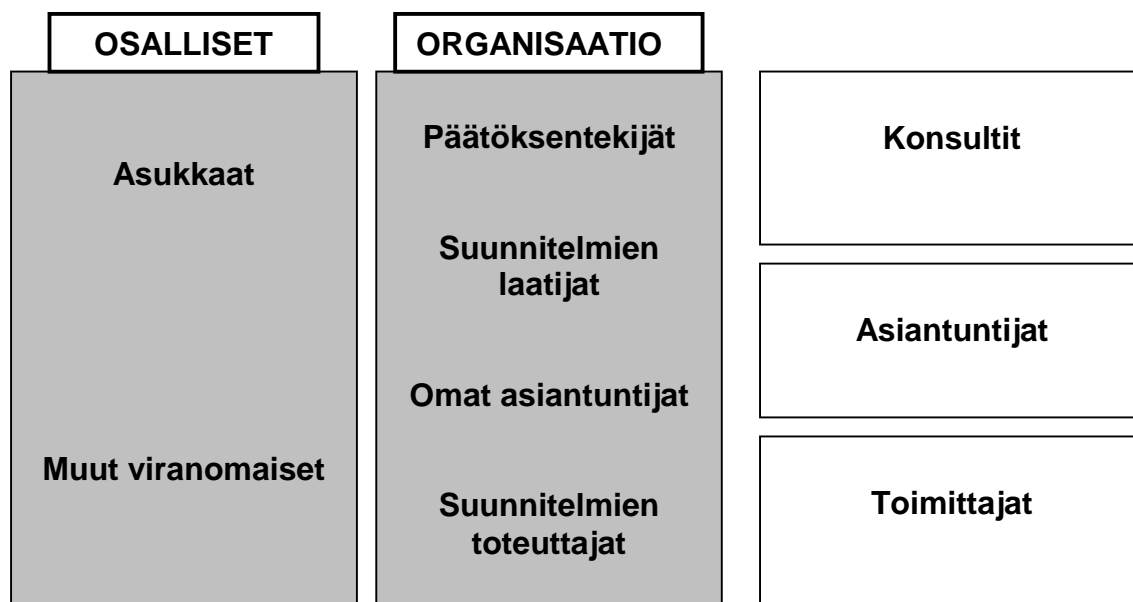
”Yhteiskunnan asioista vastaavien päättäjien ja suunnittelijoiden tulee tarjota kaikille kansalaisille ja eri sidosryhmille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa suunnitteluun ja päätöksentekoon erityisesti sellaisissa hankkeissa, jotka vaikuttavat kansalaisten ja sidosryhmien toimintamahdollisuuksiin ja elinympäristöön. Periaatteina ovat myös, että kaikkien kiinnostuneiden tulee päästä osallistumaan, ja osallistaminen tapahtuu niin aikaisessa vaiheessa, että osallistujilla on vaikutusmahdollisuus suunnitelmiin, ja että käytetty materiaali ja kieli ovat osallistujien ymmärrettävissä. Lisäksi tulee tarjota erilaisia tapoja osallistua ja mahdollistaa osallistuminen tarvittaessa suunnittelun jälkeisessä toteutuksessa ja seurannassa. Osallistavan suunnitteluprosessin tulee olla avoin, tasa-puolinen, rehellinen ja yhteistyöhakuinen. Tehdyt päätökset ja osallistujien vaikutus niihin tulee voida perustella.”

Vuorovaikutteisen suunnittelun yleisinä tavoitteina on Walleniuksen (2001) mukaan pidetty ainakin tiedon, näkemysten, tavoitteiden, rajoitteiden ja mahdollisuuksien selvittämistä, konfliktien vähentämistä, toiminnan hyväksyttävyyden rajojen ja vaatimusten selvittämistä, yhteistyötahojen löytämistä ja pyrkimystä yhteistyöhön sekä parempia ja hyväksyttävämpiä päätöksiä. Paremmat päätökset edistävät ihmisen ympäristösuhteen osuvuutta, jonka esim. Horelli & Kukkonen (2002) mainitsevat vuorovaikutteisen suunnittelun oleellisena tavoitteena. Osallistumisesta on toivottu keinoa kaupunkisyrjäytymisen ehkäisemiseksi, asukkaiden juurruttamiseksi alueelleen ja paikallisen yhteisöllisyyden vahvistamiseksi, mutta hallinnon määrittelemänä nämä tavoitteet ovat ongelmallisia (esim. Bäcklund & Korhonen 1998).

Vuorovaikutteisen suunnittelun osapuolet

Kuvassa 1 on esitetty vuorovaikutteisen suunnittelun osapuolia. Päätahoja ovat suunnittelusta vastaava organisaatio sekä osalliset. Järjestäjätahon osapuolina ovat päätöksentekijät, suunnitelmien laatijat, organisaation omat asiantuntijat ja suunnitelmien toteuttajat. Organisaatio voi palkata ulkopuolisia konsultteja mm. vuorovaikutusjärjestelyiden hoitamiseen, varsinaiseen suunnittelutyöhön sekä suunnitelmien toteuttamiseen. Suunnittelussa voi olla osansa myös esim. tutkijoilla ja muilla ulkopuolisilla asiantuntijoilla sekä toimittajilla. Osallistajat kohtaavat suunnitteluorganisaation edustajista lähinnä suunnitelmien laatijoita.

Osallisia voidaan jaotella esim. virkansa puolesta osallisiin ja asukasosallisiin: tässä työssä käytetään käsitteitä *muut viranomaiset* sekä *asukkaat*. Osalliset ovat alueen käyttäjiä, ja oikeampaa olisi nimittää asukkaita *muiksi alueen käyttäjiksi*, koska vain osa heistä osallistuu juuri asuinpaikkansa perusteella. *Alueen käyttäjä* ei sekään ole terminä täydellinen, koska osallisuus ei vaadi konkreettista *käyttöä*: osallisia ovat mm. nekin, jotka katselevat viheralueita ikkunastaan tai joille viheralueilla on merkitystä vain muistoissa.

Kuva 1. Viheralueiden vuorovaikuttamisen suunnittelun osapuolia.

Organisaatio voi Walleniuksen (2001) mukaan tavoitella vuorovaikutteisudella mm. paremman mielikuvan aikaansaamista organisaation toiminnasta, mahdollisimman laajan hyväksynnän saamista toiminnalle ja siten konfliktien vähentämistä, lisäinformaation keräämistä tulevista suunnittelukohteista ja niitä koskevista toimenpiteistä sekä parempien päätösten aikaansaamista.

Yksittäinen suunnittelija voi vuorovaikutteisududen yleisten tavoitteiden lisäksi tavoitella ainakin määräysten noudattamista, työn menestyksellistä suorittamista, parempien suhteiden luomista toimintaympäristöön ja rakentavaa yhteistyötä eri intressiryhmien kanssa (Wallenius 2001). Suunnittelijan on hallittava tieto suunnittelusta itsestään ja kyettävä katsomaan kokonaisuutta (esim. Horelli & Kukkonen 2002).

Konsultin valta ja vastuu määrittyvät eri tavoin kuin viranomaisilla, ja konsultti on myös etäämpänä päätöksenteosta. Vuorovaikutuskonsultin käyttö esim. yleisötilaisuuksien vetämisessä ja palautteen keräämisessä säästää suunnittelijoiden aikaa varsinaiseen suunnittelutyöhön. Osallistuminen ei kuitenkaan saa jäädä irralliseksi prosessiksi vain konsultin ja osallistujien välille. Tutkimustietoa konsultin roolista suunnitteluun osallistumisen kannalta ei vielä tiettävästi ole (Koskiahho 2002).

Suunnitelmien toteuttajana voi olla organisaation sisäinen yksikkö tai ulkopuolinen yrittäjä. Toteutus ratkaisee koko suunnittelun lopullisen merkityksen. Toteuttajien läsnäolo jo suunnitteluvaiheessa luo varmuutta sille, että alkuperäiset ideat ja tarkoitukset välittyvät oikeasti käytäntöön asti. Suunnitteluvaiheessa toteuttajaa ei kuitenkaan välttämättä tiedetä. Koska urakoitsijat yhä useammin kilpailutetaan vuosittain uudelleen, on koko kymmenvuotiskauden toteuttajien mukanaolo suunnittelussa lähinnä mahdotonta.

Osallistujat voivat osallistuessaan tavoitella mm. omien etujensa valvomista ja niihin vaikuttamista, vaikuttamista asioiden yleiseen hoitoon, demokratian mahdollisuuden hyväksikäyttämistä, julkisesti esiintymistä, yhdessäoloa toisten kanssa ja oman tietämyksen tuomista suunnittelijoiden käyttöön parempien päätösten aikaansaamiseksi (Wallenius 2001). Osallistumisessa ratkaisevia ovat osallistujan asema, intressi, tietomäärä, suhde yleensä kunnan tai alueen kehittämiseen, elämäntilanteesta riippuva osallistumishalukkuus sekä se, millaisia osallistumisen kanavia on käytettävissä (Koskiahho 2002).

Virkansa puolesta viheralueiden suunnittelun osallisina on Helsingissä pidetty kaavoituksesta vastaava kaupunkisuunnitteluvirastoa, liikuntavirastoa, ympäristökeskusta, sosiaalivirastoa, nuorisoasiainkeskusta, kiinteistövirastoa, rakennusvalvontavirastoa ja valaistuksesta vastaavaa Helsingin energiaa. Suunnittelussa on voinut olla osaa myös kaupunginmuseolla ja muinaismuistoista huolehtivalla valtion museovirastolla. Jako viranomaisiin ja muihin alueen käyttäjiin ei ole yksiselitteinen: esim. leikkipuistojen, päiväkotien, koulujen, vanhainkotien ja valtion laitosten työntekijöitä voi osallistua varsinaisina viranomaisina tai muuten käyttäjien edustajina.

Vuorovaikutteista suunnittelua tarvitaan kuitenkin ensinnä siksi, että alueen käyttäjistä suuri osa on muita kuin virallisia tahoja. Strategisessa vaiheessa ryhmittymiä pidetään tehokkaampina vaikuttajina, mutta yksittäistenkin kansalaisten kuuleminen antaa jo tällöin hyvän yleiskuvan yleisistä tavoitteista (Wallenius 2001). Viheralueiden suunnittelun osallisina on pidetty asukkaiden lisäksi mm. asukas-, kaupunginosa- ja muita yhdistyksiä, luonnonsuojelu- ja muita järjestöjä, harrastusseuroja ja kerhoja, kouluja, päiväkoteja, laitoksia sekä taloyhtiöitä.

Asiantuntijoita, kuten tutkijoita, voidaan kutsua yleisötilaisuuksiin ja suunnittelukokouksiin, tai suunnittelija voi olla heihin yhteydessä muuten. Suunnittelun työryhmien kokouksissa on käynyt tutkijoita, jotka antaessaan oman tietonsa suunnittelussa käytettäväksi ovat samalla keränneet uutta itselleen tarpeellista tietoa. Tutkimustieto voi edelleen koitua hyödyksi suunnittelussa myöhemmin.

Toimittajilla voi olla suuri merkitys suunnittelua koskevan tiedon välittämisessä. Tutkimuksen mukaan tieto kaupungin suunnittelusta tavoittaa asukkaat paljon paremmin lehtien, television ja radion kuin esim. kaupungin omien ilmoitustaulujen tai internetin kautta (Bäcklund ym. 2002b).

Osallistumisen menetelmiä

Menetelmien kirjo osallistumisen toteuttamisessa on laaja (esim. Vuorovaikutteisen suunnittelun... 2000). Menetelmien yhdistelystä ja soveltamisesta riippuu, kuinka tehokkaasti tieto välittyy ja kuinka vuorovaikutteista, osallistujalähtöistä ja edustavaa osallistuminen kulloinkin on. Osallistumismenetelmiä voidaan luokitella esim. yleisötilaisuuksiin, yksilömenetelmiin ja ryhmämenetelmiin (Loikkanen ym. 1997).

Yleisötilaisuus tarkoittaa osallistujamäärältään avointa esittely- ja keskustelutilaisuutta. Tiedon koostaminen tehostuu, jos tilaisuudessa voi antaa kirjallisia kommentteja ja myös palauttaa niitä postitse jälkepäin. (Loikkanen ym. 1997). On osoittautunut, että jyrkät kannanotot esitetään mieluummin kirjallisesti kuin suullisesti (Wallenius 2001). Suunnittelun osapuolten yhteiset maastokäynnit konkretisoivat suunnittelutehtävää ja voivat edistää yhteisymmärrystä suunnittelun kohteesta. Suuri osallistujamäärä voi haitata viestintää, mutta epämuodollinen letka on sinänsä altis ympäristö keskustelulle.

Ryhmämenetelmät antavat yleisötilaisuuksia ja yksilömenetelmiä paremmat mahdollisuudet syvälielle keskustelulle, näkemysten ymmärtämiselle, välittömälle palautteelle ja pitkäjänteiselle yhteistyölle (Loikkanen ym. 1997). Mäntysalon ja Nymanin (2002) mukaan työryhmän on kokoonnuttava suunnittelun eri vaiheissa eikä sen kokoonpano saa vaihdella satunnaisesti. Ryhmässä voidaan käyttää monia erilaisia työskentelytapoja, kuten käsitekarttaa, aivorihtä ja päätösanalyysiä (Loikkanen ym. 1997). Ryhmän jäsenet voivat saada kotitehtäviä mietittäväksi kokousten välillä.

Yksilömenetelmät, kuten kyselyt, haastattelut, suorat kontaktit, internet-osallistuminen ja kirjallisten kommenttien pyytäminen sopivat tiedon jakamiseen ja keräämiseen ja ovat osallistumisen tapoina helppoja. Yksilömenetelmillä voidaan helposti saavuttaa tietyt kohderyhmät tai suuri joukko ihmisiä, mutta vuorovaikutus jää vähäiseksi ja voi osallistujien väliltä puuttua täysin. Yksilömenetelmät ovat varsin vähän sitoutuneita aikaan ja paikkaan, ja niillä kerätyn tiedon edustavuutta voidaan yleensä arvioida. (Loikkanen ym. 1997).

Kyselylomakkeita voidaan mm. jakaa maastossa, tilaisuuksissa ja kirjastossa, lähettää postitse koko kohderyhmälle tai otannalla valitulle joukolla sekä julkaista lehden liitteenä ja myös internetissä. Haastattelu on kyselyä työläämpi, mutta voi olla hyödyllinen esim. tilanteissa, joissa suunnittelu herättää voimakkaita reaktioita (Loikkanen ym. 1997). Suora kontakti suunnittelijaan voi tapahtua autenttisesti tai puhelimen, sähköpostin tai kirjeen avulla. Puhelinkontakteja voidaan rajoittaa esim. ilmoittamalla tietty soittoaika. Suunnittelija voi tulla etukäteen mainostettuna aikana yleisön tavattavaksi esim. suunnittelualueen kirjastoon, jossa myös voi olla nähtävillä suunnitelman luonnos ja muutakin materiaalia. Palautetta varten voidaan laittaa laatikko.

Suunnittelu itse toimii tietotekniikan ehdoilla, ja verkkoon perustuvia suunnittelun tiedonvälityksen ja osallistumisen tapoja kehitetään jatkuvasti. Verkon integroituminen jokapäiväiseen elämään herättää kysymyksiä uudesta yhteisöllisyydestä, voi muuttaa paikallisuuden käsitettä, pakottaa pohtimaan syrjäytymisen uhkaa, tasa-arvoa, verkkoterroria ja tietoturvaa sekä vauhdittaa reaaliaikaisuudellaan kehitystä entisestään. Internetin käyttäjäkunta on valikoitunutta, eikä täten saatavan tiedon edustavuutta ole helppo arvioida. Keskeistä on internet-osallistumisen kytkeminen muihin osallistumistapoihin ja koko suunnitteluprosessiin.

Suunnitteluprosessi voidaan viedä internetiin kokonaisuudessaan, kuten esim. Nuuksion luonnonhoidon suunnittelussa on tehty (Nuuksion... 2003). Suunnittelun etenemisestä ja tulevista tapahtumista voidaan tiedottaa, suunnittelualueita voidaan esitellä ja esim. muistioita ja kyselyn tuloksia voidaan laittaa näkyville. Kommentteja voi olla mahdollista kirjoittaa ja lukea. Vaihtoehtoisia luonnoksia ja tulevaisuusvisioita voidaan esittää, ja myös valmis suunnitelma voi olla internetissä. Pysyvä palautemahdollisuus kytkettyisi ihanteellisenä koko kaupungin hallintoa koskevaan palautejärjestelmään.

4. Aiempia tutkimuksia ja selvityksiä

Kaupunkien viheralueisiin liittyvä tutkimus on verraten nuorta, mutta nousussa. Forrest ym. (1999) ovat koonneet yhteenvedon eurooppalaisesta kaupunkimetsien tutkimuksesta. Esim. yleiseurooppalaisessa NeighbourWoods-hankkeessa on kartoitettu kaupunkimetsien suunnittelun parhaita käytäntöjä (Van Herzele & Denutte 2002). Mukana on myös monta esimerkkiä Helsingin vuorovaikutteisesta suunnittelusta. Tutkijat kokoavat hankkeesta julkaisun (Nilsson ym. 2003) vuoden 2003 aikana.

Helsingin vuorovaikutteisen suunnittelun kehittämiseksi on koottu ehdotuksia vuonna 1995 (Helsingin kaupungin... 1995). Leppälä (1998) on opinnäytetyössään haastatellut Keskuspuiston eteläosan luonnonhoidon suunnitteluryhmään osallistuneita. Turunen (1999) on koonnut raportin viherosastolla tehtyjen kyselyjen arvioinnista ja kehittämisestä, ja Vigman (2001) on laatinut viherosastolle ohjeet asukas-kyselyjen tekemiseen. Viheralueiden vuorovaikutteista suunnittelua on ainakin sivuttu pro gradu – tutkielmissa Maunulan aluefoorumista (Sollo 2002) ja itäturkulaisten kiinnostuksesta viheralueisiin ja osallistumiseen (Rinne 2002).

Tyrväinen ym. (2002) ovat tutkineet Helsingin viheralueiden suunnitteluryhmien jäsenten maisema-arvostusten edustavuutta yleisötilaisuuksiin osallistuneiden maisema-arvostuksiin nähden. Helsingin yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksella tekeillä oleva väitöskirja käsittelee vuorovaikutteista suunnittelua ympäristöestetiikan näkökulmasta (Mattiila & Kunnaskari 2002). Kansalaisten osallistumista on tutkittu Suomessa jonkin verran valtion ja yksityisten metsien suunnittelussa (esim. Wallenius 2001, Kangas ym. 1996, Kangas & Store 2002). Myös maankäytön suunnitteluun osallistumista on tutkittu (esim. Arola 2002, Bäcklund ym. 2002b, Koskiho ym. 2000). Esim. valtionhallinnon osallisuushanke on tuottanut useita julkaisuja (esim. Salmikangas, Salmikangas ym., Laiho, Kuntalaiset ja... 2002). Ympäristöministeriö on julkaissut kansalaisille tarkoitetun oppaan elinympäristön suunnitteluun osallistumisesta (Leskinen ym. 1998).

II VUOROVAIKUTTEISTA VIHERALUEIDEN SUUNNITTELUA HELSINGISSÄ

1. Helsingin viheralueet ja niiden suunnittelua koskevat normit

Helsingin hallinnollisten rajojen sisäisestä alueesta runsas neljännes on maata, ja kaupungin omistamia viheralueita on maa-alasta noin kolmannes eli 5878 hehtaaria (Viheralurekisteri 2002). Näistä viheralueista vajaat kaksi kolmasosaa on metsää, kuudesosa puistoja ja kartanoympäristöjä, runsas kymmenesosa niittyjä ja maisemapeltoja ja noin seitsemän prosenttia luonnonsuojelualueita. Helsinki omistaa viheralueita myös muissa kunnissa, mutta tässä työssä viheralueiden suunnittelulla tarkoitetaan suunnittelua juuri kaupungin hallinnollisten rajojen sisäpuolella. Viheralueita omistavat Helsingissä kaupungin lisäksi myös muut tahot. Esim. pientaloalueiden etenkin ekologinen merkitys otetaan kaupungin viheralueiden suunnittelussa huomioon.

Vuonna 2003 viheralueiden suunnittelua ohjaavat voimassa olevien kaavojen lisäksi etenkin vuosien 1999–2008 viheralueohjelma (Rantala ym. 1999) seurantaraportteineen (Pursio ym. 2002) sekä metsien hoidon yleistavoitteet (Rantala ym. 1995a). Helsingin kaupungin metsien hoidon periaatteisiin (2002) sisältyvät mm. metsälain, metsäsertifiointin ja kaavoituksen kriteerit. Suunnitteluun vaikuttavat myös vuoden 1992 Rion sopimus, EU:n luonnonsuojeludirektiivit, luonnonsuojelulaki, maankäyttö- ja rakennuslaki, vesilaki, muinaismuistolaki, biologista monimuotoisuutta koskeva kansallinen toimintaohjelma, valtakunnalliset harjujen, lintuvesien ja lehtojen suojeluohjelmat, kestävä kehityksen toimintaohjelma, ympäristönsuojelun tavoite- ja toimenpideohjelma sekä luonnonsuojeluohjelma (Rantala ym. 1999).

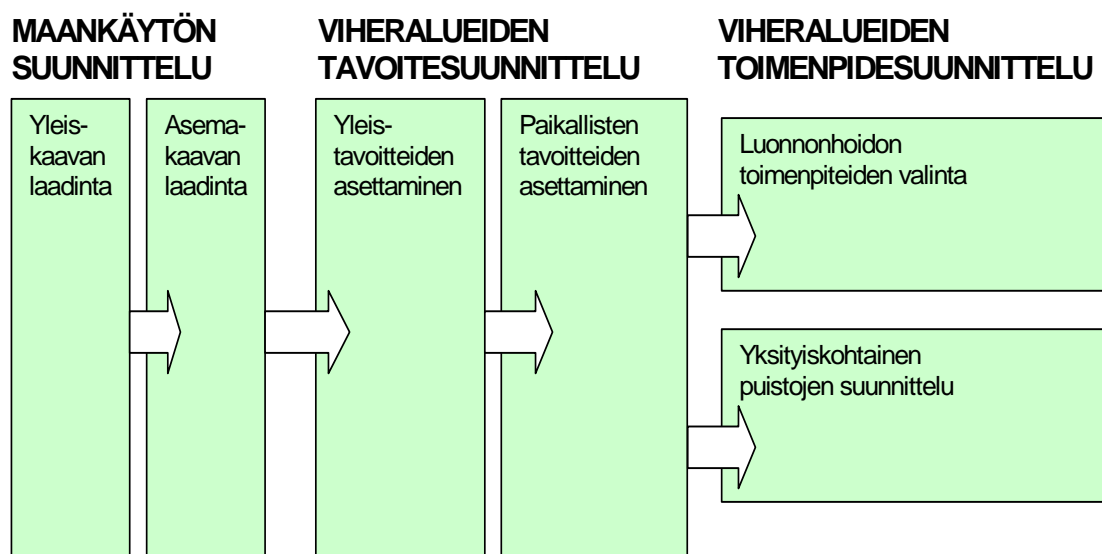
Suunnittelusta tiedottamalla noudatetaan perustuslakia (1999), kuntalakea (1995), maankäyttö- ja rakennuslakia (1999), lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (1999) sekä EU:n osallisuutta koskevia direktiivejä. Perustuslaki ja kuntalaki yllyttävät laajempaankin vuorovaikutteisuuteen – on taattava kansalaisille *edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon*. Kirjaimellisesti pelkkä tiedottaminen kuitenkin riittää. Vuorovaikutteisuus hohkaa viheralueiden suunnitteluun myös maankäyttö- ja rakennuslaista, joka velvoittaa osallistumisen suunnitteluun kaavoituksessa ja muissa mittavammissa hankkeissa. Helsingin viheralueohjelman tekoa varten laadittiin kirjallinen vuorovaikutussuunnitelma jo paljon ennen tämän lain voimaantuloa (Vuorovaikutussuunnitelma 1997).

Varsinaisten kaupungin osa-alueille laadittujen luonnonhoidon suunnitelmien ja viheraluesuunnitelmien rinnalla viheralueita koskevat muutkin suunnitelmat, kuten liikuntaviraston liikuntapuistoille laatimat yleissuunnitelmat sekä erityisalueille, kuten kartanoympäristöille, viljelysalueille, linnoitusalueille, luonnonsuojelualueille laaditut erilliset hoito-, käyttö- ja kehittämissuunnitelmat (Rantala ym. 1999). Viheralueiden suunnitteluun vaikuttavat myös epäsuorasti monet muut suunnitelmat, ohjelmat ja projektit, kuten lähiöprojekti, Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelma (2002) ja asuntotuotanto-ohjelma. Yksittäisiä puistoja koskevat rakentamis- ja peruskorjaussuunnitelmat tehdään yleensä omina hankkeinaan, ja niiden tarvetta selvitetään viheraluesuunnittelun yhteydessä. Tässä julkaisussa keskitytään tarkastelemaan osallistumisprosessia juuri viheraluesuunnitelman laadinnassa.

2. Suunnitteluprosessi

Yleiskaava ja sitä tarkentavat asemakaavat osoittavat sijainnin viheralueille (kuva 2), jotka maan omistava Helsingin kaupungin kiinteistövirasto vuokraa pääasiassa rakennusvirastolle ja liikuntavirastolle. Rakennusvirasto vastaa viheralueista muualla paitsi siellä, missä vastuuta kantaa liikuntavirasto liikuntapalveluista ja niihin liittyvistä rakenteista huolehtiessaan. Suunnitelmien laadinnan aluejako juontuu luonnonhoidon perinteestä, jossa kaupunkia on käsitelty noin viitenäkymmenenä osa-alueena. Kymmenvuotiskauden suunnitelmat laaditaan alueille, joiden rakenne on jokseenkin vakiintunut. Rakennettaessa kokonaan uusia asuinalueita suunnitellaan niiden viheralueet yleensä erikseen.

Aluesuunnittelu alkaa kohteen määrittelyllä ja käytännönläheisellä alueeseen tutustumisella. Suunnittelulle laaditaan aikataulu ja tavoitteet, ja vastuuhenkilöistä, osapuolista ja käytettävistä suunnittelu-menetelmistä sovitaan. Tietoa alueesta hankitaan maastoinventointien, aiempien selvitysten ja mm. väestötilastojen avulla. Suunnitelmasta laaditaan luonnos ja sen jälkeen lopullinen versio, joka esitellään päätöksen tekeväälle yleisten töiden lautakunnalle. Lautakunta hyväksyy suunnitelman ohjeelliseksi noudatettavaksi, mutta voi muutoksia halutessaan myös palauttaa sen valmisteltavaksi uudelleen. Painatettu suunnitelma jaetaan mm. suunnittelussa mukana olleille ja työn toteuttajille. Suunnitelman voimassaoloaikana otetaan toteutettavaksi ne toimenpiteet, joihin resurssien koko suunnitelmakausi ja muualla tehtävät toimenpiteet huomioiden katsotaan riittävän.

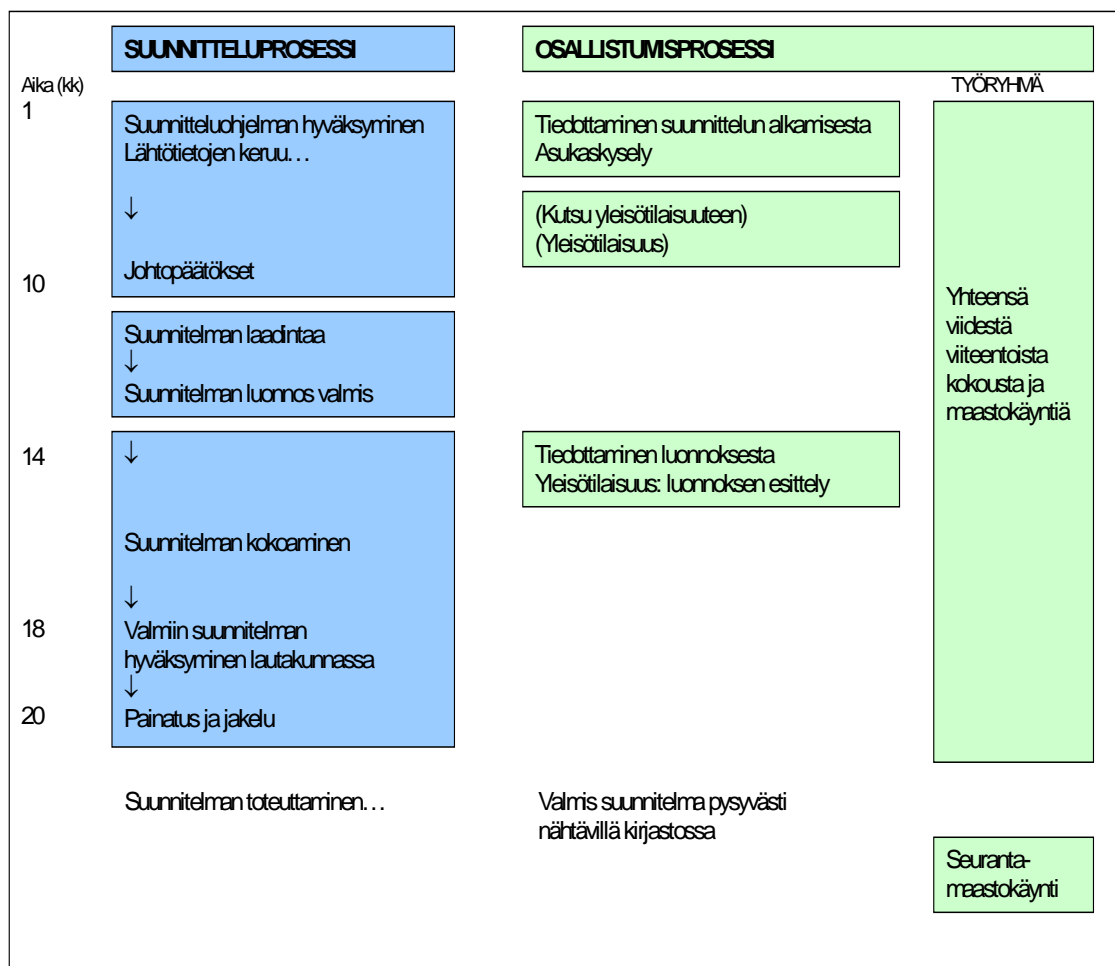

Kuva 2. Viheralueiden suunnittelun vaiheet.

3. Vuosien 1995–2002 vuorovaikutteinen suunnittelutapa

Virkamiehistä ja asukasjärjestöjen ja luonnonsuojelujärjestöjen edustajista koostuva työryhmä määritteli vuonna 1995 Helsingin metsäsuunnitelmaa 1995–2004 varten yleiset tavoitteet, jotka hyväksyttiin kiinteistölautakunnassa (Rantala ym. 1995a). Metsäsuunnitelmaa on laadittu tekemällä kaupungin osa-alueille luonnonhoidon suunnitelmia, joissa on määritelty yleisiä tavoitteita konkretisoivat paikalliset tavoitteet. Vuodesta 1999 lähtien luonnonhoidon suunnittelu on ollut osa viheraluesuunnittelua, jossa luonnonalueiden lisäksi käsitellään myös puistoja.

Osallistumisprosessi on alkanut osallisten määrittelyllä ja suunnittelun alkamisesta tiedottamisella (kuva 3). Ilmoituksia on laitettu mm. paikallislehtiin ja suunnittelualueelle maastoon ja ilmoitustauluille, ja toisinaan ensimmäisenä tiedotteena on jaettu alueen talouksiin kutsu prosessin aluksi pidettävään yleisötilaisuuteen. Suunnitelmaa laatimaan on koottu suunnitteluryhmä, johon on kutsuttu aluetta käyttävien eri hallintokuntien edustajien lisäksi asukasyhdistysten, luonnonsuojelujärjestöjen ja muiden intressitahojen ja yhteisöjen edustajia, ja myös halukkaat yksityishenkilöt on otettu ryhmään mukaan. Osallistujat ovat lisäksi voineet ehdottaa mahdollisia muita jäseniä.

Kuva 3. Työryhmäkäytäntöön perustunut suunnitteluun osallistumisen prosessi.

Alussa on sovittu yhteisesti kokouksissa noudatettavista pelisäännöistä ja kerrottu osallistujille vuorovaikutuksen tarkoituksesta. Rakennusvirastosta ryhmän jäsenenä on ollut aluesuunnittelijan lisäksi yleensä metsänhoidon ammattilainen, suunnitelmia toteuttavan yksikön edustaja, sihteeri ja alueesta riippuen esim. puistojen rakentamisesta vastaavia ammattilaisia. Ryhmän kokoonpano on voinut työn aikana muuttua sopimuksen mukaan. Jäsenille on lähetetty kutsut kokouksiin ja kokousten muistiot, ja heille on jaettu valmis suunnitelma. Postituslistalla on voinut olla myös henkilöitä, jotka eivät ole käyneet kokouksissa. Ryhmän jäseniä on pyydetty keskustelemaan suunnittelusta kokousten välillä taustaryhmiensä kanssa.

Suunnitteluryhmä on kokoontunut yleensä noin 6-10 kertaa, joista osa on ollut maastokäyntejä. Enimmillään kokouksia on saman suunnitteluprosessin aikana pidetty 15 ja vähimmillään 4, ja niiden väli on ollut yleensä yhdestä neljään kuukautta. Kokoukset on pidetty yleensä arki-iltaisain suunnittelualueella esim. ulkoilumajan tai koulun tiloissa, ja osallistujille on järjestetty kahvitarjoilu. Kokouksissa ja maastokäynneillä on voinut olla vieraana esim. naapurikaupungin viranomaisia, kasvillisuusasiantuntijoita ja tutkijoita. Joissakin kokouksissa on kokeiltu ideointia ja ratkaisujen pohtimista pienryhmissä, ja ryhmän jäsenet ovat toisinaan saaneet pieniä kotitehtäviä mietittäväksi. Kokouksia on pidetty myös yksin virkamiesten kesken. Suunnittelun alussa on ollut tapana tehdä alueen käyttäjille kysely postitse tai maastossa.

Suunnitteluun on kuulunut yhdestä kolmeen yleisötilaisuutta, joista on tiedotettu lehdissä, ilmoitustauluilla, maastossa ja alueen kaikkiin koteihin lähetettävien tiedottein. Yleensä on pidetty yleisötilaisuusvaiheessa, jossa suunnitelmasta on jo olemassa luonnos, ja yleisöltä on pyydetty tilaisuudessa palautetta luonnoksesta usein myös kirjallisesti. Luonnos ja muuta materiaalia on usein ollut näyteltynä esillä tilaisuudessa ennen varsinaisen ohjelman alkamista.

Suunnitelmaluonnos on voitu asettaa nähtäväksi esim. suunnittelualueen kirjastoon, jossa myös on voinut olla laatikko kirjallisia kommentteja varten. On tehty myös niin, että suunnittelija on tullut tietynä päivänä esimerkiksi kirjastoon yleisön tavattavaksi, ja samalla on voitu esitellä nähtävillä olevaa luonnosta ja muuta materiaalia. Yleisölle on joskus järjestetty maastokäynti, josta on tiedotettu yleisötilaisuudessa.

Suunnitelman valmistumisesta ei ole järjestetty laajaa tiedotusta, mutta useinkin paikallislehden toimittaja on kirjoittanut jutun myös suunnitelman valmistumisvaiheessa. Valmis suunnitelma on laitettu pysyvästi esille suunnittelualueelle esim. kirjastoon, ja se on jaettu suunnitteluryhmän jäsenille. Nähtävänä olevan suunnitelman yhteydessä on ollut palautetta varten suunnittelijan yhteystiedot. Suunnitteluryhmä on yleensä kutsuttu myöhemmin maastokäynnille arvioimaan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Palautetta on otettu suunnittelun aikana vastaan sähköpostitse, puhelimitse ja kirjeitse. Viherosaston sivuilla internetissä on ollut aluesuunnitelmien laadinnasta yleistä tietoa, ja laajempiakin verkkososialistumisen mahdollisuuksia on jonkin verran kokeiltu.

4. Vuorovaikutteisuuden historiaa

Suunnittelun juuret

Viheralueiden suunnittelun koko historiaan nähden vuorovaikutus on Helsingissäkin vielä varsin tuore ilmiö. Puistojen perustaminen juontuu jo Helsingin alkuperäisestä asemakaavasta, jossa ruutukaupunkia vehreytti mm. Esplanadin puistokatu. Varhaisimpana kansanpuistona on pidetty 1700-luvulla vaahteraistutuksista alkunsa saanutta Kaisaniemen puistoa (Lehto 1988).

Helsingin metsien ensimmäinen hoitosuunnitelma laadittiin vuonna 1886, ja puhtia suunnittelu sai vuoden 1890 myrskyn seurauksena toteutetuista metsien kartoitustöistä (Lehto 1990). Seuraavat suunnitelmat hyväksyttiin vuosina 1931 ja 1952, ja niistä jälkimmäistä nimitettiin jo metsäsuunnitelmaksi. Vuosina 1956–72 laadittiin suunnitelmia lähinnä yksittäisille ulkoilualueille. Vuonna 1972 julkaistiin kaupungin ulkoilualueiden metsien hoitotoimenpideohje (Pitkäniemi 1972), johon vuosien 1973–78 metsäsuunnitelma pitkälti perustui. Vuosien 1984–86 suunnitelmaa kutsuttiin Virkistysalueiden tieto- ja suunnittelusysteemiksi. Pitkäniemen ohje ei sentään tunne vuorovaikutteista suunnittelua terminä, mutta on käyttäjien tarpeita ja aineettomia arvoja korostaessaan luonut osallistamiselle tukevan pohjan. Ohje pätee edelleen sisältäen paljon samoja asioita, joita paljon myöhemmin on koottu esim. Tapion hyvän metsänhoidon suosituksiksi.

Osallistumisen idea itää ja vahvistuu

Helsingiläisten viherasioita koskevan tietämyksen lisäämisen pani varsinaisesti alulle metsänhoitaja E.E. Erkkilä jo 1940-luvulla (Lehto 1988). Hän mm. edisti opettajien kouluttamista, julkaisi tiedotteita, piti esitelmätilaisuuksia ja loi nykyhelsingiläisillekin tutun varoitus- ja kehotustaulujärjestelmän (Lehto 1988). Osallistamista voidaan ajatella toteutetun vuonna 1970, jolloin kaupunki alkoi järjestää asukkailleen opastettuja puistoretkiä. Retket saavuttivat suuren suosion, ja niiden yhteydessä saatua palautetta kirjattiin osastolle toimenpiteitä varten muistiin. *”Vuorovaikutus kaupunkilaisten kanssa sujui ystävällisissä merkeissä”*, kirjoittaa rakennusviraston edustaja puistoretkistä muistelmissaan (Rive 2002). Josafatin puistoliiikkeenä muistettava asukkaiden aktivismi oli merkittävä kehitysvaihe osallistamista aloiteltaessa.

Haagan asukkaat tekivät 1980-luvun alussa aloitteen, jonka johdosta Runar Schildtin puistolle suunniteltiin vuorovaikutteisesti heidän toiveidensa mukainen uusi ilme. Laadittaessa suunnitelmaa Esplanadin puistoon pystytettiin Jugend-saliin näyttely, jonka yhteydessä asukkailla kerättiin palautetta. Yleisölle järjestettiin esittely- ja keskustelutilaisuus esim. suunniteltaessa Sinebrychoffin puistoa 1980-luvun lopulla. Pikku-Huopalahteen kohosi 1990-luvun alussa uusi asuinalue ja sinne leikkipuisto Viiri, joka suunniteltiin koululaisten ideoinnin pohjalta. Malmin ala-asteen koulun pihapiirin suunnittelu on toinen esimerkki hankkeesta, joka toteutettiin yhteistyössä koululaisten kanssa. (Koivistoinen 2003, Pursio 2003, Rantala 2003).

Metsien osalta vuorovaikutus oli aluksi toimenpiteistä tiedottamista. Metsätyömaille maastoon pystytettiin tiedotustauluja, joissa toimenpiteiden tarkoituksesta ja aikataulusta kerrottiin. Vuonna 1982 tuli voimaan rakennuslain pykälä 124a, jonka mukaan puiden kaataminen kaupunkialueella tuli osittain luvanvaraiseksi toimenpiteiden mittavuudesta riippuen. Helsinkiin perustettiin katselmusmiehistö, joka arvioi toimenpiteen vähäisyyden tai luvanvaraisuuden. Puiden kaatamisesta syntyi kuitenkin aika ajoin erimielisyyksiä asukkaiden kanssa. Niinpä viranomaisten mielipiteet alkoivat olla valmiita asukkaiden osallistumiselle lähiympäristöään koskevaan suunnitteluun. (Rantala 2003).

Lauttasaarella ja Seurasaarella oli 1990-luvun alussa paljon huonokuntoisia metsiä, joita ei haluttu jättää odottamaan vuonna 1994 käynnistytävää metsäsuunnitelman laadintaa. Asukkaiden arvattiin saattavan reagoida metsien käsittelyyn voimakkaasti. Kun Lauttasaareen alettiin vuonna 1992 tehdä luonnonhoidon suunnitelmaa, otettiin Lauttasaari-seura ry. suunnitteluun mukaan. Suunnittelun vaiheista oli säännöllisesti artikkeleita Lauttasaari-lehdessä. Seurasaarella suunnitteluun ryhdyttiin seuraavana vuonna. Saaren käyttäjien edustajia oli mukana työryhmässä, ja suunnitelman luonnoksesta käytiin keskustelua asukkaiden kanssa useissa eri kaupunginosayhdistysten kokouksissa (Rantala ym. 1995b). Vuorovaikutus suunnittelussa auttoi. Vaikka puuta korjattiin runsaasti, ei konflikteja asukkaiden kanssa syntynyt. Osallistumisen menetelmien kehittäminen sai pontta vuonna 1994, jolloin silloisen metsä- ja maatalousosaston johto osallistui Pauli Walleniuksen pitämälle vuorovaikutteisen suunnittelun kurssille (Rantala 2003).

Ajan trendi yllytti vuorovaikutteisuuteen, ja yhä enemmän ajateltiin, ettei kunnallisvaaleissa äänestämisen saisi jäädä kaupunkilaisten ainoaksi mahdollisuudeksi vaikuttaa metsiensä hoitoon. Asukkaiden paikallistiedon ja aluekohtaisten tavoitteiden saamista mukaan suunnitteluun pidettiin tärkeänä, ja samalla katsottiin voitavan lisätä yleistä tietämystä metsäluonnosta ja sen hoidosta. Virkistysalueiden käyttöön innostamisen ajateltiin laajentavan asukkaiden jokapäiväistä elinpiiriä, ja yhteistyötä pidettiin keinona asukkaiden ympäristöönsä kohtaan tuntemaan arvostuksen lisäämiseen. Asukkaiden ajateltiin myös sitoutuvan ottamaan vastuuta ympäristönsä hyvinvoinnista yhdessä viranomaisten kanssa niin, että metsien hoito ja käyttö vastaisi niille yhteisesti asetettuja tavoitteita. Samalla haluttiin kirkastaa oman osaston mainetta julkisuudessa. Uusia toimintatapoja katsottiin parhaaksi opetella mieluummin vapaaehtoisesti kuin pakon edessä olkoonkin, että henkilöstön suhtautuminen oli alussa jähmeää. Edelläkävijän haasteellinen rooli haluttiin kuitenkin ottaa vastaan. (Helsingin kaupungin... 1995).

Uusi vuorovaikutteinen järjestelmä luonnonhoidon suunnittelussa

Työryhmä, johon kuului virkamiesten lisäksi asukas- ja luonnonsuojelujärjestöjen edustajia, määritteli yhdeksi vuosien 1995–2004 metsäsuunnitelman kuudesta päätavoitteesta asukkaiden ja virkamiesten välisen vuorovaikutuksen lisäämisen (Rantala ym. 1995a). Tavoitteiden asettamiseen osallistui yleisötilaisuudessa myös muita asukkaita. Metsäsuunnitelman toteuttamisesta todetaan:

Ensimmäisessä vaiheessa metsä- ja maatalousosasto kokoaa suunnitteluryhmän, jossa määritellään paikalliset metsien hoidon tavoitteet. Suunnitteluryhmän kokoamisessa käytetään julkisia tiedotusvälineitä ja muita tiedonkulkukanavia apuna siten, että kaikki asiasta kiinnostuneet voivat saada edustajansa ryhmään tai muulla tavalla osallistua suunnitteluun. Tavoitteiden ja taustatiedon (kaavoitus, metsätiedot, muut luontotiedot) pohjalta suunnitteluryhmä kokoaa alueellisen metsäsuunnitelman toimenpideosan, joka on sovitettu taloudellisten voimavarojen mukaan. Tämä suunnittelutapa aloitetaan v. 1995 ja sitä jatketaan kokemusten perusteella seuraavina vuosina siten, että suunnittelu etenee jatkuvana prosessina vuosittain alueelta toiselle. (Rantala ym. 1995a).

Ensimmäiset kolme varsinaista vuorovaikutteisen luonnonhoidon suunnittelun hanketta käynnistettiin vuonna 1995. Pilottikohteina olivat Haltiala, Meri-Rastila ja Kulosaari: kokemusten kartuttamiseksi valittiin kolme mahdollisimman erityyppistä aluetta. Kaikki kolme suunnitteluryhmää kokoontuivat sisäkokousten lisäksi useampia kertoja myös maastossa, ja yleisölle järjestettiin joka alueella tilaisuus. Kulosaarella kutsuttiin alueen kaikki asukkaat lisäksi maastokäynnille. Haltialassa ja Meri-Rastilassa yleisötilaisuus pidettiin suunnittelun alkuvaiheessa, jolloin esiteltiin ryhmän alueelliseksi tavoitteiksi kaavailemia ehdotuksia. Kulosaaren tilaisuudessa käsiteltiin jo pitkälle mietittyä ehdotusta suunnitelman luonnokseksi, ja luonnos myös lähetettiin kommentteja varten postitse kaikkiin alueen talouksiin. Osallistumisprosessien suunnittelussa ja tilaisuuksien vetämisessä käytettiin varsinkin alkuvaiheessa konsultin apua.

Osaston henkilöstölle tilattiin keväällä 1995 Diskurssi Oy:ltä koulutustilaisuus, jossa mm. harjoiteltiin vuorovaikutustilanteita roolipelin avulla. Tilaisuus onnistui kaikkiaan hyvin (Turunen 2003). Koulutus sai jatkoa marraskuussa, jolloin osasto ruoti seminaarissa ryhmätyön avulla ensimmäisen kesän antia. Rohkaiseviakin kokemuksia vuorovaikutteisuudesta oli saatu, mutta uuden menetelmän takkuilu piti osin vireillä epäilystä, että samat tulokset olisi voitu saavuttaa myös tiedottamiseen perustuvalla toimintamallilla. Diskurssi Oy myös haastatteli suunnitteluun osallistuneita ja osallistumatta jättäneitä osapuolia, ja vuoden lopussa julkaistiin kootut kehittämissuositukset tulevien vuosien evääksi (Helsingin kaupungin... 1995).

Asukasjäseniä oli kaivattu ryhmiin lisää, ja seuraavissa suunnitelmissa ryhmien koko kasvoi. Ryhmien jäsenmäärä on vaihdellut ensimmäisestä kahdeksasta myöhempien viheraluesuunnitelmien jopa useisiin kymmeniin; tyypillisimmin ryhmään on kuitenkin kuulunut noin 20–30 henkilöä. Varajäsenistä huolimatta ryhmä on yleensä kokoontunut vajaana, mikä on saattanut herättää huolta paikallaolijoiden edustavuudesta. Suurissakin kokoontumisissa on erilaisten näkemysten paljastumista voinut hankaloittaa intomielisten osallistujien halu keskustella äänekkäästi itse tärkeinä pitämistään asioista, joita välttämättä ei ole edes ollut tarkoitus käsitellä.

Tutkimuksessa Helsingin viheralueiden suunnitteluryhmien jäsenten mielipiteiden osoitettiin maisemiarvostusten osalta edustavan yleisötilaisuuteen osallistuvien mielipiteitä hyvin (Tyrväinen ym. 2002). Mielipiteiden edustavuutta osallistumattomiin osallisiin nähden ei ole kuitenkaan vastaavasti tutkittu. Ensimmäisiin yleisötilaisuuksiin osallistui enimmillään parikymmentä asukasta, mutta sittemmin yleisötilaisuuksien kuulijakunta on tavannut olla noin satapäinen.

Historian merkkipaaluksi jäi vuosi 1996, jolloin kiinteistöviraston metsä- ja maatalousosasto ja rakennusviraston puisto-osasto liitettiin yhteen rakennusviraston alaiseksi viherosastoksi. Toimitilat yhdistettiin, mutta toimintojen sulauttaminen yhteen vei aikaa. Uuden viherosaston henkilöstölle järjestettiin vuorovaikutteisen suunnittelun kurssi alkuvuodesta 1997. Vuonna 1996 aloitettiin luonnonhoidon suunnittelu yhdeksällä uudella osa-alueella, ja edellisvuoden ensimmäiset suunnitelmat valmistuivat lokakuussa.

Keskuspuiston eteläosassa tehtiin vuonna 1996 ensimmäinen varsinainen kysely jakamalla ihmisille lomakkeita maastossa ja kaupunginosayhdistyksen kautta. Saman suunnitelman yhteydessä tehtiin myös ensi kertaa yhteistyötä koululaisten kanssa. Myöhemmissä suunnitelmissa lasten ja nuorten osallistamista on yleensä hoitanut konsultti, ja tällöin lapset ja nuoret ovat lopulta esittäneet näkemyksiään yleisötilaisuuksissa ja työryhmien kokouksissa.

Viheralueohjelma ja viheraluesuunnittelu

Vuonna 1997 kerättiin virkamiehistä ja kansalaisjärjestöjen edustajista kokoon työryhmä, joka ryhtyi valmistelemaan Helsingille omaa viheralueohjelmaa vuonna 1995 tavoitteisiin kirjatun ehdotuksen mukaisesti. Osastolaiset ja ohjelman laadinnan vuorovaikutuskonsultti käsittelivät ohjelman sisältöluonnoksia keskenään ja yhdessä sidosryhmien kanssa (Turunen 2003). Ohjelman laadinnan alku- ja loppuvaiheessa järjestettiin laajoja viherfoorum-tilaisuuksia sidosryhmille. Vuorovaikutusjärjestelyistä kerättiin palautetta tilaisuuksien lopussa arviointilomakkeilla, ja viimeisen tilaisuuden jälkeen osaa osallistuneista haastateltiin järjestelyiden onnistumisesta vielä puhelimitse (Vuorovaikutussuunnitelma 1997). Viheralueohjelman laadinta sai näkyvästi tunnustusta alansa vuorovaikutteisena pioneerityönä. Tulevien vuosien päästrategioiksi määriteltiin ohjelmassa asuin ympäristön laadusta huolehtiminen, kestävä kehitys tavoittelu sekä toimiva yhteistyö niin viranomaisten kuin asukkaidenkin kanssa.

Vuoden 1997 aikana aloitettiin viisi uutta ja saatiin valmiiksi kahdeksan luonnonhoidon suunnitelmaa. Ylä-Malmi-Pukimäen suunnitteluryhmän laatimista luonnosehdotuksista pyydettiin palautetta alueen talouksiin lähetetyllä kirjeellä, jossa samalla kerrottiin Malmitalolla nähtävillä olevasta materiaalista. Luonnoksesta on tiedotettu joka kotiin vastaavalla tavalla myöhemminkin, esim. Viikinmäen suunnitelmaa laadittaessa.

Vuonna 1998 aloitettiin kuusi uutta suunnitelmaa, joista Maunulan alueella käsiteltiin viheralueita ensi kertaa kokonaisuutena: samalla kertaa huomioitiin sekä metsät että puistot. Luonnonhoidon suunnitelmia valmistui vuoden aikana kaikkiaan kahdeksan. Vaikka puistojen ja metsien suunnittelun yhdistämiseen tähtäävä viheralueohjelma tuli virallisesti voimaan vasta seuraavan vuoden alussa, aloitettiin kahden ensimmäisen varsinaisen viheraluesuunnitelman laadinta jo vuoden 1998 puolella. Vuorossa olivat Vesala-Kontula-Kurkimäen alue sekä Tammisalo. Molempien yhteydessä tehtiin asukaskysely, johon saattoi ensi kertaa vastata myös internetissä.

Vuonna 1998 aloitettu Pihlajiston luonnonhoidon suunnittelu tehtiin atk-ammattilaisten avustamana kokeiluna, jossa suunnitteluprosessi vietiin internetiin kokonaisuudessaan. Suunnitelman omilla sivuilla oli Seikkailupeli, jossa kartan pisteitä klikkaamalla pääsi virtuaalisesti käymään eri kohteissa ja kirjoittamaan niistä kommentteja. Sivulla tiedotettiin suunnittelun etenemisestä, ja annettua palautetta pääsi myös lukemaan. Kokemukset verkkosovelluksesta ja samassa yhteydessä tehdystä laajahkosta kouluisten osallistamishankkeesta koottiin raporteiksi (Staffans & Rantanen 1999, Koululaiset viheralueiden... 2000). Pihlajiston suunnittelun maastokäynti tehtiin poikkeuksellisesti talvella, mitä jotkut kritisoivat.

Viheralueohjelman voimaan astumisen jälkeen erillisiä luonnonhoidon suunnitelmia on laadittu vain alueille, joilla puistoja ei ole: Kallahden luonnonhoidon suunnittelu aloitettiin vuonna 1999, Latokartanon vuonna 2000 ja Uutelan vuonna 2001. Vuoden 1999 aikana aloitettiin viheraluesuunnitelman laadinta kolmella uudella alueella, ja valmiiksi tuli yhden luonnonhoidon suunnitelman lisäksi Vesala-Kontula-Kurkimäen viheraluesuunnitelma. Viheraluesuunnittelua jatkettiin edelleen vuonna 2000 kolmen ja vuonna 2001 kuuden uuden suunnitteluryhmän voimin. Vuonna 2000 valmistui neljä luonnonhoidon suunnitelmaa, Maunulan pilottisuunnitelma sekä kolme varsinaista viheraluesuunnitelmaa.

Kaikissa viheraluesuunnitelmissa on suunnittelun alkuvaiheessa tehty kysely otannalla tai kaikkien alueen talouksiin ja joskus myös yrityksille. Lomakkeita on jaettu postitse tai paikallislehden liitteenä, ja Mustikkamaalla ulkoilijat vastasivat kyselyyn maastossa. Kyselyt ovat sittemmin olleet suurelta osin strukturoituja, koska avokysymysten tuottamien vastausten hyödyntäminen osoittautui hankalaksi. Yleensä on lähetetty noin 1000–4000 lomaketta, ja vastausprosentti on vaihdellut viidestä neljäänkymmeneen.

Keväällä 2000 viherosasto järjesti Helsingissä kolmannen valtakunnallisen vuorovaikutteisen suunnittelun työpajan, jossa tutkijat ja vuorovaikutteisissa prosesseissa työskentelevät keskustelivat kokemuksistaan, ideoivat ja esittelivät ajankohtaisia hankkeita. Viherosaston ihmisiä oli ollut mukana jo aiempina vuosina työpajoissa, jotka Diskurssi Oy ja Metsähallitus vuorollaan olivat järjestäneet. Myös keväällä 2001 Tampereella pidettyyn valtakunnalliseen osallisuusfoorum-seminaariin otettiin viherosastolta osaa.

Vuorovaikutteisuus oli jo alkanut rutinoitua suunnitteluun, mutta positiivisten kokemusten rinnalla alkoivat painaa myös menetelmän haitat. Vuoden 2001 syksyllä osastolla todettiin, ettei vuorovaikutusta kannata enää näin raskain panostuksin jatkaa. Korvaavia osallistumisen vaihtoehtoja pohdittiin, mutta päätöksen puuttuessa jäi suunnittelun vuorovaikutuksen järjestäminen lähinnä suunnittelijoiden oman harkinnan varaan. Vielä saman vuoden aikana aloitettuja Oulunkylän ja Konalan viheraluesuunnitelmia varten perustettiin vanhan käytännön mukainen laaja suunnitteluryhmä, mutta sen jälkeen aloitetuissa hankkeissa osallistuminen on järjestetty muulla tavoin.

Kiitoksia ja nurinaa

Joidenkin suunnitteluprosessien lopussa on kerätty ryhmien jäseniltä kirjallista palautetta suunnittelu- menetelmästä. Vuoden 1999 lopulla tehty yhteenveto palautteista kertoo osin samoja asioita, joita mainitaan jo ensimmäisten kokeilujen perusteella kootuissa kehittämissuunnitelmissa (Helsingin kaupungin... 1995) ja Keskuspuiston eteläosan suunnitteluun osallistuneiden haastattelututkimuksessa (Leppälä 1998).

Osallistumisprosessia ja varsinkin maastokäyntejä on ennen kaikkea kiiteltu. Närkästäystä ovat herättäneet mm. kokousten ajat ja puutteet esim. aikataulun muutoksista tiedottamisessa. Jotkut ovat pitäneet kokousten väliä liian pitkänä. Osa on kommentoinut kokousten valmistelun riittävyyttä. Asetettavien tavoitteiden sopivasta tarkkuudesta on ollut erilaisia näkemyksiä samoin kuin siitä, mitkä ylipääntään ovat tavoitteita ja mitkä toimenpiteitä ja missä suhteessa suunnittelija ja osallistujat saavat näihin vaikuttaa. Osallistujat ovat suunnittelun alkuvaiheen tilaisuuksissa kaivanneet ammattilaisilta valmiita ehdotuksia (Helsingin kaupungin... 1995), mutta osallistumismahdollisuuksia on myös valitettu tarjotun liian myöhään. Esiteltävän luonnoksen on saatettu myös ymmärtää olevan lopullinen suunnitelma.

Suunnitteluryhmien jäsenille on yleensä alussa jaettu mm. hallintokuntien työnjakoa, viheraluesuunnittelun toimikenttää ja suunnittelun käsitteitä esittelevä tietopaketti (Helsingin kaupungin...2001), mutta käytännössä niin kieli kuin viheralueiden suunnittelun vaikutusmahdollisuudetkin ovat aiheuttaneet epäselvyyksiä. Kaavoituksen päätökset ovat voineet rajoittaa asukkaiden toiveita, ja esim. hoitoluokista puhuminen ja maallikoille vieraat karttasymbolit ovat herättäneet närää. Vastaavasti ammattilaisen mielenmaisema ei ole aina voinut saavuttaa sitä haavekuvaa, joka on siintänyt vaikkapa "siististä puistosta" puhuvan asukkaan silmissä. Suunnitelmien toteutumisen heikkous on toisinaan voinut katkaista tien todelliselta vaikuttamiselta, mutta runsaat päinvastaiset kokemukset ovat toisaalla kompensoineet haittoja ja rohkaisseet vuorovaikutuksen jatkamiseen.

Vuonna 2001 siihenastisten kokousten läsnäoloista tehty tilasto kertoo asukkaiden osallistuneen kokouksin viranomaisjäseniä ahkerammin. Ensimmäisissä ryhmissä viranomaiset olivat olleet jopa enemmistönä, mikä ymmärrettävästi oli vaikeuttanut osallistumisen ilmapiiriä (Helsingin kaupungin... 1995). Toisaalta epäkohtana on pidetty sitä, että asianosaiset virkamiehet eivät ole tarvittaessa olleet paikalla. Suunnittelu on saattanut mennä hukkaan, ellei toisten hallintokuntien aikeista ole tiedetty ajoissa. Yhtä lailla on esim. luonnonsuojelun äänitorvien niin läsnä- kuin poissaoloakin sekä kiiteltu että kritisoitu. Usein on havaittu, että suunnittelun pitkittyessä osallistujat vähenevät.

5. Työryhmäkäytännön laajuus ja tilanne keväällä 2003

Vuosina 1995–2002 toimineiden suunnitteluryhmiin kirjattuja jäseniä on yhteenlaskettuna pitkälti yli tuhat. Osa osallistuneista on ollut mukana monessa ryhmässä: rakennusvirastosta on osallistunut yli 50, muista virastoista runsaat sata ja asukkaista ja muista alueiden käyttäjistä lähes 600 eri henkilöä. Kaikkiaan on järjestetty lähes 170 työryhmän kokousta, noin sata maastokäyntiä ja noin 40 yleisötilaisuutta. Suunnittelusta vastaavat ovat lisäksi vierailleet esim. asukas yhdistysten omissa kokouksissa. Asukaskyselyjä on tehty noin 17 ja koululaisyhteistyötä vaihtelevin tavoin noin 12 suunnitelman yhteydessä.

Viherosaston vuorovaikutteinen suunnittelu oli yksi niistä erityisasioista, jotka toivat rakennusvirastolle kunnian tulla valituksi vuoden virastoksi vuonna 2000. Valinnan tehneen Helsingin kaupungin osayhdistysten liiton mielestä rakennusvirasto oli yhdessä asukkaiden kanssa toteuttamallaan projekteilla osoittanut asukkaiden olevan resurssi yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa (Helsingin henki 1.11.2000). Vuonna 2002 liitto antoi kunnian kaupunkisuunnitteluvirastolle, joka puolestaan oli etenkin yleiskaavaprosessissa aktiivisesti kehittänyt vuorovaikutteisia työtapoja (Kaupunkisuunnitteluvirastosta... 2002). Viherosasto sai vuorovaikutteisuudestaan kiitoksia vuoden 2002 kaupunginjohtajan lautapalkintokilpailussa, ja myös viheralueohjelman seurantaraportti (Pursio ym. 2002) kertoo vuorovaikutustavoitteessa onnistutun kiitettävästi.

Keväällä 2003 valmiina on 26 työryhmävoimin laadittua erillistä luonnonhoidon suunnitelmaa ja 13 viheraluesuunnitelmaa (kartta tilanteesta on liitteenä 2). Kaksi edellisvuonna aloitettua viheraluesuunnitteluprosessia on meneillään, ja kuluvana vuonna on käynnistetty tai käynnistetään viheraluesuunnitelman laadinta neljällä uudella alueella. Vierekkäisiä osa-alueita suunnitellaan yhä useammin yhdessä, ja toinen pisimmällä tekeillä olevista suunnitelmista on kokeilu, jossa kerralla suunnitellaan noin kuutta osa-aluetta vastaava koko suurpiirin alue. Viherosaston vetämänä – kaupungin rajojen ulkopuolella – jatkuu Nuuksion ulkoilun alueen luonnonhoidon suunnittelu, jossa vuorovaikutusjärjestelyjä hoitaa konsultti ja jossa suunnittelu on viety pitkälti myös internetiin (Nuuksion... 2003). Nuuksion laaja suunnitteluryhmä on kokoontunut kymmenkunta kertaa sisällä ja maastossa, suunnittelusta on pidetty yleisötilaisuuksia ja osallistujien laatimat ehdotukset luonnonhoidon tavoitteiksi ovat olleet kommentoitavina mm. ulkoilumajoilla. Kaupungin sisällä luonnonhoidon suunnittelu on vuonna 2003 meneillään Pihlajasaarella.

III KYSELYTUTKIMUS SUUNNITTELUUN OSALLISTUNEILLE

1. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa Helsingin kaupungille sen uudistaessa osallistumisjärjestelyjä viheralueiden suunnittelussa. Tavoitteena oli selvittää suunnitteluun tähän mennessä osallistuneiden rakennusviraston edustajien, muiden viranomaisten ja asukkaiden mielipiteitä ja niiden eroja seuraavissa asioissa:

1. onko vuorovaikutteisuus kaupungin viheralueiden suunnittelussa tarpeellista ja onko siitä ollut hyötyä
2. millaisia kokemuksia työryhmäkäytännöstä on saatu
3. kuinka tärkeää osallistuminen on suunnittelun eri vaiheissa ja
4. miten osallistuminen voitaisiin viheralueiden suunnittelussa jatkossa järjestää.

Tutkimuksessa kysyttiin mielipiteitä niiltä viheralueiden käyttäjiltä, jotka jo ovat osallistuneet suunnitteluun. Samat henkilöt ovat potentiaalisia osallistujia jatkossakin. On kuitenkin tärkeää tarjota osallistumisen mahdollisuuksia myös niille, jotka eivät tähän mennessä ole olleet suunnittelussa mukana.

Vuorovaikutteiseen viheralueiden suunnitteluun liittyy monia kysymyksiä, joita ei tässä käsitelty. Työtä rajattiin pois esim. lasten, nuorten ja muiden erityisryhmien osallistumisen järjestäminen, talkoot ja muu käytännön toimintaan liittyvä osallistuminen, suunnitelmien varsinainen sisältö sekä yleisötilaisuuksien ja asukaskyselyjen tarkempi suunnittelu.

2. Aineisto ja menetelmä

Kyselytutkimuksen kohderyhmänä olivat ne vuosina 1995–2002 toimineiden Helsingin kaupungin viheralueiden suunnitteluryhmien jäsenet, jotka olivat antaneet yhteystietonsa. Kysymyslomake (liitteenä 1) laadittiin yhteistyössä viherosaston edustajien kanssa ja sitä testattiin. Lokakuussa 2002 postitettiin yhteensä 732 lomaketta, joista 53 rakennusviraston edustajille ja 679 muille viranomaisille sekä asukkaille. Marraskuun alussa postitettiin vielä vastaamattomille karhukirje ja sen jälkeen muutama uusi lomake niille, jotka sitä pyysivät. Suunnittelussa mukana ollutta vuorovaikutuskonsulttia haastateltiin, ja haastattelu nauhoitettiin.

Rakennusviraston edustajat ovat lähinnä suunnittelusta vastaavan viherosaston ja suunnitelmia toteuttavan tahon edustajia. Muut viranomaiset ovat liikunta-, kaupunkisuunnittelu-, rakennusvalvonta-, sosiaali-, museo-, tai kiinteistövirastosta, nuorisoasiankeskuksesta tai ympäristökeskuksesta. Asukkaiden ryhmään kuuluu yksittäisiä kansalaisia, mutta etenkin yhdistysten ja muiden järjestäytyneiden kansalaistahojen sekä esim. päiväkotien ja koulujen edustajia.

Kaikkiaan vastasi 33 rakennusviraston edustajaa, 43 muuta viranomaista ja 354 asukasta eli 62,5 % potentiaalisista vastaajista. Kaikki ryhmät vastasivat suunnilleen yhtä aktiivisesti. Kahta hyvin myöhässä saapunutta vastausta ei otettu huomioon. Vastausprosenttia laskettaessa vähennettiin alkuperäisestä lomakemäärästä ne, joille lähetetyt kuoret posti palautti osoitetietojen vanhennuttua. Vähennettiin myös ne tapaukset, joissa sukunimeä vaihtanut henkilö oli tullut mukaan kahden kertaan tai joissa kävi ilmi, että kuolema tai vastaava syy oli estänyt henkilöä vastaamasta.

Päätelmät perustuvat vastausten prosenttijakaumien ja osin myös laskettujen keskiarvojen tarkasteluun. Kysymyslomake osoittautui kaikkiaan toimivaksi, koska kysymyksiä ei pääsääntöisesti jätetty vastaamatta. En osaa sanoa – vastauksia oli muutamaa kohtaa lukuun ottamatta kohtuullisen vähän. Vastaamatta jättäneitä ei laskettu mukaan tuloksiin.

IV TUTKIMUKSEN TULOKSET

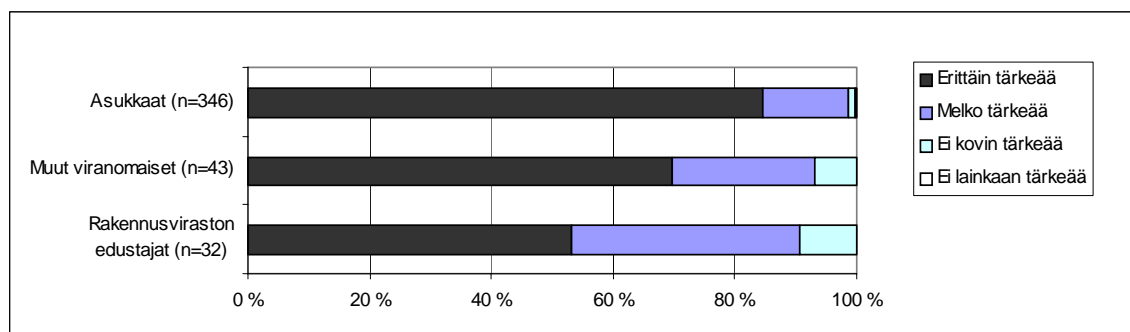
1. Vastaajat

Suunnitteluryhmän asukasjäsenien sukupuolijakauma on tasainen, kun taas vastanneista rakennusviraston edustajista ja muista viranomaisista lievä enemmistö on naisia. Tyypillinen niin asukas- kuin viranomaisjäsenkin on 51–60-vuotias, korkeasti koulutettu ja asuu pientalossa. Aukkaat ovat asuneet kauan pääkaupunkiseudulla ja jopa samalla asuinalueella. Aukkaista puolet, rakennusviraston edustajista neljannes ja muista viranomaisista vajaa kolmannes on asunut nykyisellä asuinalueellaan yli 20 vuotta. Pääkaupunkiseudulla yli 20 vuotta asuneita on asukkaista yli 90 %, rakennusviraston edustajista runsaat 60 % ja muista viranomaisista noin 80 %.

2. Vuorovaikutuksen tarpeellisuus ja kokemuksia työryhmäkäytännöstä

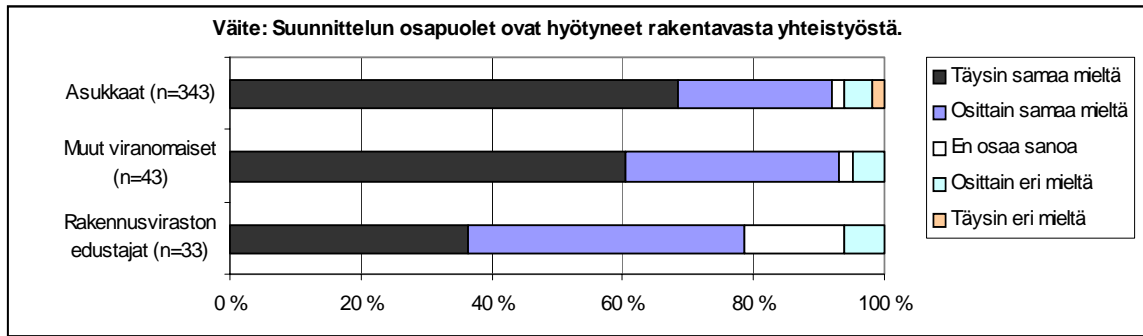
Vuorovaikutuksen tarpeellisuus

Vähintään yhdeksän kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, että vuorovaikutteinen toimintatapa on kaupungin viheralueiden suunnittelussa tärkeä (kuva 4). Aukkaat pitivät vuorovaikutteisuutta tärkeämpänä kuin viranomaiset. Erittäin tärkeäksi vuorovaikutteisuuden katsoi asukkaista noin 84 % ja rakennusviraston edustajista runsas puolet.

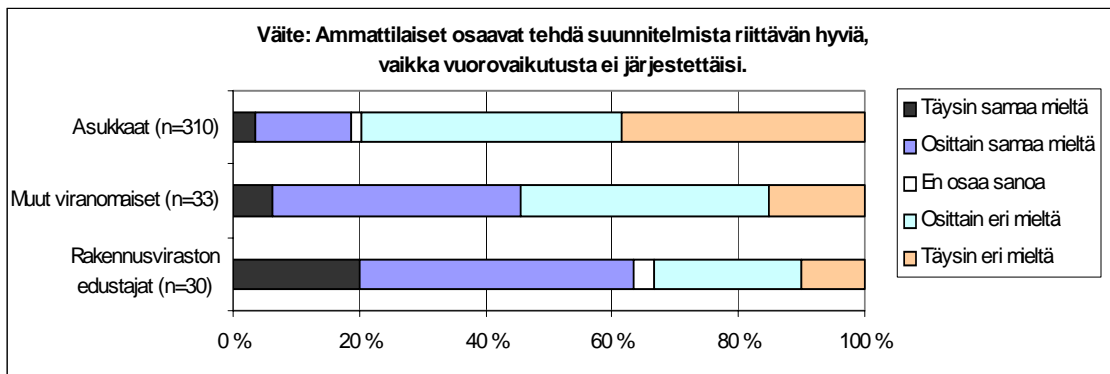
Kuva 4. Vuorovaikutteisuuden tärkeys kaupungin viheralueiden suunnittelussa

Suunnitelmien laatiminen vuorovaikutteisesti on ollut hyödyllistä: noin 94 % asukkaista, 81 % rakennusviraston edustajista ja 92 % muista viranomaisista oli tätä mieltä ainakin osittain. Kun vielä erikseen väitettiin, että suunnittelun osapuolet ovat hyötäneet rakentavasta yhteistyöstä, asukkaista noin 92 %, rakennusviraston edustajista 79 % ja muista viranomaisista 93 % oli ainakin osittain samaa mieltä (kuva 5). Näiden kohtien samankaltaiset vastaukset tukevat ajatusta, että vastaajat ovat mielipiteineen tosissaan. Kaikissa ryhmissä oli enintään noin 6 % niitä, joiden mielestä yhteistyö ei ole ollut osapuolille hyödyllistä. Vuorovaikutteisuuden ansiosta suunnitelmista on tullut myös vastaajien omien tavoitteiden kannalta parempia: ainakin osittain tätä mieltä oli asukkaista 83 %, rakennusviraston edustajista runsas 60 % ja muista viranomaisista 79 %.

Kuva 5. Miellpiteet yhteistyön hyödyllisyydestä.

Asukkaista valtaosa (80 %) ja muista viranomaisistakin enemmistö (54 %) katsoi, että ammattilaiset eivät pääsääntöisesti osaa tehdä suunnitelmista riittävän hyviä ilman asukasyhteistyötä (kuva 6). Rakennusviraston edustajista 63 % puolestaan arvioi, että suunnitelmista osataan tehdä riittävän hyviä ammattilaisvoimin.

Kuva 6. Osaavatko ammattilaiset tehdä suunnitelmista riittävän hyviä ilman asukkaita?

Kokemuksia työryhmäkäytännöstä

Työryhmään perustuvaan suunnittelumenetelmään on oltu **enimmäkseen tyytyväisiä**. Asukkaista noin 87 %, rakennusviraston edustajista 70 % ja muista viranomaisista 86 % on ollut ainakin melko tyytyväisiä. Erittäin tyytyväisiä on asukkaista 23 %, rakennusviraston edustajista 12 % ja muista viranomaisista 33 %. Rakennusviraston edustajista yli neljäsosa on ollut tyytymättömiä, mutta muista viranomaisista ja asukkaista alle 10 %.

Vuorovaikutus on **lisännyt asukkaiden tietämystä viheralueisiin liittyvistä asioista**. Asukkaista noin 92 %, rakennusviraston edustajista 88 % ja muista viranomaisista 95 % oli ainakin osittain tai täysin samaa mieltä. Asukkaista noin 5 %, rakennusviraston edustajista 9 % ja muista viranomaisista 2 % arvioi pikemminkin, ettei asukkaiden tietämys ole lisääntynyt.

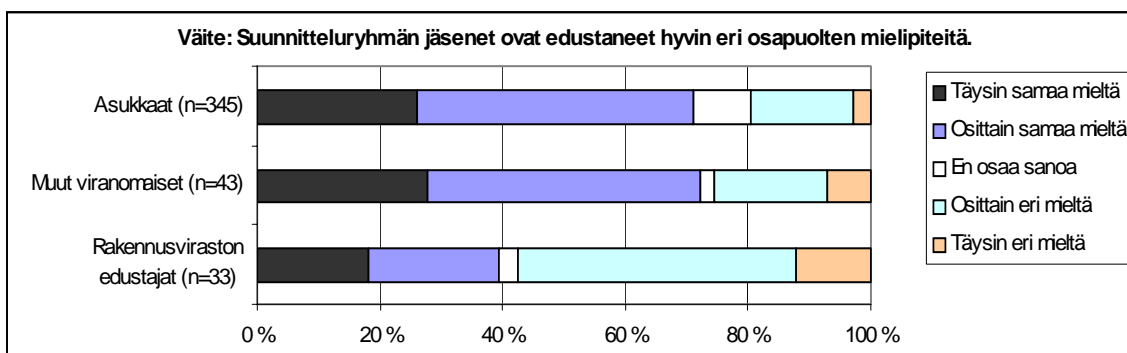
Myös **viranomaisten tietämys paikallisista olosuhteista on lisääntynyt**: asukkaista tätä mieltä oli 85 %, rakennusviraston edustajista 97 % ja muista viranomaisista 100 %. Asukkaista noin 6 % arvioi, ettei viranomaisten tietämys ei ole lisääntynyt, kun taas rakennusviraston edustajista ja muista viranomaisista tätä mieltä ei ollut kukaan.

Asukkaiden arvostus ympäristöä kohtaan on vuorovaikutuksen ansiosta lisääntynyt asukkaista noin 89 %:n, rakennusviraston edustajista 73 %:n ja muista viranomaisista 86 %:n mielestä. Rakennusviraston edustajista 12 % arveli, että asukkaiden arvostus ympäristöä kohtaan ei ole lisääntynyt, mutta muista osapuolista tätä mieltä oli alle 3 %.

Suurin osa vastaajista arvioi, että yhteistyö on ehkäissyt viheralueiden suunnitteluun liittyviä konflikteja: asukkaista noin 72 %, rakennusviraston edustajista 76 % ja muista viranomaisista 77 % oli tätä mieltä ainakin osittain. Asukkaista 10 %, rakennusviraston edustajista 15 % ja muista viranomaisista 16 % arvioi, ettei konflikteja ole onnistuttu vuorovaikutteisuudella ehkäisemään.

Viheralueiden suunnittelusta on vuorovaikutteisuuden myötä välittynyt julkisuuteen positiivinen mielikuva. Tätä mieltä oli asukkaista noin 81 %, rakennusviraston edustajista 94 % ja muista viranomaisista 91 %. Asukkaista lähes 10 %, rakennusviraston edustajista 3 % ja muista viranomaisista 7 % arvioi, ettei julkisuuteen ole välittynyt hyvää mielikuvaa.

Ryhmän jäsenet ovat edustaneet eri osapuolten mielipiteitä pääsääntöisesti hyvin muiden paitsi rakennusviraston edustajien mielestä. Rakennusviraston edustajista lähes 60 %, mutta asukkaista vain viidennes ja muista viranomaisista neljäsosa on pitänyt edustavuutta huonona (kuva 7). Asukkaista 71 % ja muista viranomaisista noin 72 % piti edustavuutta enimmäkseen hyvänä, kun rakennusviraston edustajista tätä mieltä oli hieman alle 40 %.

Kuva 7. Mielipiteet suunnitteluryhmän jäsenten edustavuudesta.

Suunnitteluprosessi on rakennusviraston edustajien mielestä ollut ryhmän jäsenille raskas ja liian sitouttava: 53 % heistä on tätä mieltä. Asukkaista prosessia on raskaana pitänyt vain 17 % ja muista viranomaisista noin 37 %. Kokouksiin on mennyt liikaa aikaa rakennusviraston edustajien, muttei muiden mielestä. Rakennusviraston edustajista noin 52 %, mutta asukkaista alle viidennes ja muista viranomaisista noin 37 % on katsonut kokouksiin menneen liikaa aikaa. Kokousten väliä on pitänyt liian pitkänä 46 % rakennusviraston edustajista, 37 % asukkaista ja 30 % muista viranomaisista.

Osallisten mielestä suunnittelussa tehdyt ratkaisut ovat johtaneet lähinnä kaikkien osapuolten kannalta hyviin päätöksiin. Asukkaista tätä mieltä oli 55 % ja muista viranomaisista 58 %. Rakennusviraston edustajista puolestaan 55 % oli sitä mieltä, että päätökset eivät ole olleet kaikkien osapuolten kannalta hyviä. Melko moni etenkin asukkaista ei osannut ottaa kantaa.

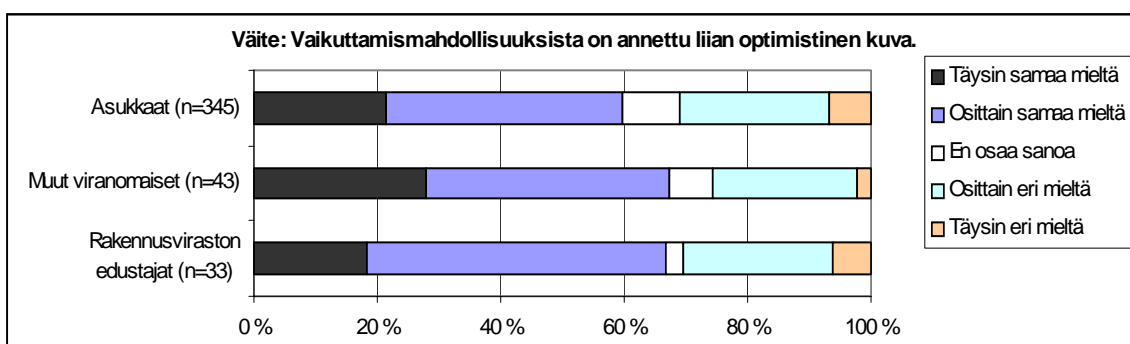
Rakennusviraston edustajista lähes kaksi kolmesta arvioi, että ammattilaisten kieli on ollut muille vaikeaa, kun asukkaista tätä mieltä oli vain kolmannes. Muiden viranomaisten mielipiteet ammattikielen ymmärrettävyydestä jakautuvat kahtia. Ammatillaiset ovat ymmärtäneet muiden kieltä hyvin: tätä mieltä oli asukkaista noin 60 % ja rakennusviraston edustajista ja muista viranomaisista 70 %. Asukkaiden oli melko vaikea ottaa kantaa tähän väitteeseen.

Kokouksissa on enimmäkseen osattu **pysyä asiassa**. Tätä mieltä oli asukkaista noin 70 %, rakennusviraston edustajista 55 % ja muista viranomaisista 45 %. Muista viranomaisista moni ei osannut ottaa kantaa. **Kokousten valmistelu** on ollut pääsääntöisesti **riittävää**. Asukkaista runsaat 78 %, rakennusviraston edustajista 62 % ja muista viranomaisista 84 % oli ainakin osittain tätä mieltä.

Kaikki osapuolet arvioivat, että **vaikuttamismahdollisuuksista on annettu lähinnä liian optimistinen kuva** (kuva 8). Tätä mieltä oli asukkaista noin 60 % ja rakennusviraston edustajista ja muista viranomaisista kaksi kolmesta.

Asukkaille on tarjottu **riittävästi osallistumismahdollisuuksia**. Asukkaista noin 68 %, rakennusviraston edustajista 79 % ja muista viranomaisista 72 % katsoi, että osallistumismahdollisuuksia on ollut riittävästi. Asukkaiden oli helpompi vastata tähän väitteeseen kuin viranomaisten.

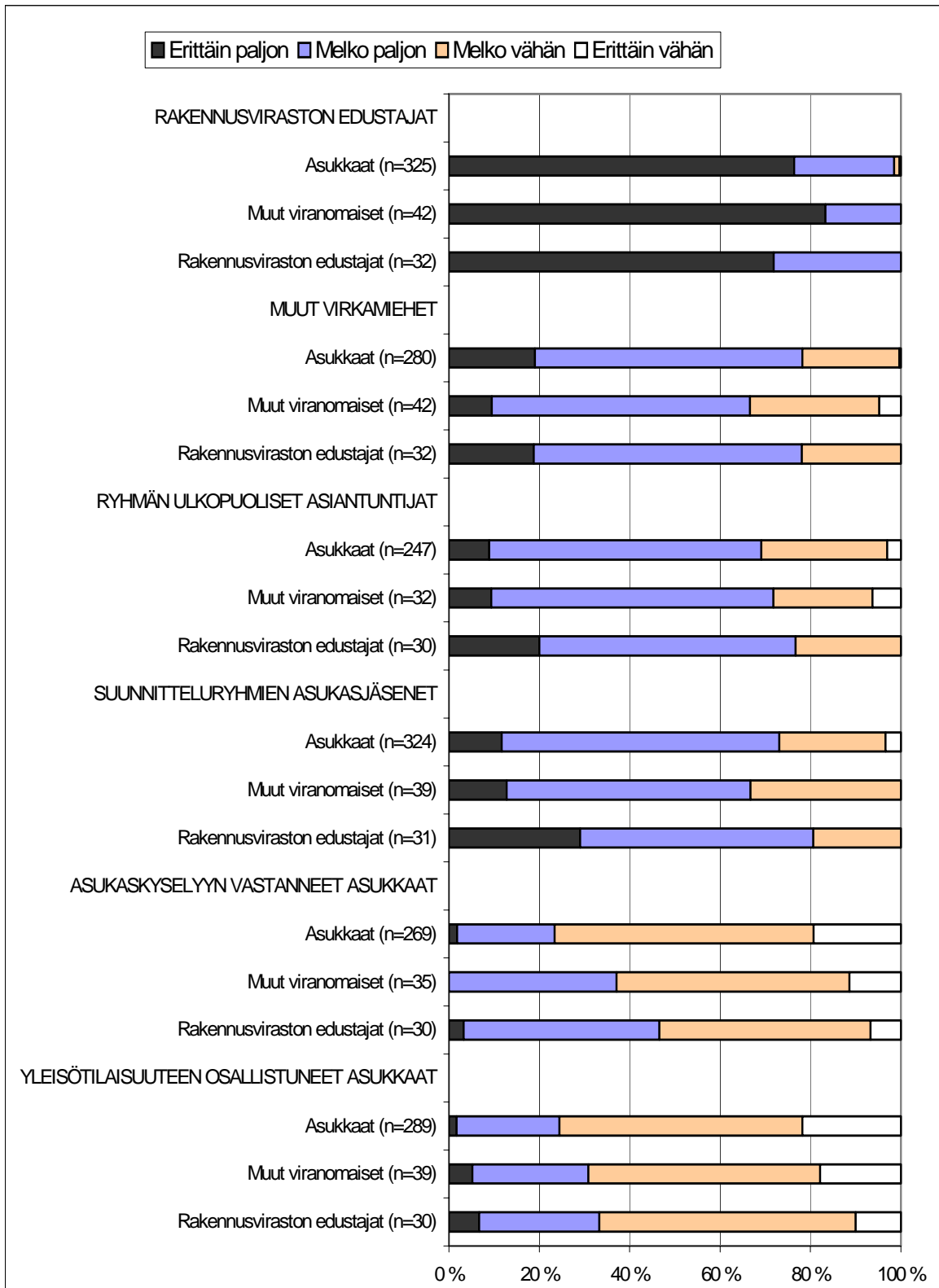
Kuva 8. Mielenpiheet vaikuttamismahdollisuuksista annetun kuvan optimistisuudesta.

Ketkä ovat voineet vaikuttaa lopullisiin suunnitelmiin?

Selvästi eniten lopullisiin suunnitelmiin ovat voineet vaikuttaa **rakennusviraston edustajat**: kaikki viranomaiset ja 99 % asukkaista katsoi heidän voineen vaikuttaa melko tai erittäin paljon (kuva 9). Seuraavaksi eniten ovat voineet vaikuttaa **suunnitteluryhmissä mukana olleet muut viranomaiset ja asukkaat** sekä **ulkopuoliset asiantuntijat**. Rakennusviraston edustajien mielestä asukkaat ovat voineet vaikuttaa hieman enemmän kuin muut viranomaiset, asukkaiden mielestä taas muut viranomaiset ovat voineet vaikuttaa asukkaita hieman enemmän. Muiden viranomaisten mielestä muut viranomaiset ja asukkaat ovat voineet vaikuttaa suunnilleen yhtä paljon.

Asukkaista 3 % ja muista viranomaisista 5 % koki itse voineensa vaikuttaa erittäin vähän. Rakennusviraston edustajista kukaan ei ollut sitä mieltä, että muut viranomaiset tai suunnitteluryhmien asukasjäsenet olisivat voineet vaikuttaa erittäin vähän. Asukkaissa oli marginaalinen määrä niitä, joiden mielestä rakennusviraston edustajat ja muut viranomaiset ovat voineet vaikuttaa erittäin vähän, mutta viranomaisista kukaan ei katsonut asukkaiden voineen vaikuttaa erittäin vähän.

Ryhmiin jäseniä ja ulkopuolisia asiantuntijoita selvästi vähemmän ovat voineet vaikuttaa ne suunnitteluryhmiin kuulumattomat **asukkaat, jotka ovat osallistuneet kyselyyn tai yleisötilaisuuteen**. Kaikki viranomaiset ja etenkin rakennusviraston edustajat pitivät asukaskyselyyn vastaamista tehokkaampana vaikuttamiskeinona kuin osallistumista yleisötilaisuuteen. Asukkaiden mielestä yleisötalaisuuteen ja kyselyyn osallistuminen ovat olleet suunnilleen yhtä vaikuttavia.

Kuva 9. Eri osapuolten mahdollisuus vaikuttaa lopullisiin suunnitelmiin.

Suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden tarkkuus ja toteutuminen

Lomakkeessa kysyttiin myös vastaajien mielipiteitä suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden tarkkuuden sopivuudesta. Rakennusviraston edustajat ovat olleet tavoitteiden tarkkuuteen hieman tyytymättömämpiä kuin muut. Heistä 46 % on pitänyt ongelmana **puistoja** koskevien tavoitteiden liikaa **yksityiskohtaisuutta**. Liian yleispiirteinä puistoja koskevia tavoitteita on pitänyt heistä 27 %. Asukkaiden ja muiden viranomaisten mielestä puistoja koskevat tavoitteet ovat olleet pikemminkin liian **yleispiirteisiä**: liikaa yksityiskohtaisuutta piti ongelmana kummastakin ryhmästä noin 12 %, mutta liikaa yleispiirteisyyttä asukkaista viidennes ja muista viranomaisista neljännes.

Metsiä koskevat tavoitteet ovat kaikkien mielestä olleet pikemminkin liian **yleispiirteisiä** kuin yksityiskohtaisia. Liian yleispiirteinä niitä on pitänyt asukkaista ja muista viranomaisista viidennes ja rakennusviraston edustajista noin 36 %. Yksityiskohtaisuutta on ongelmana pitänyt asukkaista noin 11 %, muista viranomaisista 13 % ja rakennusviraston edustajista 29 %.

Enemmistö ei ole pitänyt suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden toteutumista heikkona. Väite oli kysymyslomakkeen selkeästi vaikein kohta: kaikissa ryhmissä oli paljon niitä, jotka eivät osanneet ottaa kantaa. Vapaissa kommentteissa tyytymättömyys suunnitelmien toteutumiseen kävi kuitenkin usein ilmi. Rakennusviraston edustajista tavoitteiden toteutumista on heikkona pitänyt 30 % ja ei ole 33 %. Asukkaista 24 % ja muista viranomaisista 25 % on pitänyt toteutumista heikkona, mutta 37 % asukkaista ja 35 % muista viranomaisista oli sitä mieltä, ettei tavoitteiden toteutumisessa ole ollut puutteita.

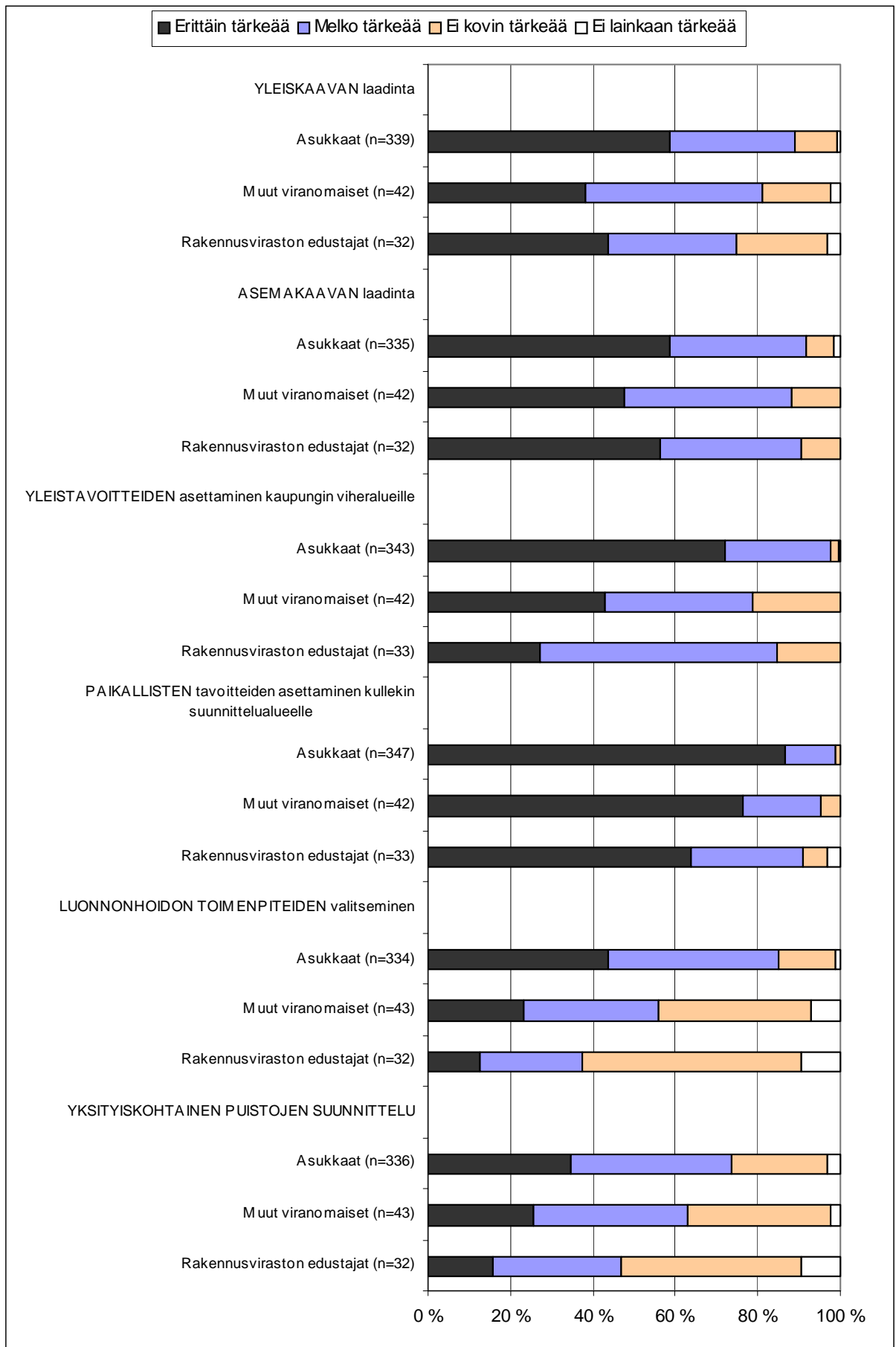
3. Kuinka tärkeää osallistuminen on suunnittelun eri vaiheissa?

Viheralueiden suunnittelun vaiheina mainittiin yleiskaavoitus, asemakaavoitus, yleisten ja paikallisten tavoitteiden asettaminen, luonnonhoidon toimenpiteiden valitseminen sekä yksityiskohtainen puistojen suunnittelu. Asukkaista vähintään noin 74 % piti osallistumisen mahdollisuutta ainakin melko tärkeänä kaikissa vaiheissa, ja muista viranomaisistakin vähintään noin 56 % (kuva 10). Rakennusviraston edustajien enemmistö piti osallistumista ainakin melko tärkeänä paikallisten tavoitteiden asettamiseen asti, mutta luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa ja yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa se heistä enemmistön mielestä ei ole enää yhtä tärkeää.

Kaikkien osapuolten mielestä **tärkein** osallistumiskohta oli **paikallisten tavoitteiden asettaminen kullekin suunnittelualueelle**: siihen osallistumista ainakin melko tärkeänä piti asukkaista noin 99 %, rakennusviraston edustajista 91 % ja muista viranomaisista 95 %. Merkittävän suuri osa vastaajista piti osallistumista tässä vaiheessa jopa erittäin tärkeänä. Asukkaat toivovat osallistumista lähes yhtä paljon asetettaessa kaupungin viheralueille yleisiä tavoitteita: **yleistavoitteiden asettamiseen** osallistumista piti ainakin melko tärkeänä asukkaista 98 %, mutta rakennusviraston edustajista 85 % ja muista viranomaisista 79 %. Yleistavoitteiden asettamiseen osallistumista erittäin tärkeänä pitäviä on asukkaissa selvästi enemmän kuin viranomaisissa.

Rakennusviraston edustajien ja muiden viranomaisten mielestä paikallisten tavoitteiden asettamisen jälkeen tärkein osallistumisvaihe oli **asemakaavan laadinta**: siihen osallistumista ainakin melko tärkeänä piti rakennusviraston edustajista noin 91 % ja muista viranomaisista noin 88 %. Asukkaista noin 92 % piti osallistumista asemakaavan laadintaan ainakin melko tärkeänä. Asukkaiden mielestä **yleiskaavan laadintaan** osallistuminen oli suunnilleen yhtä tärkeää kuin asemakaavan laadintaan osallistuminen, kun taas kaikista viranomaisista etenkin rakennusviraston edustajat pitivät asemakaavan laadintaa selvemmin tärkeänä osallistumiskohtana kuin yleiskaavan laadintaa.

Kaikki osapuolet pitivät osallistumista tärkeämpänä tavoitteiden asettamisessa ja kaavoituksessa kuin suunnittelun viimeisemmissä vaiheissa eli luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa ja yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa. Asukkaita kiinnosti osallistuminen enemmän **luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa** kuin yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa, kun taas kaikki viranomaiset ja varsinkin rakennusviraston edustajat arvioivat osallistumisen sopivan paremmin **yksityiskohtaiseen puistojen suunnitteluun**. Asukkaista noin 85 % piti osallistumista luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa ainakin melko tärkeänä, yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa noin 74 %. Rakennusviraston edustajista noin 37 % piti osallistumista ainakin melko tärkeänä luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa ja noin 47 % yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa. Muista viranomaisista noin 56 % piti osallistumista ainakin melko tärkeänä luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa ja noin 63 % yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa.

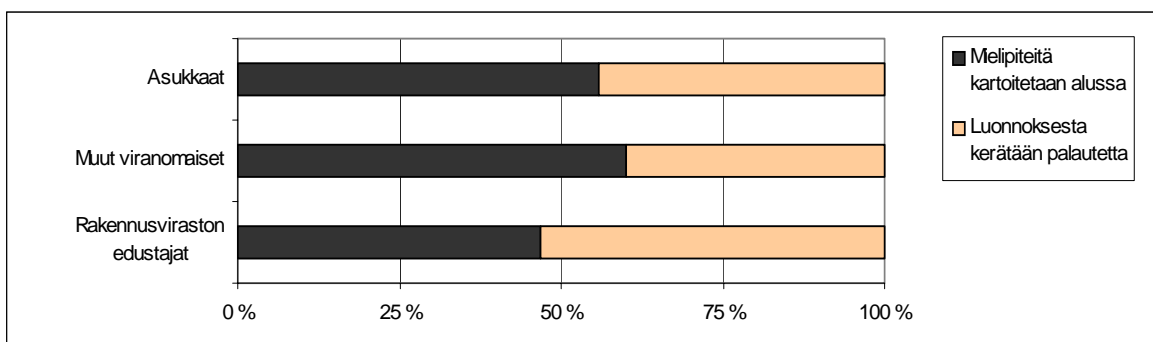
Kuva 10. Asukkaiden osallistumisen tärkeys suunnittelun eri vaiheissa.

Osallistumista toisaalta tavoitteiden asettamiseen ja toisaalta luonnonhoidon toimenpiteiden valintaan selvitettiin vielä erikseen. Tulos vahvistaa edellä todettua siinä, että tavoitteiden asettamiseen osallistumista pidettiin näistä selvästi tärkeämpänä. Vaihtoehdon, jossa **asukkaat osallistuvat tavoitteiden asettamiseen ammattilaisen valitessa toimenpiteet**, valitsi asukkaista noin 61 %, rakennusviraston edustajista 66 % ja muista viranomaisista 62 %. Osallistumista sekä tavoitteiden asettamiseen että toimenpiteiden valintaan kannatti asukkaista noin neljännes, rakennusviraston edustajista 6 % ja muista viranomaisista 17 %. Melkein 12 % asukkaista, 3 % rakennusviraston edustajista ja lähes viidennes muista viranomaisista piti parhaana sitä, että ammattilainen asettaa tavoitteet, mutta asukkaat osallistuvat toimenpiteiden valintaan. Rakennusviraston edustajista peräti neljännes, mutta muista vain pari prosenttia katsoi, ettei asukasysteistyö ole tarpeen sen paremmin tavoitteiden asettamisessa kuin toimenpiteiden valinnassakaan.

Taulukko 1. Osallistumisen tärkeys suunnittelun alussa verrattuna osallistumisen tärkeyteen vaiheessa, jossa suunnitelma on jo luonnoksena olemassa.

	Asukkaat	Rakennusviraston edustajat	Muut viranomaiset
Osallisten mielipiteitä kysytään vain suunnittelun alussa.	23,3	21,9	19,5
Osallisten mielipiteitä kysytään vasta, kun suunnitelmaluonnos on jo olemassa.	18,5	25	13
Osallisten mielipiteitä kysytään suunnittelun alussa ja heiltä kysytään mielipiteitä suunnitelmaluonnoksesta.	56,2	46,9	66,3
Osallisten mielipiteitä ei kysytä lainkaan.	2,1	6,3	1,3

Asukkaat ja muut viranomaiset pitivät tärkeämpänä sitä, että osallisten mielipiteitä kysytään **suunnittelun alkuvaiheessa** kuin sitä, että osallisilta pyydetään palautetta suunnitelmaluonnoksesta (taulukko 1, kuva 11). Rakennusviraston edustajien mielestä taas osallistuminen on tärkeämpää **luonnosvaiheessa**. Enemmistö piti osallistumista tärkeänä kummassakin vaiheessa, mutta rakennusviraston edustajat valitsisivat muita mieluummin osallistumiskohdaksi vaiheista vain toisen.

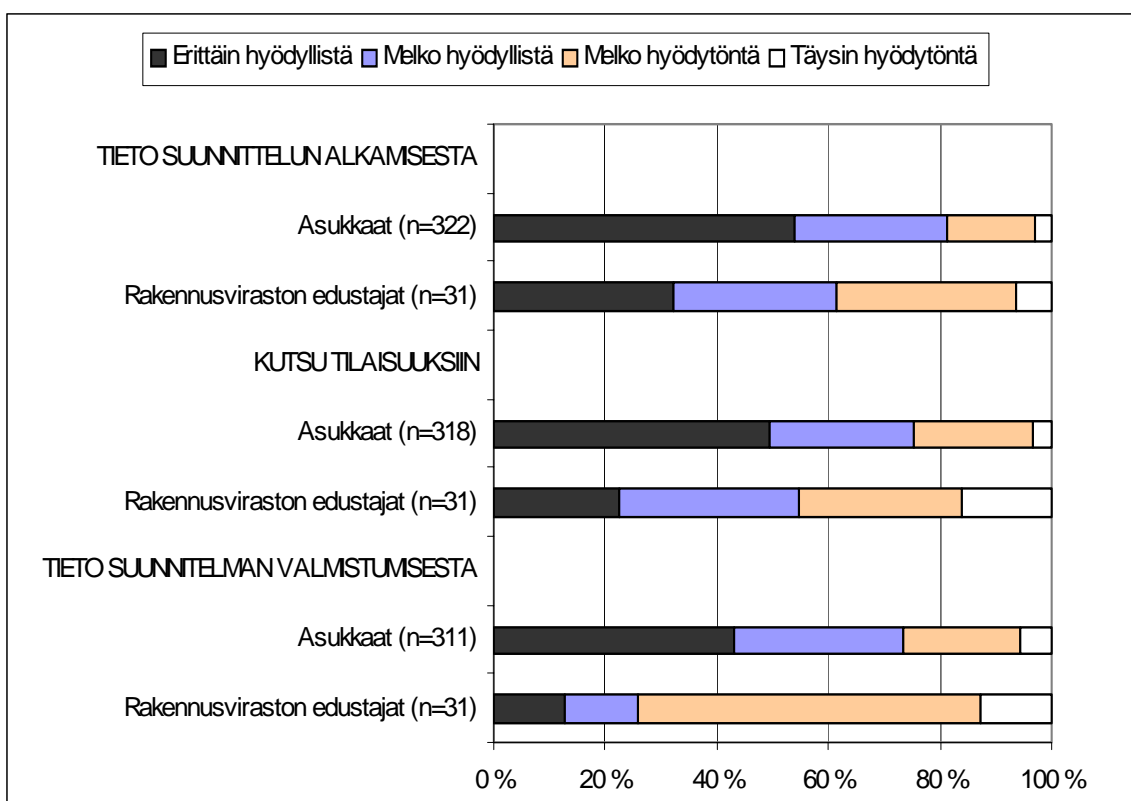

Kuva 11. Osallistumisen tärkeys suunnittelun alussa verrattuna osallistumisen tärkeyteen vaiheessa, jossa suunnitelma on jo luonnoksena olemassa.

4. Miten osallistuminen voitaisiin jatkossa järjestää?

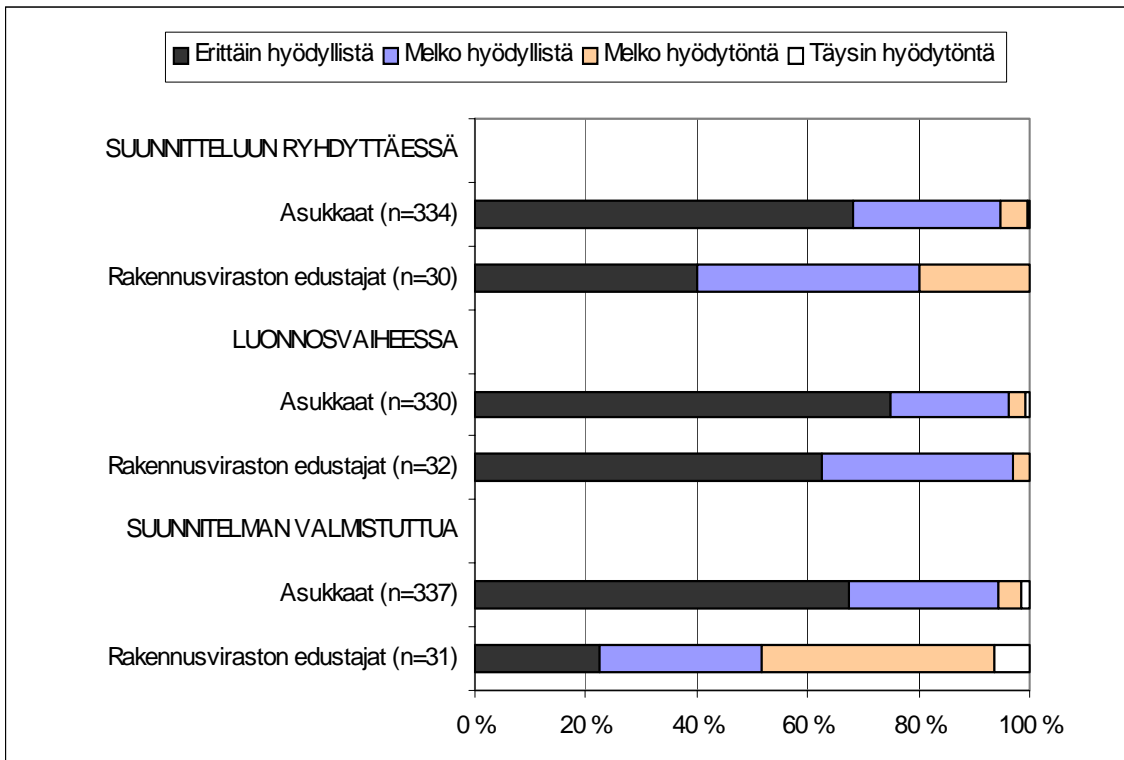
Vuorovaikutuksen menetelmät

Kaikkien mielestä oli hyödyllisempää, että osallisille tiedotetaan heti suunnitteluun ryhdyttäessä suunnittelusta ja osallistumismahdollisuuksista kuin että heille tiedotetaan myöhemmin lähestyvistä yleisötilaisuuksista tai suunnitelman valmistumisesta (kuva 12). Joka kotiin lähetettävä tiedote oli ainakin melko hyödyllinen suunnitteluun ryhdyttäessä asukkaista noin 82 %:n, rakennusviraston edustajista noin 61 %:n ja muista viranomaisista noin 72 %:n mielestä. Myöhemmin lähetettävää tiedotetta lähestyvistä yleisötilaisuuksista piti hyödyllisenä asukkaista kolme neljästä, rakennusviraston edustajista noin 55 % ja muista viranomaisista kaksi kolmasosaa. Suunnitelman valmistumisesta tiedottaminen joka kotiin lähetettävällä tiedotteella oli ainakin melko hyödyllistä asukkaista 73 %:n ja muista viranomaisista noin 64 %:n, mutta rakennusviraston edustajista vain noin 26 %:n mielestä.

Kuva 12. Tiedottamisen hyödyllisyys suunnittelun eri vaiheissa asukkaiden ja rakennusviraston edustajien mielestä.

Eri vaiheissa mahdollisten osallistumismenetelmien ohella lomakkeessa kysyttiin sitä, kuinka hyödyllistä on, että suunnitteluun ryhdyttäessä kerrotaan osallistujille vuorovaikutteisen suunnittelun tarkoituksesta ja siitä, kuinka esitetyt mielipiteet tullaan ottamaan huomioon. Tämä kohta sai kaikilta huomattavan suuren kannatuksen, ja *erittäin hyödyllistä* - vastausten perusteella se oli hyödyllisempi kuin mikään alkuvaiheen varsinaisista osallistumistavoista. Asukkaista kertomista piti ainakin melko hyödyllisenä 93 %, rakennusviraston edustajista 84 % ja muista viranomaisista 90 %. Tulos sopii yhteen sen havainnon kanssa, että kaikista osapuolista enemmistö on pitänyt vaikuttamismahdollisuuksista annettua kuvaa tähän mennessä liian optimistisena.

Kuva 13. Yleisötilaisuuden hyödyllisyys suunnittelun eri vaiheissa asukkaiden ja rakennusviraston edustajien mielestä.

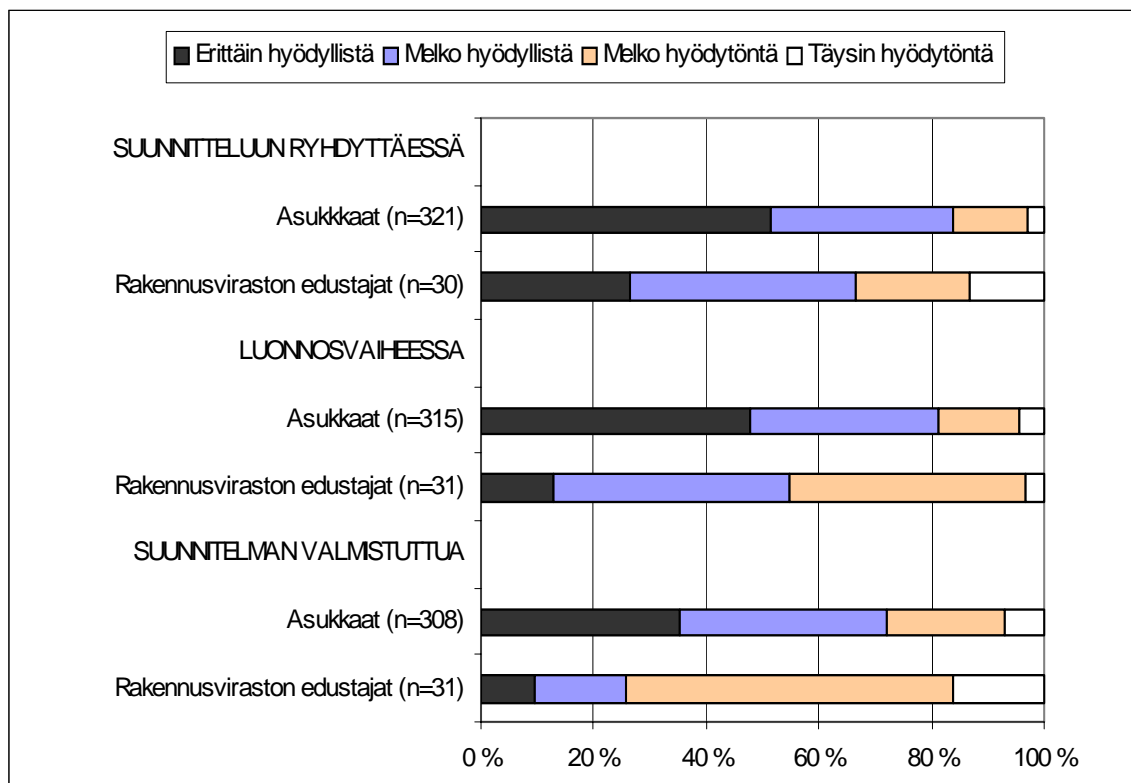
Varsinaisista vuorovaikutteisen suunnittelun menetelmistä asukkaat kannattivat suunnitteluun ryhtytäkseen ja suunnittelutyön aikana eniten yleisötilaisuutta (kuva 13). Rakennusviraston edustajat pitivät yleisötilaisuutta hyödyllisenä erityisesti vaiheessa, jossa suunnitelman luonnosta voidaan jo esitellä. Suunnittelun alussa yleisötilaisuus oli ainakin melko hyödyllinen asukkaista noin 95 %:n, rakennusviraston edustajista 80 %:n ja muista viranomaisista 93 %:n mielestä. Yleisötilaisuutta, jossa esitellään suunnitelman luonnosta, piti ainakin melko hyödyllisenä asukkaista noin 96 %, rakennusviraston edustajista 97 % ja muista viranomaisista 95 %. Suunnitelman valmistumisen jälkeen järjestettävää yleisötilaisuutta piti ainakin melko hyödyllisenä noin 94 % asukkaista, 52 % rakennusviraston edustajista ja 81 % muista viranomaisista.

Kaikkien vastaajaryhmien mielestä oli hyvin hyödyllistä, että yleisötilaisuudessa annetaan osallistujille mahdollisuus antaa kommentteja kirjallisesti. Suunnittelun alkuvaiheen yleisötilaisuudessa kirjallisen kommentoinnin mahdollisuutta piti ainakin melko hyödyllisenä asukkaista ja muista viranomaisista noin 92 % ja rakennusviraston edustajista 91 %. Luonnosvaiheen yleisötilaisuudessa kirjallinen kommentointi oli ainakin melko hyödyllistä asukkaista 90 %:n, rakennusviraston edustajista 97 %:n ja muista viranomaisista 93 %:n mielestä.

Asukkaiden ja viranomaisten yhteinen maastokäynti on erittäin tarpeellinen: yksikään vastaaja ei pitänyt maastokäyntiä täysin tarpeettomana. Ainakin melko tarpeellinen maastokäynti oli asukkaista 99 %:n ja muista viranomaisista 100 %:n mielestä, ja rakennusviraston edustajistakin 91 %:n mielestä. Erittäin tarpeellisenä sitä piti asukkaista 86 % ja muista viranomaisista 80 %, mutta rakennusviraston edustajista vain 58 %.

Kohdassa, jossa selvitettiin yleisölle järjestettävän maastokäynnin hyödyllisyyttä suunnittelun eri vaiheissa, ei kannatus ollut aivan näin suurta. Paras ajankohta on **suunnittelun alku**: tällöin maastokierros on ainakin melko hyödyllinen asukkaista 84 %:n ja kaikista viranomaisista runsaan 70 %:n mielestä (kuva 14). Suunnittelutyön myöhemmässä vaiheessa maastokäyntiä hyödyllisenä piti asukkaista noin 81 %, rakennusviraston edustajista 55 % ja muista viranomaisista 83 %. Suunnitelman valmistuttua maastokäyntiä piti ainakin melko hyödyllisenä asukkaista noin 72 % ja muista viranomaisista puolet, mutta rakennusviraston edustajista enää joka neljäs.

Kuva 14. Asukkaiden ja viranomaisten yhteisen maastokäynnin hyödyllisyys suunnittelun eri vaiheissa asukkaiden ja rakennusviraston edustajien mielestä.

Hyödyllisenä pidettiin myös sitä, että **viranomaiset** tekevät suunnitteluun ryhdyttäessä alueella **maastokäynnin keskenään**. Viranomaisten mielestä maastokäynti ilman asukkaita on alkuvaiheessa vielä hyödyllisempi kuin maastokäynti asukkaiden kanssa, mutta asukkaiden mielestä niin yhteisestä kuin viranomaisten keskinäisestäkin maastokäynnistä on suunnilleen yhtä paljon hyötyä. Viranomaisten omaa maastokäyntiä ainakin melko hyödyllisenä piti asukkaista noin 83 %, rakennusviraston edustajista 81 % ja muista viranomaisista 90 %.

Eriyisesti osalliset pitivät tarpeellisenä sitä, että suunnitteluun osallistuneet asukkaat ja viranomaiset kokoontuvat **myöhemmin maastoon arvioimaan suunnitelman tavoitteiden toteutumista**. Seurantamaastokäynti on ainakin melko tarpeellinen asukkaista 98 %:n, muista viranomaisista 95 %:n ja rakennusviraston edustajista 71 %:n mielestä. Lähinnä tarpeettomana sitä piti asukkaista 3 % ja muista viranomaisista 5 %, mutta rakennusviraston edustajista jopa 29 %.

Suunnittelun alkuvaiheessa alueella tehtävää **asukaskyselyä** piti ainakin melko hyödyllisenä asukkaista noin 63 %, rakennusviraston edustajista kaksi kolmasosaa ja muista viranomaisista 49 %.

Sekä suunnitelman **luonnoksen** että **valmiin suunnitelman asettamista nähtäville esim. suunnittelualueen kirjastoon** pidettiin hyvin hyödyllisenä. Aukkaista 95 % ja muista viranomaisista 93 % piti niin luonnoksen kuin valmiinkin suunnitelman esille asettamista ainakin melko hyödyllisenä. Rakennusviraston edustajista luonnoksen esilläoloa piti hyödyllisenä jokainen, ja valmiin suunnitelman nähtäville asettamista 97 %.

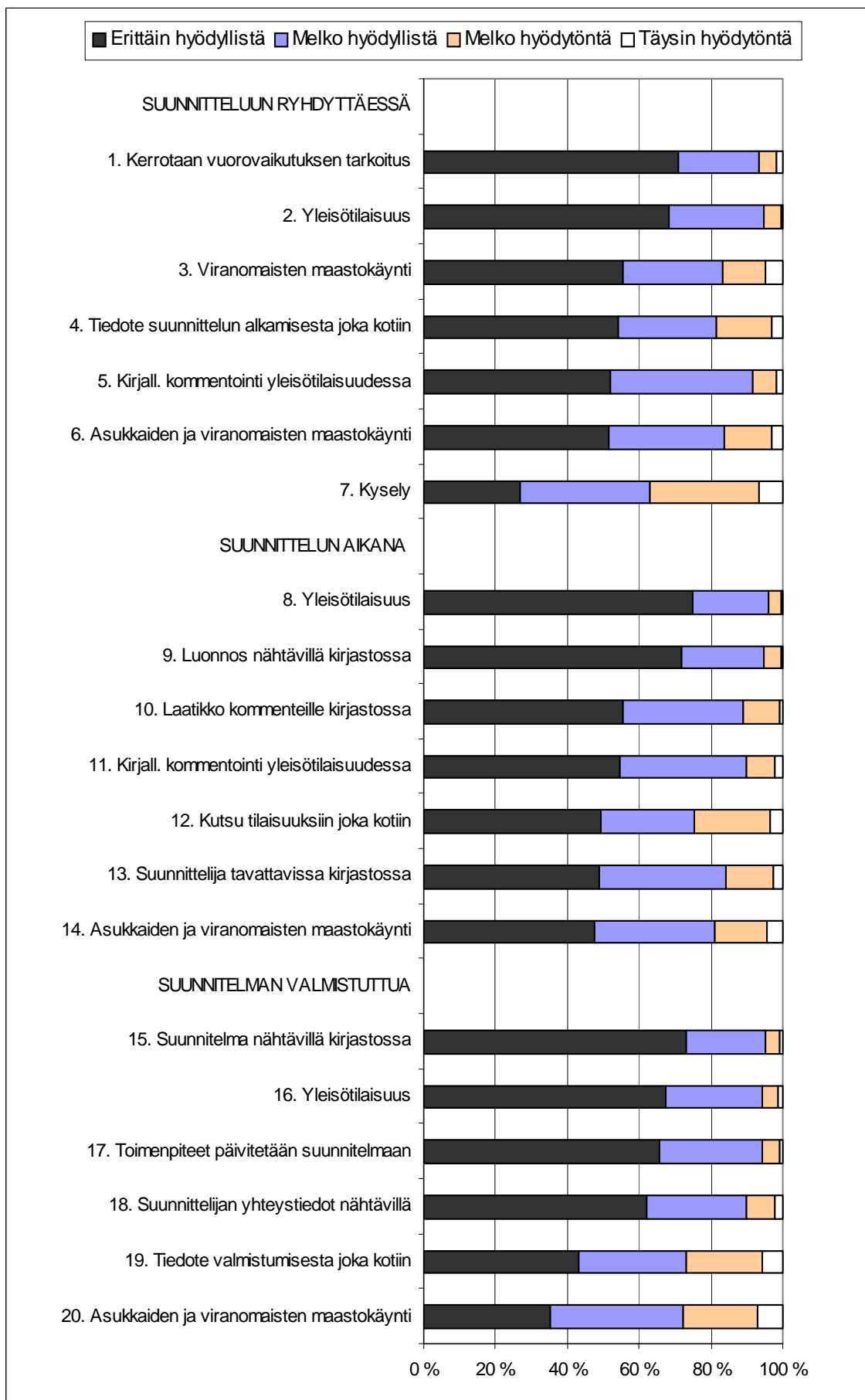
Hyödyllisenä pidettiin myös sitä, että esim. kirjastossa on suunnittelun aikana **laatikko**, johon voi jättää kirjallista palautetta. Laatikko oli ainakin melko hyödyllinen asukkaista noin 89 %:n, rakennusviraston edustajista 87 %:n ja muista viranomaisista 85 %:n mielestä. Valtaosa kannatti ajatusta siitä, että **suunnittelija olisi tiettyä aikana esim. kirjastossa yleisön tavattavissa**: ainakin melko hyödyllisenä sitä piti asukkaista noin 84 %, muista viranomaisista 83 % ja rakennusviraston edustajista 60 %.

Suunnitelman valmistuttua pitivät kaikki ryhmät hyödyllisenä sitä, että kirjastossa on palautetta varten nähtävillä suunnittelijan **yhteystiedot**. Ainakin melko hyödyllistä tämä oli asukkaista 90 %:n, rakennusviraston edustajista 84 %:n ja muista viranomaisista 88 %:n mielestä. Nähtävillä oleva valmis suunnitelma voitaisiin lisäksi pitää ajan tasalla merkitsemällä esim. siinä olevaan karttaan erilaisin rasterein alueet, joilla mitään toimenpiteitä on tehty. Tällaista piti ainakin melko hyödyllisenä noin 94 % asukkaista, 64 % rakennusviraston edustajista ja muista viranomaisista jokainen.

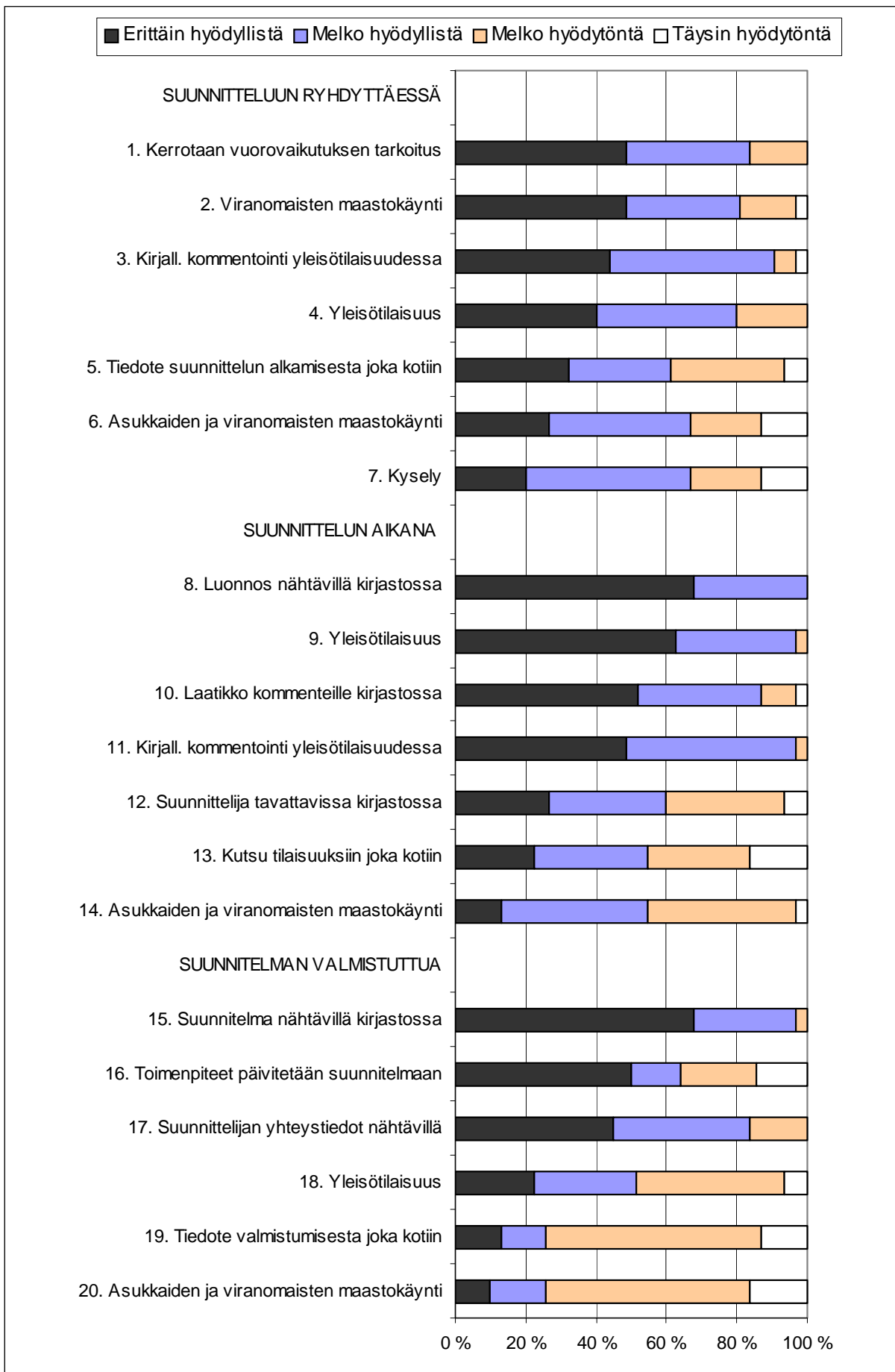
Kyselyssä selvitettiin vielä sitä, kuinka **suunnittelumenetelmästä** olisi parasta kerätä **palautetta**. Yksikään vastaaja ei ollut sitä mieltä, että palautetta ei tarvitsisi kerätä, mutta osapuolten mielipiteet keräämisen tavasta ja ajoittumisesta poikkeavat jonkin verran toisistaan. Valtaosa toivoo palautetta kerättävän **sekä kirjallisesti että suullisesti**: tätä parhaana piti osallisista noin 80 % ja rakennusviraston edustajista 70 %. Asukkailla palautteen keruun tavalla ei ole eroa (10 % toivoi vain kirjallista ja 10 % vain suullista palautteen keruuta), mutta muut viranomaiset antaisivat mieluummin suullista (14 %) kuin kirjallista (7 %) palautetta. Rakennusviraston edustajat kuitenkin toivovat kirjallista (21 %) palautetta enemmän kuin suullista (9 %).

Palautteen keräämistä **sekä suunnittelun aikana että sen lopuksi** pitää hyvänä asukkaista 85 % ja muista viranomaisista 71 %. Palautetta halutaan antaa mieluummin jo suunnittelun aikana (asukkaista 10 % ja muista viranomaisista 19 %) kuin vain lopuksi (asukkaista 5 % ja muista viranomaisista 10 %). Rakennusviraston edustajat valitsivat muita mieluummin palautteen keruun ajoista vain toisen: palautetta vain lopussa toivoo heistä noin 36 %, vain suunnittelun aikana 24 % ja molemmissa vaiheissa 39 %.

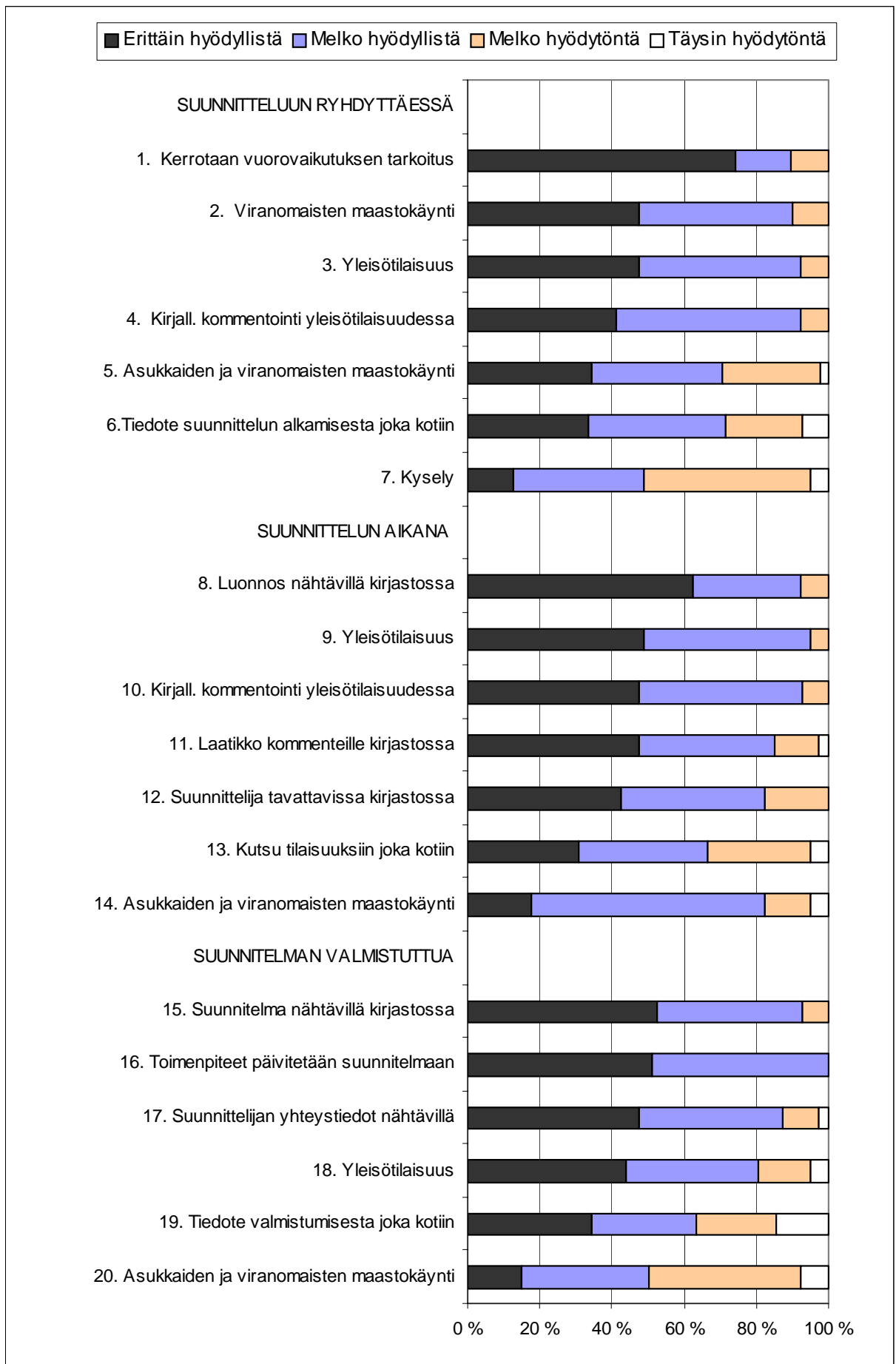
Osapuolten mielipiteet kysytyjen menetelmien hyödyllisyydestä on esitetty kuvissa 15 (asukkaat), 16 (rakennusviraston edustajat) ja 17 (muut viranomaiset). Menetelmät on järjestetty vaiheittain hyödyllisyysjärjestykseen *erittäin hyödyllistä* – vastausten perusteella, mutta on huomattava, että eri menetelmät eivät pääsääntöisesti ole tosiaan korvaavia eivätkä vertailukelpoisia keskenään.

Kuva 15. Vuorovaikutusmenetelmien vaiheittainen hyödyllisyysjärjestys asukkaiden mielestä.

Kuva 16. Vuorovaikutusmenetelmien vaiheittainen hyödyllisyysjärjestys rakennusviraston edustajien mielestä.

Kuva 17. Vuorovaikutusmenetelmien vaiheittainen hyödyllisyysjärjestys muiden viranomaisten mielestä.

Työryhmätyöskentely

Rakennusviraston edustajat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, ettei asukkaiden ja viranomaisten yhteistä työryhmää suunnittelussa tarvita, kun taas asukkaista ja muista viranomaisista enemmistö toivoisi ryhmiä jatkossakin perustettavan (taulukko 2). Työryhmää puolsi asukkaista noin 62 % ja muista viranomaisista 57 %, mutta rakennusviraston edustajista vain 34 %.

Taulukko 2. Viranomaisten ja asukkaiden yhteisen työryhmän perustamisen tarve.

	Asukkaat	Rakennusviraston edustajat	Muut viranomaiset
Suunnittelua varten perustetaan työryhmä, jossa on mukana virkamiesten ja asukkaiden edustajia.	62,2	34,4	57,2
Yhteistä työryhmää ei perusteta, mutta asukkaiden mielipiteitä kysytään muuten.	35,8	59,4	41,6
Yhteistä työryhmää ei perusteta eikä asukkaiden mielipiteitä kysytä.	2,1	6,3	1,3

Kokouksissa on hyödyllistä jakautua välillä **pienryhmiksi** ideoimaan ja pohtimaan ratkaisuja. Asukkaista noin 79 % ja rakennusviraston edustajista 78 % piti pienryhmätyöskentelyä ainakin melko tarpeellisena, mutta muista viranomaisista vain 64 %. Kannatusta sai sekin, että ryhmän jäsenet saavat **kotitehtäviä** mietittäväksi kokousten välillä. Kotitehtävät olivat ainakin melko hyödyllisiä asukkaista noin 98 %:n ja muista viranomaisista 95 %:n mielestä. Rakennusviraston edustajista kotitehtäviä kannatti 71 %.

Internetin mahdollisuudet

Vähintään 74 % vastaajista piti kutakin kysyttyä internetiin liittyvää suunnitteluun osallistumisen tai tiedottamisen tapaa ainakin melko hyödyllisenä. Eniten toivottiin **valmiin suunnitelman laittamista nähtäville internetiin**: hyödyllistä se olisi asukkaista noin 95 %:n, rakennusviraston edustajista 94 %:n ja muista viranomaisista 98 %:n mielestä. **Pysyvä palautteen annon mahdollisuus** internetissä oli hyödyllinen asukkaista noin 89 %:n, rakennusviraston edustajista 90 %:n ja muista viranomaisista 93 %:n mielestä.

Se, että internetissä **kerrotaan viheraluesuunnittelusta ja osallistumismahdollisuuksista**, oli ainakin melko hyödyllistä asukkaista noin 85 %:n, rakennusviraston edustajista 94 %:n ja muista viranomaisista noin 91 %:n mielestä. **Suunnittelualan esittelyä** internetissä piti ainakin melko hyödyllisenä asukkaista noin 89 %, rakennusviraston edustajista 91 % ja muista viranomaisista 93 %. Internetissä voisi myös olla **kuvia viheralueista nykyisellään ja siitä, millaisiksi ne voisivat eri tavoin hoidettuina kehittyä**. Ainakin melko hyödyllisenä tällaista piti runsaat 90 % asukkaista ja muista viranomaisista ja 77 % rakennusviraston edustajista.

Mahdollisuus täyttää internetissä suunnittelualuetta koskeva **kysely** oli ainakin melko hyödyllinen asukkaista ja muista viranomaisista noin 88 %:n ja rakennusviraston edustajista 93 %:n mielestä. **Virtuaalikierrosta**, jossa kartan pisteitä klikkaamalla tulee näkyviin tietoja ja kuvia kyseisestä kohteesta ja tila, johon voi kirjoittaa kommentteja, piti ainakin melko hyödyllisenä asukkaista noin 85 %, rakennusviraston edustajista 78 % ja muista viranomaisista 87 %. Vähiten hyödyllisenä pidettiin sitä, että internetissä pääsee **lukemaan annettuja kommentteja**. Sitäkin piti silti lähinnä hyödyllisenä noin 79 % asukkaista, noin 74 % rakennusviraston edustajista ja noin 76 % muista viranomaisista.

Korkeat prosenttiluvut antavat sähköisestä tulevaisuudesta hyvin optimistisen kuvan. Kuitenkin jopa useat kymmenet vastaajat kirjoittivat internetiä koskevan kysymyksen kohdalle tai lomakkeen tyhjille riveille siitä, ettei internet suinkaan sovi osallistumiskanavaksi kaikille. Monet mainitsivat internetin myös toivottavana ja käyttökelpoisena välineenä, mutta kaikkiaan vastaukset vahvistivat mielikuvaa, että perinteisemmällä osallistumistavoilla on suunnittelussa edelleen vankka sija. Internet voi **täydentää, muttei korvata** muita osallistumisen mahdollisuuksia.

Asukkaiden kommentteja:

Tuo nettivaihtoehto tuntui hyvältä kiireiselle ihmiselle. Mutta jos halutaan korostaa yhteisöllisyyttä, ja alueen ihmisten vuorovaikutuksen lisääntymistä, on koti-(asuin)seudun kohteisiin yhdessä jalkautuminen ja kasvokkain keskustelu monin verroin rakentavaa ja alueeseen sitoutumista lisäävää toimintaa.

Internetiä ei ole läheskään kaikkien käytössä.

NET on NET, mutta älä unohda vanhempaa väkeä... POSTI on POSTI ja KIRJALLINEN on KIRJALLINEN ILMAISU.

Internet on ihan hyvä, mutta kaikki eivät sitä voi käyttää. Kannattaa kuitenkin tehdä, vaikkei aluksi moni käyttäisikään.

Projekteja on meneillään niin paljon ettei kellään ole aikaa "istua netissä". Internetin käyttö ei korvaa yleisötilaisuuksia, henkilökohtaista tiedottamista ja maastokäyntejä. Sitä voidaan käyttää lisätukena ja niiden ihmisten vaikutuskanavana, jotka eivät ehdi yleisötilaisuuksiin ja maastokierroksille.

5. Vastaajien omasta kynästä

Kaikista osapuolista noin 30–40 % kirjoitti kommentteja kysymyslomakkeen riveille, joilla pyydettiin kertomaan mahdollisia muita ajatuksia suunnittelumenetelmästä tai viheralueiden suunnitteluun osallistumisesta yleensä. Esimerkkejä kommentteista:

Asukkaat

Suunnitteluryhmässä mukana olo avasi silmiä lähiympäristönnäkemiseen, oppi paljon kasvillisuudesta ja kaupunkielämän vaikutuksesta luontoon. Olisi hyvä jos yleisö saisi enemmän vihertietoutta; ehkä ympäristöä hoidettaisiin enemmän ruohonjuuritasoltakin.

Mielestäni kokouksissa ei ideoitu mitään, vaan koko suunnittelu oli NÄENÄISDEMOKRATIAA!

Luonnonhoitoryhmään kuuluminen oli innostava ja positiivinen kokemus. Myöhemmin näin kuinka metsää harvennettiin ja sen mies osasi. Hänellä oli silmää.

Suunnitelmia ei ole suoritettu lainkaan, tai sitten niitä on suoritettu pintapuolisesti.

Prosessi oli osallistujan ja asukkaan kannalta hyvä. Varmaan aika raskas prosessi rak. viraston näkökulmasta. Resurssisyöppö?

Nykyinen suunnitteluryhmä-työskentely on hyvä, mutta kokousten välit pitkiä. Olisi hyvä, jos prosessin kestoa voisi lyhentää. Tärkeintä on hyvä alkutiedotus ja osallistujien mahdollisuus tuoda esiin heti aluksi tulevia painopistealueita.

Mielestäni ryhmä oli täyttä "virkamiesten" tekemää vedätystä vailla mitään järkeä, ilmeisesti ylitöiden keräämistä. Suunnittelun aikana oli jo toisaalla näkyvillä alueiden kaavoitus rivi- ja kerrostaloalueiksi. Vetävät "virkamiehet" eivät muka tienneet tehdyistä kaava-asioista. Lopetin osallistumisen huomatesani tämän.

Kokouksissa ammattilaiset kiistelivät keskenään, jota maallikot kuuntelivat ihmeissään... Jos maallikko esitti jotain, niin siihen ei vastattu, vaan siirryttiin eteenpäin. Maallikkona en sen takia uskaltanut avata suutani.

...Ennen kaikkea, älkää lopettako ryhmien toimintaa, niitä tarvitaan edelleen.

On hyvä, jos osallistumismahdollisuuksia on mahdollisimman paljon. Toisaalta kaikki eivät ole kiinnostuneita, joten joka talouteen infoaminen ei ehkä kannata. Info lähilehdissä on useimmiten riittävää. Paikalliset yhdistykset ovat myös hyvä infokanava.

Suunnitelman toteutusaikataulusta ja -tavoista olisi tärkeää tiedottaa säännöllisesti. Vuosikatsaus joka talouteen!

Maastokäynnit erittäin tärkeitä myös kaikille virkamiehille asukkaiden kanssa.

Kaupunki tarjoaa yhteisen "pik-nik" retken kahvitarjoiluineen suunnitteluun osallistuneille alueen asukkaille ja virkamiehille, ehkä jo suunnittelun alkuvaiheissa, leppoissa tunnelmassa avautuisivat ihmiset ehkä paremmin? Hymyillään kun tavataan.

Rakennusviraston edustajat

Vuorovaikutteisen suunnittelutavan keskeinen luotettavuuden mittari sekä asukkaana että vastuullisen suunnittelijan kannalta on se, kuinka hyvin tehdyt päätökset = organisaation sitoumukset toteutuvat eli kuinka hyvin suunnittelun yhteinen tulos näkyy asukkaana elinympäristössä.

Tieto, miten suunnitelma edistyy/kehittyy, puuttuu. Elikkä tieto, mitä vaikutuksia tehdyillä ehdotuksilla on ollut itse suunnittelun/suunnittelijan työstämisprosessissa (=suunnittelijan/ryhmän vuorovaikutus?) Myös ryhmän kontaktipinnat puuttuvat.

Aikavälit liian pitkiä, jolloin syntyy vaikutelma että siinä se silt on olkin ja että siitä sitten sen kummempaa, eli vähän turhauttava oleminen. Kun prosessi on hidas olisi tärkeää saada väliaikatiedotuksia missä mennään, vai mennäänkö ollenkaan. Oliko vain kaikki kahvia ja paperia, kahvia ja paperia?

Ryhmään osallistuvien edustavuus on joillakin alueilla huono. Tavallinen työssäkäyvä kansa ei jaksaa osallistua.

Ei ole osattu kuunnella veronmaksajia liikaa suunnitteluvaiheessa ajatuksista sillä sieltä ne ajatukset tulevat ovat käyttäjiä tuntevat paremmin.

Tiedottaminen voisi tapahtua paikallislehtien, internetin ja muun median välityksellä (ilmoitustaulut; kaupat, koulut, kerhot yms.), ei joka kotiin lähetettynä... monet jättää lukematta, ne, joita kiinnostaa, huomaavat kyllä.

Kun kaikki mielipiteet kirjataan asia voidaan käsittää niin, että se on myös lupaus toteutuksesta.

Vuorovaikutteisuus on tärkeää, mutta täydellisenä (asukaskysely, suunnitteluryhmän maastokäynnit + kokoukset ja yleisötilaisuudet) on menetelmänä kallis ja hidas.

Suunnitteluryhmän vetäjäksi vuorovaikutuksen ammattilainen, ja muutenkin palautteiden ym. käsittely pois "viherammattilaisilta". Ammattilaiset enemmän maastoon jo ennen suunnittelun aloitusta.

Mukana olleet asukkaat ovat ehkä luulleet voivansa saada jo tässä vaiheessa läpi erilaisia välineratkaisuja tai konkreettisia vuosilukuja, koska alkaa tapahtua. Tällöinen keskustelu on vienyt joissain tapauksissa turhaa energiaa itse tavoitteiden asettelulta.

Suunnittelussa tehdään samoja asioita moneen kertaan: vuorovaikutuksessa nousee esiin tietyssä määrin samat asiat joka kohteella... painotus paikallisiin asioihin ja olemassa oleva tieto suoraan käyttöön... kustannustehokkuus.

Puistot ja viheralueet lähimetsineen elävät pidemmän elinkaaren kuin nopeasti asuinpaikkaa muuttava nykyihminen.

Muut viranomaiset

On hyvä, että suunnitteluun ja toteutukseen voi monet tahot sanoa mielipiteensä. Asiat tulevat esille. Asiantuntijan jämäkkyyttä kuitenkin tarvitaan, jottei henkilökohtaiset mieltymykset rajoita yhteistä etua tai tuhoa luontoarvoja.

Suuret linjaukset tehdään kuitenkin muualla eikä viheralueiden suunnittelussa voida vaikuttaa niihin. Puuttuu tietoa siitä, miten jonkin luonnonalueen nykyinen hoito vaikuttaa alueen kehittymiseen tulevaisuudessa, esim. kun piti päättää säilytetäänkö arvokas suo vai ei. Alueen asukasedustajat ajattelevat aina, että nykytila on paras.

Aika harva paikallinen asukas kuitenkaan on havainnut vuorovaikutteisen suunnittelun käynnissä oloa tai sitten valittaa ettei ehdi osallistua. Mielipiteet paikallakin saattavat olla hyvin ristiriitaisia, ellei jonkin toimenpiteen perusteluita ole päästy kuulemaan. Viher-suunnittelussa tulokset valitettavasti näkyvät vasta hyvin pitkällä aikavälillä.

Kaikilla ei ole internetiä eikä virkamiehiä voi lisätä niin paljon, että kaikkiin internetin kautta tulleisiin kommentteihin voitaisiin vastata.

Kaikki tämä lisää virkamiesten työmäärää suunnattomasti. Vuorovaikutus sinänsä on hyvä – mutta millä se rahoitetaan?

Aktiiviset asukasedustajat, jotka eivät kuitenkaan edusta kuin lähinnä itseään, hallitsevat liikaa keskustelua ja mielipiteen vaihtoa. Ei päästä todelliseen vaihtoehtojen vertailuun. Tällöin suunnittelijatkin helposti esittävät, ettei tehdä mitään radikaalia – vaikka arvokkaan luontoalueen säilyminen vaatisi sitä.

Tavallisen asukkaan ääni ei ole kuulunut kokouksissa. Järjestöjen edustajat ovat voineet mielestäni liikaa hallita yhteisiä tapaamisia. Oma asiantuntijuuteni alueen lapsien ja perheiden tarpeiden osajana ei ole paljonkaan tilaa saanut. Olisin kaivannut erikseen muutamaa virkamiespalaveria.

Maastokiertokäynnit ovat olleet mielenkiintoisia ja hauskoja!

6. Vuorovaikutuskonsultin huomioita

Suunnittelussa mukana ollutta vuorovaikutuskonsulttia haastateltiin, ja hän myös täytti kyselylomakkeen. Konsultti on ollut apuna suunnitteluryhmien kutsumisessa, työn suunnittelussa, henkilökunnan kouluttamisessa, kokousten vetämisessä, toiminnan arvioinnissa ja palautteen keräämisessä. Konsultti katsoi ammattitaitonsa olleen avuksi etenkin silloin, kun on pohdittu osallistumistilaisuuksien sisältöä ja aikataulua.

Vuorovaikutteisessa suunnittelussa konsultti on pitänyt merkittävänä etenkin osapuolten mahdollisuutta oppimiseen. Asukkaat ovat oppineet uutta käsitteistöä ja jopa puhuneet eri tavoin suunnittelun loppuvaiheessa kuin alussa. Konsultti arvioi suunnittelun järjestäjien suhtautuvan vuorovaikutteisuuteen paljon myönteisemmin nyt kuin 1990-luvun puolivälissä. Konsultin mielestä ratkaisevaa on ollut se, että osaston johto on todella sitoutunut vuorovaikutteisuuteen työtapaan.

Konsultti ei ole katsonut väliintulonsa etäännyttäneen osallistujia itse suunnittelusta, koska suunnittelusta vastaavat henkilöt ovat olleet aina mukana osallistumistilaisuuksissa. Konsultti kertoi käyneen niinkin, että itse varsinaisesta hankkeesta vastaavaa on pyydetty poistumaan kokoustilasta, jotta asioita voitaisiin käsitellä avoimesti! Vuorovaikutteinen suunnittelu ei toimisi, jos konsultti hoitaisi osallistumista ja toimittaisi suunnittelijalle vain raportin osallistujien näkemyksistä.

Vuorovaikutteisessa suunnittelussa voidaan konsultin mielestä onnistua, vaikkei asukkaiden ja viranomaisten yhteistä työryhmää olisi. Konsultti arvioi samojen aktiivien tulevan tilaisuuksiin joka tapauksessa. Työryhmästä luopuminen vähentäisi sitoutumisen vaatimusta, jolloin uusiakin osallistujia voitaisiin saada mukaan. Konsultti pitää kuitenkin tärkeänä, että osapuolille edelleen tarjotaan mahdollisuus keskusteluun kasvokkain ja että yhteinen kokoontuminen järjestetään myös maastossa.

Toimivana käytäntönä konsultti pitää esim. sellaista, että alkuvaiheessa järjestetään yleisötilaisuus. Tilaisuudessa suunnitellaan maastokierros, jolle samassa yhteydessä ilmoitaudutaan. Alkuvaiheen jälkeen rauhoitetaan aikaa itse suunnittelulle, ja suunnitelman luonnoksen valmistuttua järjestetään uusi yleisötilaisuus. Yleisötilaisuuksia kannattaa konsultin mukaan järjestää työpaja-tyyppisinä, koska keskustelun edellytykset ovat tällöin paremmat. Konsultti ei pidä ryhmätyön kannalta välttämättömänä sitä, että osallistujat tuntevat toisensa etukäteen. (Turunen 2003).

V TULOSTEN TARKASTELU

1. Aineiston edustavuus

Kyselyä voidaan pitää onnistuneena, koska yli 60 % kaikista suunnitteluryhmien jäsenenä olleista vastasi, ja kysymyksiin osattiin vastata ja ottaa kantaa kohtalaisen hyvin. Tulosten perusteella voidaan tehdä päätelmiä ryhmiin osallistuneiden asukkaiden, rakennusviraston edustajien ja muiden viranomaisten mielipiteistä.

Vastaamattomuuden syyt voivat olla samoja kuin syyt osallistumisen lopettamiseen. Keskuspuiston eteläosan suunnitteluryhmän jäseniä ja osallistumisen kesken jättäneitä haastatellut Leppälä (1998) mainitsee lopettamisen syinä toiminnan pienipiirteisenä pitämisestä johtuvan vaikuttamismahdollisuuksien huonoksi kokemisen, mahdollisesti henkilökohtaisiksi kiireiksi naamioidun kyllästymisen ja itsensä epäasianosaiseksi tuntemisen. Jotkut lomakkeen saaneet asukkaat soittivat ja kertoivat jättävänsä vastaamatta tahallaan, boikottina koko hallintojärjestelmää kohtaan.

Tutkimukselle on melko vähän varsinaisia vertailukohteita. Tuloksilla on yhtymäkohtia lähinnä lomake- ja haastattelututkimuksiin (Leppälä 1988, Bäcklund ym. 2002b, Wallenius 2001, Koljonen 2003). Tuloksia voidaan vertailla myös työryhmissä olleilta aiemmin kerättyyn palautteeseen ja vuorovaikutteisen suunnittelun varhaisiin kehittämissuhteisiin (Helsingin kaupungin...1995).

Suunnitteluryhmien jäsenten taustatietoja ei ole ollut tapana kirjata, joten vertailukohde kyselyn vastaajien taustatiedoille puuttuu. Kyselyn taustatietojen antama kuva asukkaiden ikäjakaumasta vastaa kuitenkin kokemuksia kokouksiin osallistuneista (Immonen 2003). Vastanneiden sukupuolijakauma on tasainen, mutta sekä tuntuma kokouksiin osallistuneista (Immonen 2003) että kaikkien ryhmien jäsenten nimilistä ovat lievästi naisvoittoisia. Keskivertokansalaisia aktiivisemmille tyypilliset piirteet – iäkkyyys, korkea koulutustaso, pientalossa asumisen yleisyys, pitkäaikainen asuminen alueella – ilmenevät tässä kuten aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Bäcklund ym. 2002b).

2. Vuorovaikutuksen tarpeellisuus ja työryhmäkäytännön onnistuminen

Vuorovaikutuksen tarpeellisuus

Vastaajat tuntevat käsittäneen *vuorovaikutteisuus* – termin tutkijan tarkoittamalla tavalla, koska siihen liittyviin kysymyksiin osattiin vastata hyvin eivätkä kirjoitetut kommentit viitanneet väärinkäsityksiin. Vastaajat ja heistä varsinkin asukkaat pitivät vuorovaikutteisuutta kaupungin viheralueiden suunnittelussa tärkeänä. Tulos osoittaa, ettei osallistumisen järjestäminen ainakaan ole turhaa. Leppälän (1998) haastatteluissa niin kaikki suunnitteluryhmässä loppuun asti olleet kuin kesken lopettaneetkin asukkaat pitivät vuorovaikutteisen suunnittelun jatkamista kannattavana.

Vuorovaikutteisuus on omaksuttu osaksi toimintakulttuuria niin Helsingin kuin valtionkin metsien suunnittelussa. Rakennusviraston edustajista noin 91 % pitää vuorovaikutteista suunnittelua tärkeänä, kun valtion metsistä vastaavan Metsähallituksen henkilöstöstä 94 % pitää osallistavaa suunnittelua tarpeellisena (Wallenius 2001). Rakennusviraston edustajien mielipide on kuitenkin vahvempi: erittäin tärkeää vuorovaikutteisuus on heistä yli puolelle, kun Metsähallituksen henkilöstöstä osallistamista erittäin tarpeellisena pitää vain 16 % (Wallenius 2001). Metsähallituksen henkilöstöstä 70 % katsoo suunnittelutyön mielekkyyden kasvaneen osallistamisen ansiosta (Wallenius 2001).

Asukkaiden osallistuminen on rakennusviraston edustajille tärkeää, mutta he luottavat kykynsä laatia hyviä suunnitelmia vähemmälläkin vuorovaikuttamisella. Osalliset suhtautuvat suunnittelijoiden ammattitaidon riittävyyteen epäilevämmiin. Tässä muut viranomaiset ovat enemmän samaa mieltä asukkaiden kuin rakennusviraston edustajien kanssa. Joissakin muissa kohdissa taas asukkaiden mielipiteet erottuvat selvemmin kaikkien viranomaisten mielipiteistä. Helsingin väestö tuntuu olevan enemmän samaa mieltä rakennusviraston edustajien kuin tässä vastanneiden asukkaiden kanssa. Se, että 60 % helsinkiläisistä katsoo kaupungin suunnittelun lähinnä kuuluvan ammattilaisille (Bäcklund ym. 2002b), kertoo jälleen juuri aktiivisen väestön hakeutumisesta suunnitteluryhmiin.

Työryhmäkäytännön onnistuminen

Työryhmäkäytännöstä kertyneiden kokemusten selvittäminen on laaja haaste, johon tämä tutkimus vastaa osittain. Tulokset antavat yleistä tuntumaa osallistumisen onnistumisesta ja voivat pohjustaa mahdollista kvalitatiivista jatkotyötä, kuten haastatteluja.

Pääsääntöinen tyytyväisyys suunnittelumenetelmään ilmenee tässä kuten myös aiemmissa selvityksissä (Helsingin kaupungin... 1995, Leppälä 1998). Rakennusviraston edustajia on kuitenkin haitannut mm. se, että kokouksiin on mennyt niin paljon aikaa. Metsähallituksen henkilöstöstä 90 % katsoo suunnitteluun kuluvan ajan kasvaneen osallistamisen takia (Wallenius 2001).

Vuorovaikutuksesta on ollut hyötyä moni tavoin: esim. tavoite konfliktien ehkäisemisestä näyttää toteutuneen. Tulokset, joiden mukaan vastanneista asukkaista suuri osa tuntee hyötyneensä yhteistyöstä tavalla tai toisella, kertovat ainakin osittaisesta osallisuuden toteutumisesta. Suurimmalta puutteelta vaikuttaa se, että vaikuttamismahdollisuuksista on annettu liian optimistinen kuva. Periaatteena on ollut, että osallistujille kerrotaan vuorovaikutuksen tarkoituksesta ja siitä, kuinka mielipiteet huomioidaan. Jatkossa tähän tulisi panostaa entistä enemmän.

Rakennusviraston edustajat eivät ole aivan yhtä vakuuttuneita asukkaiden tietämyksen lisääntymisestä kuin asukkaat itse. Asukkaat taas eivät ole niin varmoja viranomaisten tietämyksen lisääntymisestä kuin kaikki viranomaiset itse. Toisaalta positiivista on, että kukin tuntee ainakin oman tietämyksensä lisääntyneen. Kun suunnitteluryhmiin osallistuneiden ja osallistumattomien asukkaiden tietämystä mitattiin ekologiaan liittyvillä väittämillä, ei osallistumisen tietämystä lisäävä vaikutus osoittautunut merkittäväksi (Koljonen 2003). Ero osoittaa tulosten riippuvan suuresti kysymisen tavasta.

Osalliset ja erityisesti rakennusviraston edustajat ovat vahvasti sitä mieltä, että julkisuuteen on välittynyt viheralueiden suunnittelusta hyvä mielikuva. Olisi hyödyllistä tietää, millainen mielikuva kansalla viheralueiden suunnittelusta on tai onko siitä mielikuvaa ylipäätään. Viherosasto on vuonna 2003 ryhtynyt keräämään asukaskyselyjen yhteydessä tietoa myös siitä, tuntevatko asukkaat saavansa tarpeeksi tietoa viheralueista.

Suuresta vaikuttamismahdollisuuksien vajeesta eivät kärsi sen paremmin tämän tutkimuksen aktiiviset asukkaat kuin kaikkiaan kaupunkilaiset (Bäcklund ym. 2002b), mutta tyytymättömiä kummassakin ryhmässä on. Keskuspuiston eteläosan suunnitteluryhmän 15 kokousta oli joidenkin ryhmän jäsenten mielestä liian vähän (Leppälä 1998). Vähätkin resurssit kannattaa hajauttaa nimenomaan erilaisten osallistumistapojen järjestämiseen (esim. Bäcklund ym. 2002b, Wallenius 2001). Osallistumismahdollisuuksien riittävyttä kannattaisi kysyä myös muilta kuin ryhmiin osallistuneilta.

Rakennusviraston edustajat ovat pitäneet suunnitteluryhmän jäsenten mielipiteiden edustavuutta huonona. Edustavuuden vaatimusta on toisaalta myös kyseenalaistettu (esim. Mäntysalo & Nyman 2002), ja yhteistyö on voinut olla edustavuudesta riippumatta antoisaa. Todellista edustavuutta on vaikea edes määritellä, ja itse edustettaviltahan asiaa ei kysytty. Olisi kiintoisaa tutkia sitä, kuinka laaja kannatus intressitahojen edustajilla on ollut ja kuinka tiiviisti edustaja ja taustaryhmä ovat pitäneet yhteyttä. Kuinka demokraattisesti edustaja on taustaryhmässä alun perin valittu? Entä ovatko edustettavat todella tunteneet tulleen edustetuiksi ja kyenneensä tätä kautta vaikuttamaan?

Ammattilaisten käyttämän kielen ymmärrettävyys on vuorovaikutteisen suunnittelun kesto-ongelma (esim. Wallenius 2001, Leppälä 1998, Mäenpää ym. 2000). Tässä sitä pitävät ongelmana lähinnä ammattilaiset itse: asukkaat ymmärtävät mielestään ammattikieltä kohtuullisen hyvin. Molemmat voivat olla tai olla olematta oikeassa – asukkaat saattavat ymmärtää enemmän kuin viranomaiset kuvittelevat, tai viranomaisten näkökulmasta asukkaat saattavat vain kuvitella ymmärtävänsä. Väärinkäsitykset voivat joka tapauksessa olla molemminpuolisia.

Kokousten valmistelua on pidetty lähinnä riittävänä, mutta rakennusviraston edustajat eivät ole riittävydestä yhtä vakuuttuneita kuin osalliset. On esitetty, ettei vähäinen etukäteisvalmistelu ole välttämättä suuri haitta, vaan hyvinkin perusteltu toimintatapa resurssien ollessa vähissä (Helsingin kaupungin... 1995).

Rakennusviraston edustajia on haitannut myös kokousten liian pitkä väli. Pisimmillään kokousten välillä on ollut useita kuukausia; Leppälän (1998) haastatellut pitivät parhaana kokousten välinä kolmesta neljään viikkoa. Vuorovaikutustilaisuuksien sopiva väli jakaa mielipiteitä, eikä kaikkia voida tässäkin samanaikaisesti miellyttää. Aikataulun venyminen voi vähentää aiemmin kerätyn tiedon arvoa, mikä pätee erään asukkaan sanoin koko suunnitteluprosessissa myös esim. yleisötilaisuuksiin:

"Asukkaat ovat kertaalleen antaneet omat toiveensa käytettäväksi, jolloin odotetaan valmiin asiantuntijoiden suunnitelman esittelyä. Kun tilaisuus on esim. 3-vuoden kuluttua, se ilmoitetaan esittelytilaisuutena, asukkaiden on vaikea ymmärtää, että heiltä odotetaan uusia ehdotuksia, eikä heidän antamiinsa ehdotuksia olla käytetty jatkosuunnitelmassa. Tilaisuutta pitäisi selventää, että odotetaan uusia ehdotuksia, eikä esitellä ns. valmista työtä."

Ketkä ovat voineet vaikuttaa lopullisiin suunnitelmiin?

Eniten vaikutusvaltaa suunnittelussa on ollut rakennusviraston edustajilla. Tulos, jonka mukaan rakennusviraston edustajat luottavat ammattitaitoonsa suunnitelmien laadinnassa, on tältä kannalta erityisen positiivinen. Tässä vastanneiden mielestä suunnitteluryhmässä mukana olo on ollut asukkaalle selkeästi tehokkaampi tapa vaikuttaa suunnitelmiin kuin osallistuminen asukaskyselyyn tai yleisötilaisuuteen. Jos työryhmätyöskentelystä luovutaan, on keskeistä kehittää sitä korvaavia vaikuttamisen tapoja. Osallistumisen tavoitteet voivat toteutua muuta kautta, mutta työryhmän perustamisen ajatusta kannattaa tuskin täysin hylätä.

Kaikki viranomaiset arvioivat, että asukaskyselyyn vastanneet ovat voineet vaikuttaa suunnitelmiin enemmän kuin yleisötilaisuuteen osallistuneet. Asukkaiden mielestä yleisötilaisuus ja kysely ovat olleet vaikuttamiskanavana lähinnä yhtä tehokkaita. Kaikki vastanneet pitävät kuitenkin jatkossa yleisötilaisuuksia hyödyllisempinä kuin kyselyä. Kyselyllä voidaan kuitenkin tavoittaa niitä osallisia, jotka eivät pääse työryhmien kokouksiin tai yleisötilaisuuksiin.

Asukkaat ovat pitäneet niin osallistumis- kuin vaikuttamismahdollisuuksiaankin hieman heikompina kuin rakennusviraston edustajat ovat olettaneet. Asukkaista neljännes on kokenut voineensa ryhmän jäsenenäkin vaikuttaa melko tai erittäin vähän – Leppälän tutkimuksessa (1998) taas peräti puolet ryhmän jäsenistä oli pitänyt vaikutusmahdollisuuksiaan lähinnä vähäisinä. Rakennusviraston edustajista ja muista viranomaisista kukaan ei katsonut ryhmässä olleiden asukkaiden voineen vaikuttaa erittäin vähän, mutta asukkaista tätä mieltä oli muutama prosentti.

Suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden tarkkuus ja toteutuminen

Käsitteet *tavoite* ja *toimenpide* ovat ongelmallisia. Kokemusten mukaan asukkaat ovat voineet puhua ammattilaisten tarkoittamista toimenpiteistä myös tavoitteina (Immonen 2003). Kielellinen eripura vennyttää tulosten tulkinnanvaraa. Tulokset eivät antaneet kovin selkeää tarvetta muuttaa tavoitteiden esittämisen tarkkuutta, mutta joitakin eroja osapuolten mielipiteissä on.

Rakennusviraston edustajat ovat yleisesti pitäneet tavoitteiden tarkkuutta ongelmallisempina kuin muut viranomaiset ja asukkaat, ja he arvioivat puistoja koskevien tavoitteiden olleen useinkin liian yksityiskohtaisia. Muut tuntuvat pitäneen puistoja koskevia tavoitteita enemmänkin liian yleispiirteisinä. Metsiä koskevat tavoitteet ovat kaikkien osapuolten mielestä olleet pikemminkin liian yleispiirteisiä kuin yksityiskohtaisia. Sama tarkkuus tuskin miellyttää kaikkia. Osapuolten käsitykset tarkkuudesta voivat hyvinkin poiketa toisistaan.

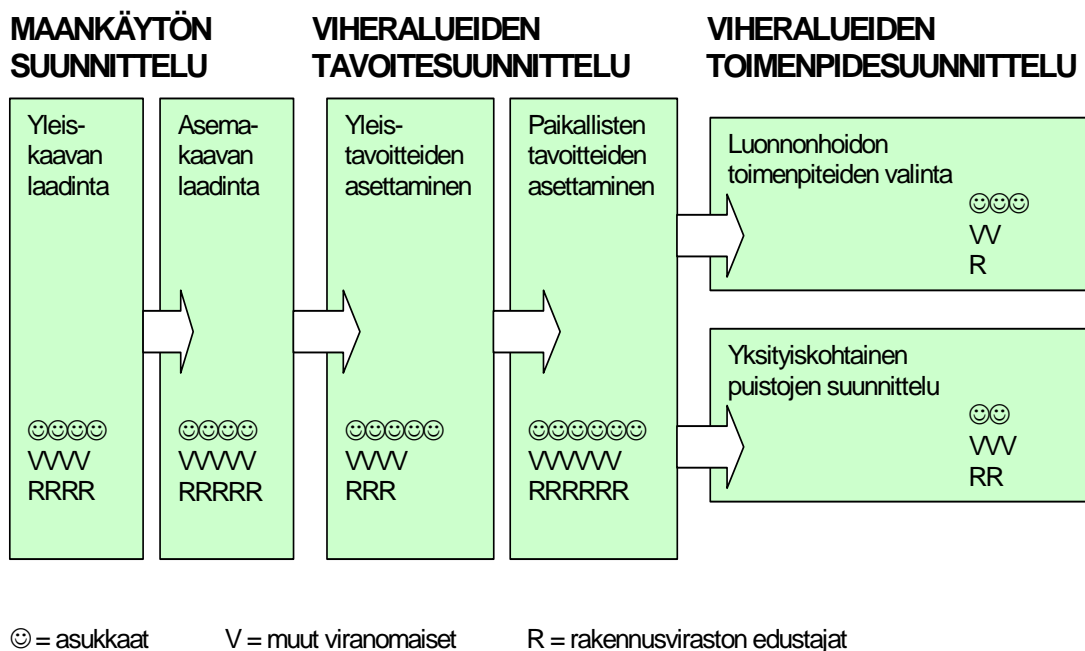
Enemmistö on ollut tavoitteiden toteutumiseen tyytyväinen, mutta monia toteutuksen heikkouteen harmistuneita silti on etenkin rakennusviraston edustajissa. Tavoitteiden toteutumisen arviointi on viheralueiden suunnittelussa hankalaa jo suunnittelun aikajänteen vuoksi. Tavoitteiden esittämisen tarkkuus on lisäksi voinut jättää tulkinnanvaraa tavoitteista itsestään. Tämä saattaa selittää myös verraten heikkoa vastausosuutta tavoitteiden toteutumista kysyttäessä.

3. Kuinka tärkeää osallistuminen on suunnittelun eri vaiheissa?

Varmaa ei ole, että vastaajat olisivat käsittäneet vaiheet sisältöineen samoin kuin tutkija. Kysymystä asetettaessa ratkaistiin jo jotakin: esim. vaiheiden esittämisen järjestyksen vaikutusta tuloksiin voidaan arvailla. Tutkimus antaa kuitenkin tietoa osallistumisen tärkeydestä suunnittelun eri vaiheissa.

Yksimielisyyks kussakin vaiheessa käsiteltävistä asioista helpottaisi vuorovaikutusta käytännössä. Ahkerat osallistujat, "supertyypit" (ks. Staffans 2002), ovat ehkä selvillä suunnittelun vaiheista, mutta kaikki eivät niitä välttämättä hahmota. Asukas voi tulla kohdalle sattuvaan yleisötilaisuuteen puhumaan pihaansa varjostavasta katupuusta, koskipa tilaisuus sitten kaavoitusta, viheraluesuunnittelua tai yksittäisen puiston kunnostussuunnitelmaa. Kuinka tehdä osallistumisesta asiakaslähtöistä niin, ettei myöskään suunnittelija turhautuisi?

Asukkaista ja muista viranomaisista valtaosa pitää osallistumista ainakin melko tärkeänä kaikissa mainituissa suunnittelun vaiheissa. Rakennusviraston edustajien enemmistö lähinnä kannattaa osallistumista muissa vaiheissa paitsi luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa ja yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa. Heistäkin osa silti pitää osallistumista myös näissä vaiheissa jopa erittäin tärkeänä. Asukkaat pitävät joka vaiheessa osallistumista tärkeämpänä kuin viranomaiset, erityisen selvästi yleis-tavoitteiden asettamisessa (kuva 18). Osapuolten mielipide-eroja selittää ainakin se, että heidän tavoitteensa ovat jo alun perin erilaisia (esim. Wallenius 2001).

Kuva 18. Viheralueiden suunnittelun vaiheet ja osallistumisen tärkeys. Symbolien määrä kuvaa, kuinka tärkeänä osapuolet kulloinkin pitävät osallistumista suhteessa toisiinsa ja suhteessa suunnittelun muihin vaiheisiin.

Osallistumisen tärkeyttä mahdollisimman varhaisessa suunnittelun vaiheessa on tapana korostaa (esim. Wallenius 2001, Van Herzele ym. 2003). Kaikkien ryhmien mielestä osallistuminen on tärkeintä asetettaessa suunnittelualueelle paikallisia tavoitteita. Toimenpidesuunnitteluun nähden kyse onkin viheraluesuunnittelun alkuvaiheesta. Koko suunnitteluketjun alkuvaihetta, maankäytön suunnittelua, pitävät asukkaat kuitenkin hieman vähemmän tärkeänä osallistumiskohtana. Sitä saatetaan pitää vielä liian abstraktina.

Vaikka juuri viheralueiden suunnittelussa aktivoituneiden mielipide on tässä keskeinen, olisi kiintoisaa selvittää kaavoituksessa mukana olleiden mielipiteitä suunnittelun kussakin vaiheessa. Arvokasta olisi edelleen tieto siitä, kuinka osallistumishalu ja koetut vaikuttamismahdollisuudet eri vaiheissa liittyvät toisiinsa. Entä millä tasolla haluaisivat osallistua ne, joita sen paremmin viheralueiden suunnittelu kuin kaavoituskaan ei ole vetänyt puoleensa?

Myös tavoitteiden asettamiseen osallistumisen ensisijaisuus toimenpiteiden valintaan nähden sopii aiempiin havaintoihin. Esim. Metsähallituksen henkilöstö katsoo osallistumisen sopivan kaikkein vähiten juuri toimenpidesuunnitteluun (Wallenius 2001). Toimenpiteiden valinta on tavoitteiden asettamista konkreettisempaa, mutta osallistuminen siihen voi olla turhauttavaa, ellei tavoitteista olla edes mahdollisuuksien rajoissa yksimielisiä. Suunnittelijan kertoessa tietyssä tilanteessa mahdollisista toimenpidevaihtoehdoista saavat osallistujat kuitenkin tietoa, joka voisi pelkästään tavoitteista keskusteltaessa jäädä vähemmälle.

Asukkaita kiinnostaa osallistuminen enemmän luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa kuin yksityiskohtaisessa puistojen suunnittelussa. Ovatko metsät asukkaille ehkä tärkeämpiä? Tässä rakennusviraston edustajat, kuten myös muut viranomaiset, toivoivat osallistumisen painottuvan luonnonhoitoa enemmän puistojen suunnitteluun. Tulos voisi olla myös toinen, jos vastaajina olisivat olleet vain puistoja koskevien yleisötilaisuuksien järjestäjät.

Suunnittelusta vastaavat toivovat osallistumista enemmän vaiheessa, jossa suunnitelmasta on jo olemassa luonnos. Osalliset taas haluavat pikemminkin kertoa mielipiteensä jo suunnitteluun ryhdyttäessä. Vaikkeivät mielipide-erot ole suuria, on hyvä olla tietoinen siitä, etteivät osapuolten käsitykset osallistumisen kohdistumisesta suunnitteluprosessissa täysin täsmää.

4. Miten osallistuminen voitaisiin jatkossa järjestää?

Vuorovaikutuksen menetelmät

Kyselyn tulokset antavat vaikutelman asukkaiden jonkinlaisesta vuorovaikutusoptimismista, jota ei kuitenkaan pidä tulkita osallistumisen takeeksi käytännössä. On helppo vastata pitävänsä yleisötalaisuutta erittäin hyödyllisenä. Koskettavampi olisi jo kysymys *oletko valmis osallistumaan yleisötalaisyhteisöön*, ja tällöinkin vastausten voitaisiin odottaa osoittavan yliarviota todelliseen osallistumiseen nähden (esim. Rinne 2002). Rakennusviraston edustajien on osallisista poiketen pohdittava myös menetelmistä aiheutuvaa työmäärää ja niiden taloudellisia vaikutuksia. Kyse on alussa esitetystä ajatuksesta, jonka mukaan suunnittelijan on katsottava kokonaisuutta ja hallittava tieto myös suunnittelusta itsestään (ks. esim. Horelli & Kukkonen 2002).

Suunnittelusta tiedottaminen on tärkeintä nimenomaan alkuvaiheessa. Tiedottamisen määrän ohella on panostettava laatuun, jotta vaikuttamismahdollisuuksista syntyisi osallistujille todenmukainen kuva - parantamisen varaa tässä suhteessa on. Jos joka kotiin jaetaan tiedotteita, se kannattaa tehdä heti aluksi, mutta myös myöhemmin lähetettäviä kutsuja lähestyviin tilaisuuksiin toivotaan. Asukkaiden halu saada tietoa ja osallistua vähenee prosessin kuluessa vain hiukan: myös suunnitelman valmistumisesta kannattaisi tiedottaa, vaikkeivät viranomaiset pidä sitä kovinkaan tärkeänä. Ilmoitus paikallislehdessä lienee vaivaansa nähden tarkoituksenmukainen myös suunnitelman valmistumisvaiheessa.

Yleisötalaisuus sai kaikilta paljon kannatusta suunnittelun alussa ja aikana, ja muut paitsi rakennusviraston edustajat pitivät sitä hyvin hyödyllisenä vielä suunnitelman valmistuttuakin. Leppälän (1998) haastattelemat Keskuspuiston eteläosan suunnitteluryhmän jäsenet pitivät parhaana sitä, että järjestetään kolme yleisötalaisyhteisöä, joista ensimmäisessä mainostetaan vuorovaikutteista suunnittelua ja viimeinen pidetään valmiin suunnitelman esittelytilaisuutena. Tässä tutkimuksessa kaikki ja etenkin rakennusviraston edustajat pitivät yleisötalaisyhteisöä järjestämistä hyödyllisimpänä silloin, kun suunnitelmaluonnosta voidaan jo esitellä. Suunnitelman valmistumisen jälkeinen yleisötalaisuus lienee vaikuttamisenkin kannalta vähiten tärkeä.

Suunnittelun osapuolten yhteinen kokoontuminen maastossa on tässä vastanneiden mielestä erittäin tarpeellinen, eikä Leppälän (1998) haastatteluissakaan kukaan pitänyt maastokäyntiä tarpeettomana. Paras ajankohta maastokäynnille on suunnittelun alkuvaihe. Asukkaat lähtisivät maastoon mieluusti myös myöhemmin, ja erikseen kirjoitettiin toiveita mm. "eläkeläisten ohjatuista puistokävelyistä". Myös Leppälä mainitsee toivotun "pysyvää maastokäyntisysteemiä". Hyödyllinen on niin ikään viranomaisten keskinäinen maastokäynti, kunhan asukkaiden ja viranomaisten yhteistä käyntiä ei sillä korvata.

Ryhmän kokoontuminen maastoon arvioimaan tavoitteiden toteutumista on muiden paitsi rakennusviraston edustajien mielestä lähes yhtä tarpeellista kuin ryhmän maastokäynti suunnitelmaa laadittaessa. Teoriassa osallistumisen tulisi voida jatkaa myös suunnitelman toteutumisen seurantavaiheeseen (esim. Wallenius 2001), ja monissa lomakkeisiin kirjoitetuissa kommentteissa seurantaan osallistumisen mahdollisuutta kaivattiin. Kokemus viherosastolla on kuitenkin osoittanut, ettei seurantakäynneille osallistuminen ole suurta, mikä varmaankin selittää rakennusviraston edustajien suhteellista pessimismia tällä kohden.

Suunnitelmaluonnoksen asettaminen nähtäville esim. kirjastoon on hyvin hyödyllistä, ja rakennusviraston edustajista sitä pitää hyödyllisenä jokainen. Samoin on hyötyä kirjallisille kommentteille varatusta laatikosta ja siitä, että suunnittelija on tiettyinä aikoina paikan päällä yleisön tavattavissa. Tällainen autenttinen vastaanotto täydentäisi vaikuttamistapavalikoimaa etenkin muista osallistumistilaisuuksista tingittäessä, ja ajankohdan valinnalla saataisiin vuorovaikutteisuuden kärpäspaperiin tarttumaan erilaisia osallisia. Metsähallituksen henkilöstöstä 65 % katsoo kansalaisten vastaanoton soveltuvan osallistumiseen ainakin melko hyvin (Wallenius 2001).

Valmis suunnitelma on tähänkin mennessä ollut tapana laittaa nähtäville suunnittelualan kirjastoon, ja käytäntöä pidetään hyödyllisenä. Myös suunnittelijan yhteistiedot kannattaa palautteen varalta laittaa näkyviin. Toivottiin myös sitä, että nähtävillä olevaan suunnitelmaan päivitetäisiin tehdyt toimenpiteet: esim. seinällä olevaan karttaan voitaisiin merkitä rasterein kohteet, joilla luonnonhoidon ja puistojen käsittelyn toimenpiteitä on tehty. Kustannuksia päivittämisestä koituisi, mutta ihmisten usko suunnitelman pätevyyteen voisi parantua, ja uuttakin kiinnostusta saatettaisiin onnistua herättämään. Toimenpiteistä on silti keskeistä tiedottaa nimenomaan etukäteen.

Suunnittelumenetelmästä tulisi kerätä osallistujilta palautetta (esim. Wallenius 2001, Loikkanen ym. 1997), eikä sen keräämistä kukaan tässä vastustanut. Palautteen kerääminen ylipäätään tuntuu oleellisemmalta kuin se, miten ja milloin palautetta kerätään. Parasta olisi kerätä palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti, ja sekä suunnittelun aikana että sen lopuksi. Rakennusviraston edustajat toivoisivat mieluummin kirjallista kuin suullista palautetta, kun taas asukkaille palautteen keruun tavalla ei ole väliä. Muut viranomaiset antaisivat palautetta mieluummin suullisesti. Rakennusviraston edustajat toivovat palautetta lähinnä suunnittelun lopuksi, kun taas osalliset haluavat antaa palautetta jo suunnittelun aikana. Suunnittelun aikaista palautetta voidaan hyödyntää jo samassa prosessissa, jolloin hyöty palautteesta koituu todennäköisemmin juuri sen antajille.

Työryhmätyöskentely

Osalliset toivovat, että asukkaiden ja viranomaisten yhteisiä työryhmiä perustetaan jatkossakin, kun taas rakennusviraston edustajat toivoisivat muiden osallistumistapojen riittävän. Työryhmää on pidetty vuorovaikutteisessa suunnittelussa jopa välttämättömänä (esim. Mäntysalo & Nyman 2002). Sekä ryhmien puoltajia että vastustajia on paljon, eikä mikään ratkaisu tyydytä kaikkia tässä sen enempiä kuin vuorovaikutteisessa suunnittelussa yleensäkin. Työryhmää ei kannata menetelmänä täysin hylätä, mutta tavoitteiden saavuttamiseen voivat sopia myös muut keinot.

Ryhmiä mahdollisesti vielä perustettaessa olisi arvokas jatkotutkimus siitä, millainen olisi hyvä käytäntö ryhmän kokoamisessa. Periaatteita on tarpeen selittää myös osallistujille, joista osaa on tähänastinen menettely mietityttänyt. Eräs asukas pohdiskeli lomakkeessaan:

"Ryhmän koostumus hieman epäselvä. Miten ryhmä koottiin? Oliko esim. paikallislehdessä kutsu kaikille ryhmään haluaville? Jos oli, en sitä huomannut (→ näkyvämpää informaatiota). Itse pääsin ryhmään sattumalta. Kuulin päiväkodin yhdyshenkilöltä, että tällainen ryhmä on kokoontunut..."

Pienryhmätyöskentelyä toivotaan niin tässä kuin aiemmissakin selvityksissä (Helsingin kaupungin... 1995, Leppälä 1998). Konsultin mietteet viittaavat siihen, että ryhmätöiden jonkinasteinen soveltaminen voisi yleisötilaisuuksissakin olla eduksi. Tähän mennessä on tunnut ajattelevan, että ryhmätyötä tehdäkseen on osallistujien parasta tuntea toisensa etukäteen (esim. Mäntysalo & Nyman 2002). Ryhmätöiden teettämisessä yleisötilaisuuksissa on tähän mennessä ollut vaikeuksia (Immonen 2003), mutta menetelmiä voitaisiin yrittää kehittää. Jotkut rakennusviraston edustajista toivoivat, että vuorovaikutusjärjestelyjä hoitaisi konsultti. Konsultti voisi auttaa tilaisuuksien järjestäjiä pääsemään alkuun ryhmätöiden vetämisessä.

Myös se, että ryhmän jäsenet saavat kotitehtäviä mietittäväksi kokousten välillä, on tarpeellista. Asukkaat ovat selvästi innostuneempia kotitehtävistä kuin rakennusviraston edustajat – ehkä kotitehtävien merkitys onkin enemmän osallisuuden edistämässä kuin suunnittelutiedon hankinnassa. Muut viranomaiset ovat hekin suopeita kotitehtäville; myös velvollisuudesta osallistuvien voimavaroja olisi näin mahdollista hyödyntää suunnittelussa entistä laajemmin. Kun tilaisuuksissa kerrotaan suunnittelun jatkoaikataulusta ja käsiteltävistä aiheista, voivat osallistujat ainakin miettiä kysymyksiä seuraavien kertojen varalle.

Internetin mahdollisuudet

Onkos internettiä? – epäili moni. Kaikki mainitut internetin mahdollisuudet saivat suuren kannatuksen, mutta kriittisiä kommentteja internetin vain rajallisesta käyttäjäkunnasta kirjoitettiin runsaasti. Internet on hyödyntämisen arvoinen väline, kunhan sillä ei radikaalisti korvata perinteisempiä osallistumisen mahdollisuuksia!

Eniten toivottiin sitä, että valmis suunnitelma on internetissä nähtävillä. Hyötyä arvioidaan olevan myös siitä, että internetissä

- ★ kerrotaan viheralueiden suunnittelusta ja osallistumisen mahdollisuuksista
- ★ on nähtävillä kuvia viheralueista nykyisellään ja siitä, millaisiksi ne eri tavoin hoidettuina kehittyisivät
- ★ voi täyttää suunnittelualueen koskevan kyselyn
- ★ voi tehdä alueella virtuaalikierroksen: kartan pisteitä klikkaamalla tulee näkyviin tietoja ja kuvia kohteista sekä tila, johon voi kirjoittaa kommentteja
- ★ esitellään suunnittelualueen
- ★ voi lukea yleisön antamia kommentteja
- ★ on mahdollista antaa palautetta myös suunnitelman valmistuttua.

Suunnittelun tiedonhankinnan kannalta olisi oleellisempaa kehittää sähköistä kyselyä kuin virtuaalikierrosta kommenttimahdollisuuksineen, ja enemmän kuin virtuaalikierrosta, toivotaan internetiin kuvia viheralueista ja niiden kehittymisen mahdollisuuksista.

Pysyvä palautemahdollisuus internetissä on rakennusviraston edustajien ja muiden viranomaisten mielestä hieman hyödyllisempi kuin se, että palautetta varten on esim. kirjastossa näkyvillä suunnittelijan yhteystiedot. Asukkaat taas pitävät yhteystietoja kirjastossa näistä hieman hyödyllisempänä. Aina-kin sähköpostiosoite ja puhelinnumero lienee helppoa laittaa nähtäville sekä kirjastoon että verkkoon.

VI JOHTOPÄÄTÖKSET

1. Näkökohtia vuorovaikutteisen suunnittelun kehittämiseksi

Vuorovaikutteisuus on erottamaton osa kaupungin viheralueiden suunnittelua. Osallistumisen menetelmien olisi vastattava samalla sekä suunnittelun että osallisuuden tavoitteisiin. Vaikkei tässä yhteydessä käsitelty erikseen lasten, nuorten, vanhusten, maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien osallistumista, on keskeistä, että myös heidän äänensä kuuluisi viheralueiden suunnittelussa. Tarvittavista erityisjärjestelyistä pitäisi sopia samalla, kun koko osallistumisprosessia suunnitellaan.

Vuorovaikutus on osapuolille hyödyllistä ja sitä kannattaa jatkaa. Se tarjoaa mahdollisuuksia ehkäistä viheralueiden suunnitteluun liittyviä konflikteja ja lisätä asukkaiden arvostusta ympäristöä kohtaan. Se auttaa lisäämään asukkaiden tietämystä viheralueita koskevista asioista ja virkamiesten tietämystä paikallisista olosuhteista. Rakennusviraston edustajat pitävät asukkaiden osallistumista tärkeänä, mutta luottavat kykyynsä laatia suunnitelmista riittävän hyviä vähemmälläkin vuorovaikuttamisella.

Jatkossa on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota siihen, että osallistujat saisivat vaikuttamismahdollisuuksistaan todenmukaisen kuvan. Osallistujien pitäisi tietää, miksi osallistumisesta ylipäätään järjestetään ja kuinka heidän mielipiteensä otetaan huomioon. Vuorovaikutuksen tarkoitukselta on hyvä tiedottaa ajoissa kuten suunnittelusta yleensäkin. Tiedottaminen on tärkeintä heti suunnittelun alussa, mutta vielä valmistumisvaiheessakin suunnitelmasta kannattaisi tiedottaa esim. lehti-ilmoituksella.

Suunnitelmiin kirjattavien tavoitteiden esittämisen tarkkuutta ei ole syytä muuttaa suuresti. Rakennusviraston edustajien mielestä puistoja koskevat tavoitteet voisi olla hyvä esittää yleispiirteisemmin kuin ennen, kun taas osallisten mielestä tarkkuutta olisi hyvä olla muuttamatta tai muuttaa pikemminkin yksityiskohtaisempaan suuntaan. Metsiä koskevien tavoitteiden tarkkuutta ei kenenkään mielestä tulisi muuttaa ainakaan yleispiirteisemmäksi.

Asukkaiden on tärkeintä päästä osallistumaan viheralueiden suunnitteluun vaiheessa, jossa suunnittelualueelle asetetaan paikallisia tavoitteita. Osallistuminen tavoitteiden asettamiseen on tärkeämpää kuin osallistuminen luonnonhoidon toimenpiteiden valintaan ja yksityiskohtaiseen puistojen suunnitteluun. Asukkaita kiinnostaa osallistuminen enemmän luonnonhoidon toimenpiteiden valinnassa kuin puistojen suunnittelussa, kun taas kaikki viranomaiset toivovat asukkaiden osallistuvan näistä mieluummin puistojen suunnitteluun. Asukkaat pitävät osallistumista tärkeänä varsinkin suunnitteluprosessin alussa. Rakennusviraston edustajat painottavat osallistumisen merkitystä enemmän vaiheessa, jossa suunnitelmasta on jo olemassa luonnos.

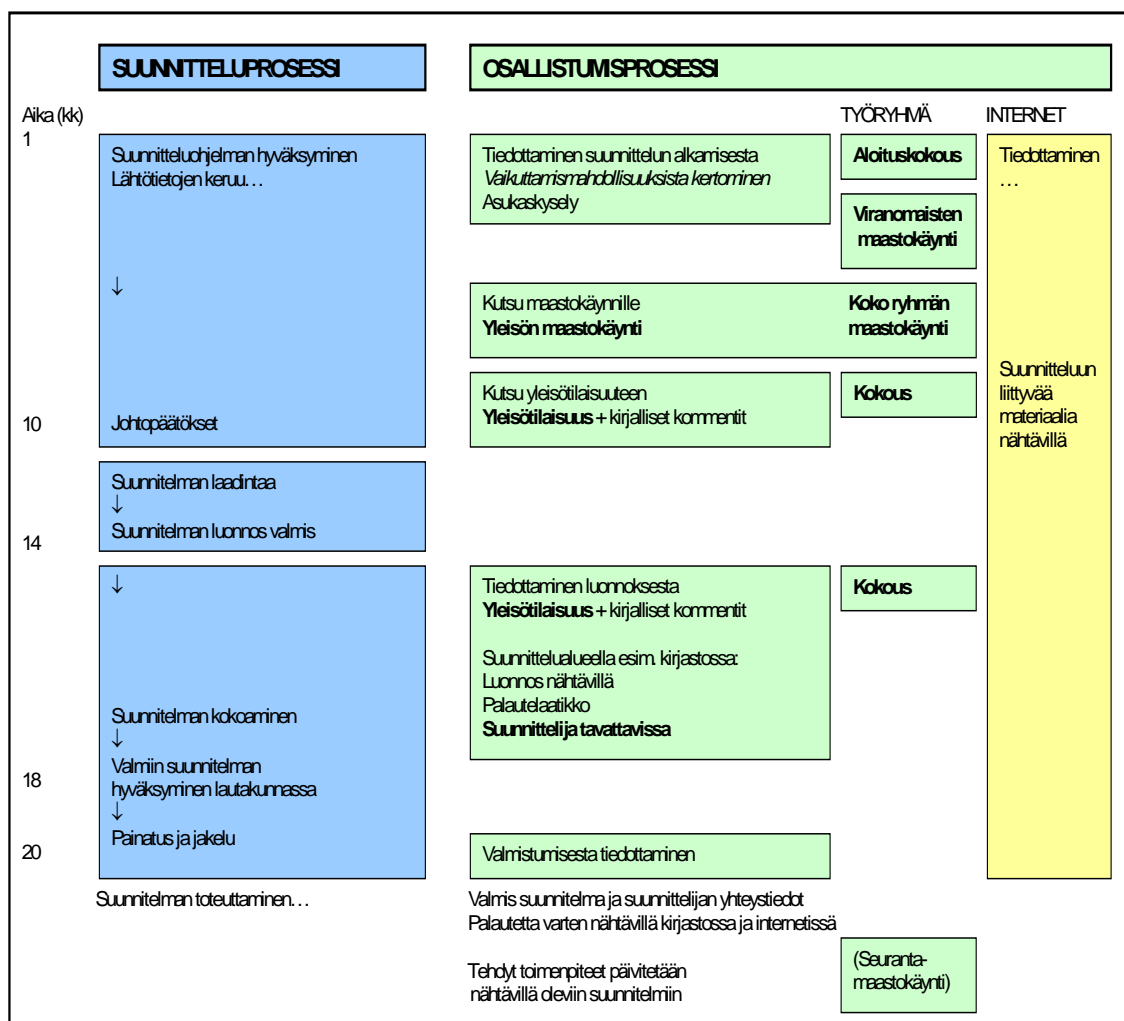
Yleisötilaisuus on hyödyllisin silloin, kun suunnitelman luonnosta voidaan jo esitellä. Alkuvaiheen yleisötilaisuus on silti lähes yhtä hyödyllinen. Asukkaiden ja viranomaisten yhteinen maastokäynti kannattaa järjestää ensisijaisesti suunnittelun alkuvaiheessa. Asukaskysely kannattaa tehdä, vaikkei se aktiivisimmille osallistumisen tavaksi riitäkään. Suunnitelma on hyvä laittaa luonnoksena nähtäville esim. kirjastoon ja valmiina kirjaston lisäksi myös internetiin. Valmiinkin suunnitelman yhteyteen kannattaa laittaa suunnittelijan yhteystiedot palautetta varten. Internetin mahdollisuuksia voidaan hyödyntää laajemminkin, mutta ensin kannattaa panostaa perinteisempiin osallistumiskeinoihin.

Osalliset enimmäkseen toivovat, että asukkaiden ja viranomaisten yhteisiä työryhmiä perustetaan edelleen, kun taas rakennusviraston edustajat toivoisivat käytettävän mieluummin muita osallistumistapoja. Etenkin työryhmistä tingittäessä voidaan vuorovaikutusta toteuttaa esim. siten, että suunnittelija tulee tiettyinä aikoina kirjastoon yleisön tavattavaksi. Lisäksi kannattaisi kehittää mm. yleisötilaisuuksissa sovellettavia ryhmätyöskentelyn tapoja.

2. Viheralueiden vuorovaikuttamisen suunnittelun malli

Tulosten avulla voidaan päätyä erilaisiin osallistumistapojen yhdistelmiin riippuen siitä, mihin resurssi- en sijoittamisen raja vedetään ja kuinka eri osapuolten mielipiteitä halutaan painottaa. Kuvassa 19 on tulosten perusteella muodostettu yksi mahdollinen ehdotus osallistumisprosessiksi jatkossa.

Mallissa ovat mukana ne menetelmät, joita kaikissa kolmessa ryhmässä suurempi osa piti hyödyllisenä kuin hyödyttömänä. Poikkeuksena on, että asukaskysely säilytetään valikoimassa, vaikkei muiden viranomaisten enemmistö sitä kannattanut. Työryhmä on mallissa säilytetty, koska kaksi kolmesta vastaajaryhmästä sitä toivoi. Ryhmän mahdollisimman hyvää edustavuutta voidaan tavoitella laajalla tiedottamisella, ja edelleen lienee hyvä lähestyä kutsuin erityisesti yhdistyksiä. Kaaviota voidaan tulkita myös ajatellen työryhmää yksin viranomaiselimenä.

Kuva 19. Esimerkki mahdollisesta viheralueiden vuorovaikuttamisen suunnittelun mallista.

Suunnitteluun ryhdyttäessä tiedotetaan suunnittelusta ja osallistumisen mahdollisuuksista esim. lehdissä, ilmoitustauluilla, maastossa, internetissä ja mahdollisuuksien mukaan myös joka kotiin jaettavien tiedottein. Tieto pyritään saamaan kaikille osallisille, ja erityisesti pyritään antamaan todenmukainen kuva vaikuttamismahdollisuuksista. Alueen käyttäjien toiveita kartoitetaan alussa postikyselyllä. Yleisölle järjestetään alkuvaiheessa tiedotus- ja keskustelutilaisuus, jossa tarjotaan myös mahdollisuus antaa kommentteja kirjallisesti. Suunnitteluryhmä tekee maastokäynnin, jolle muutkin osalliset ovat tervetulleita. Viranomaiset voivat lisäksi käydä maastossa keskenään. Suunnittelun edetessä voidaan laittaa suunnitteluun liittyvää materiaalia nähtäville internetiin.

Suunnittelun aikana, kun suunnitelmasta on jo olemassa luonnos, järjestetään yleisölle luonnoksen esittely- ja keskustelutilaisuus, jossa tarjotaan myös mahdollisuus antaa kirjallista palautetta. Osallistumisen mahdollisuuksista tiedotetaan ajankohdan lähestyessä ainakin lehti-ilmoituksin. Suunnitelma-luonnos tai laajempikin näyttely on yleisön nähtävänä tilaisuudessa ennen ohjelman alkamista, ja ainakin luonnos on esillä myös esim. suunnittelualueen kirjastossa. Kirjastoon laitetaan kirjalliselle palautteelle laatikko, ja suunnittelija tulee tiettyinä aikoina paikan päälle yleisön tavattavaksi.

Suunnitelman valmistuttua valmistumisesta tiedotetaan, ja valmis suunnitelma laitetaan yleisön nähtäväksi kirjastoon ja internetiin. Suunnitelman yhteydessä on palautetta varten suunnittelijan yhteystiedot. Tehdyt toimenpiteet voidaan päivittää nähtävillä olevaan suunnitelmaan, esim. rasterein kirjastossa olevaan karttaan. Mikäli halukkuutta on, järjestetään myöhemmin asukkaiden ja virkamiesten yhteinen maastokäynti, jolla suunnitelman tavoitteiden toteutumista arvioidaan.

Osallistujilta kerätään palautetta suunnittelumenetelmästä suunnittelun loppuun ja jo sen aikana. Sekä kirjallinen että suullinen palautemahdollisuus kannattaa järjestää.

*"Näyttäkää esimerkkejä hyvästä suunnittelusta.
Tehkää tilaisuuksista niin mielenkiintoisia,
että sinne on pakko päästä!"*

-asukas-

VII LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Arola, T. 2002. Vuorovaikutteinen kaavoitus ja kuntalaisten vaikuttaminen Kansalaisyhteiskunnan, suunnittelun ja päätöksenteon kohtaaminen maankäytön suunnittelussa. Suomen kuntaliitto, Helsinki. 94 s. ISBN 951-755-663-2.

Bäcklund, P. & Korhonen, H. 1998. Paikallisyhteisön käsite ja asumisen arki Juurtumisen, asukasaktiivisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 1998:1. 38 s. ISBN 951-718-180-9.

Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). 2002a. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Bäcklund, P., Maury, J. & Vuolanto, P. 2002b. Helsingin yleiskaava 2002 Tutkimus asukkaiden osallisuudesta kaupungin kehittämisessä. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 2002:12. 75 s.

Forrest, M., Konijnendijk, C.C. & Bandrup, T.B. (toim.). 1999. Research and development in urban forestry in Europe. Report of COST Action E12 `Urban forests and trees´ on the state of the art of urban forestry research and development in Europe. European Commission. Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg. 363 s. ISBN 92-828-7578-4.

Helsingin henki 1.11. 2000. Rakennusvirasto vuoden virastoksi.

Helsingin kaupungin metsien hoidon periaatteet. 2002. Helsingin kaupungin rakennusvirasto/viherosasto. 28 s.

Helsingin kaupungin metsä- ja maatalousosaston vuorovaikutteisen suunnittelun kehittäminen. Helsingin kaupungin kiinteistöviraston metsä- ja maatalousosaston julkaisu 11/1995. 26 s. ISBN 951-772-733-X.

Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston tietopaketti suunnitteluryhmän jäsenelle. 3.4. 2001. Moniste. 14 s.

Horelli, L. & Kukkonen, H. 2002. Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu. Julkaisussa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). 2002. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Kangas, J., Loikkanen, T., Pukkala, T. & Pykäläinen, J. 1996. A Participatory Approach to Tactical Forest Planning. Acta Forestalia Fennica 251. ISBN 951-40-1514-2.

Kangas, J. & Store, R. 2002. Internet and teledemocracy in participatory planning of natural resources management. Landscape and Urban Planning Volume 62:2, 89-101.

Koljonen, K. (ilmestyy 2003). Vuorovaikutteinen metsäsuunnittelu Helsingissä: asukkaiden metsäekologian tuntemus ja mielipiteet kaupunkimetsien hoidosta. Helsingin yliopisto, metsäekologian laitos. Metsänhoitotieteen pro gradu -työ.

Koskiahho, B. 2002. Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Julkaisussa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). 2002. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Koskiahho, B., Leino, H., & Mäkelä, T. 2000. Urbaani osallisuus - tarkastelussa uusi maankäyttö- ja rakennuslaki. Civil Society Papers 2, Housing & Environment n:o 8. Sosiaalipolitiikan laitos, Tampereen yliopisto. Tampere. 99 s. ISBN 951-44-4812-X.

Koululaiset viheralueiden suunnittelijoina Raportti Helsingin Pihlajiston kokeilusta. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston selvityksiä 2000:4.

Kuntalaiset ja hyvä osallisuus Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. 2002. Sisäasiainministeriö ja Suomen Kuntaliitto. ISBN 951-734-450-3.

Laiho, U-M. (toim.). Katse kansalaiseen – osallisuudesta ja osallisuushankkeiden kokemuksista. Sisäasiainministeriö, osallisuushanke. ISBN 951-734-33-9.

Lapintie, K. 2002. Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. Julkaisussa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). 2002. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Lehto, L. 1988. Elämää helsinkiläismetsissä Helsingin kaupunkimetsänhoidon syntyhistoriaa. Memoria 3. Helsingin kaupungin museo. Vientipaino Oy, Helsinki. 139 s. ISBN 951-771-925-6.

Lehto, L. 1990. Yhteenvetoa metsien hoitosuunnitelmista 1884 - 1986. Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, metsä- ja maatalousosasto. Vientipaino Oy. 13 s.

Leppälä, J. 1998. Haastattelututkimus vuorovaikutteisesta metsäsuunnittelusta Helsingin Keskuspuiston eteläosan alueella. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, metsäosasto. Insinööri. 49 s.

Leskinen, A., Paldanius, J. & Tulkki, K. 1998. Kun haluat vaikuttaa osallistu elinympäristösi suunnitteluun. Ympäristöministeriö. Edita, Helsinki. 138 s. ISBN 951-37-2263-5.

Loikkanen, T., Simojoki, T. & Wallenius, P. 1997. Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaisille. Metsähallitus, Kuopio. 96 s. ISBN 952-446-021-1.

Mattila, H. & Kunnaskari, M. 2002. Ympäristöestetiikka ja kaupunkiluonnon arvottaminen. Tutkimustiivistelmä. Viheralan tutkimus 2002 Luentojulkaisu 25.9. 2002. Viherympäristöliitto.

Mäenpää, P., Aniluoto, A., Manninen, R. & Villanen, S. 2000. Sanat kivettyvät kaupungiksi Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. Teknillinen korkeakoulu, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja täydennyskoulutuskeskus. Julkaisu B83. Espoo. 197 s. ISBN 951-22-5252-X.

Mäntysalo, R. & Nyman, K. 2002. Osallisuuslaboratorio Kokemuksia vuorovaikutteisen maankäytön suunnittelun koulutusprojektista. Julkaisussa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). 2002. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Nilsson, K., Randrup, T.B. & Konijnendijk, C.C. (toim.). (ilmestyy 2003). Urban Forests and Trees in Europe A Reference Book. Springer-Verlag.

Nyman, K. 2000. Maankäyttö- ja rakennuslaki: henki vai kirjain?
Yhteiskuntasuunnittelu vol. 38:2, 6-16.

Pitkäniemi, M. 1972. Helsingin kaupungin ulkoilualueiden metsäluonnon hoito Toimenpideohje.
Helsingin kaupungin kiinteistöviraston metsä- ja maatalousosasto. 63 s.

Pursio, E., Islander, P. & Haikala, M. 2002. Viheralueohjelman 1999 – 2008 1. seurantaraportti.
Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 2002:6. 34 s. ISBN 951-718-937-0.

Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelma Osaaminen ja osallisuus, toteuttamishjelma 2002-4.
Helsingin kaupunginkanslian julkaisu A8/2002. 53 s. ISBN 951-718-890-0.

Rantala, K. & työryhmä. 1995a. Helsinki metsäinen kaupunki meren rannalla Tavoitteet
metsäsuunnitelmaa 1995-2004 varten. Helsingin kaupungin kiinteistöviraston metsä- ja maatalous-
osaston julkaisu 3/1995. 20 s. ISBN 951-772-616-3.

Rantala, K. & työryhmä. 1995b. Seurasaaren metsäluonnon hoitosuunnitelma 1994–2013.
Helsingin kaupungin kiinteistöviraston metsä- ja maatalousosaston julkaisu 4/1995. 119 s.
ISBN 951-772-617-1.

Rantala, K. & työryhmä. 1999. Helsingin viheralueohjelma Toteuttamishjelman periaatteet ja
linjaukset vuosille 1999-2008. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1999:1. 58 s.
ISBN 951-718-2000-7.

Rinne, K. 2002. Osallistuako vaiko eikö osallistua? Tutkimus itäturkulaisten kiinnostuksesta
asuinalueensa viheralueista ja niiden kunnostukseen liittyvään toimintaan osallistumisesta.
Turun yliopisto. Sosiologian pro gradu -työ.

Rive, K. (toim.). 2002. Sami Sievin muistelmia työssäoloajalta 16.1. 1963 – 24.7. 1999.
Rakennusvirasto, viherosasto. 55 s.

Salmikangas, A-K. Osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa – kokemuksia
osallisuushankkeista. Sisäasiainministeriö, osallisuushanke. ISBN 951-734-221-7.

Salmikangas, A-K., Veräväinen, K. & Vuorela, T. Osallisuusprojektin monet kasvot –
osallisuushankkeen arviointia. Sisäasiainministeriö, osallisuushanke. ISBN 951-734-353-1.

Sassi, S. 2002. Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. Julkaisussa: Bäcklund, P., Häkli, J. &
Schulman, H. (toim.). 2002. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa.
Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Setälä, M. 2003. Demokratian arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Gaudeamus,
Helsinki. 209 s. ISBN 951-662-881-8.

Sollo, P. 2002. Aluefoorumi Maunulan suunnittelussa. Helsingin yliopisto.
Suunnittelumaantieteen pro gradu -työ. 139 s.

Sotarauta, M. 1999. Suomen kaupunkipolitiikka etsii itseään Näkemyksiä strategisista haasteista ja
toimintamalleista. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1999. Saarijärvi.
53 s. ISBN 951-734-302-7.

Staffans, A. 2002. Kilpailu tiedosta kiristyy Supertyypit eletyn kaupungin tulkkeina. Julkaisussa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). 2002. Osalliset ja osaajat Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus Kirja ja Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 295 s. ISBN 951-662-847-8.

Staffans, A. & Rantanen, H. 1999. Raportti Kotiluonto-projektista Tietoverkot vuorovaikutteisen luonnonhoidonsuunnittelun välineinä. Rakennusvirasto viherosasto. 39 s.

Turunen, J-P. 1999. Viherosastolla tehtyjen kyselyjen arviointi ja kehittäminen. Diskurssi Oy. Moniste. 12 s.

Tyrväinen, L., Silvennoinen, H. & Kolehmainen, O. 2002. Ekologisten ja esteettisten arvojen yhdistäminen taajamametsien hoidossa. Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta.

Van Herzele, A., Collins, K. & Tyrväinen, L.. Involving People in Urban Forestry A Discussion of Participatory Practices throughout Europe. Julkaisussa: Nilsson, K., Randrup, T.B. & Konijnendijk, C.C. (toim.). (ilmestyy 2003). Urban Forests and Trees in Europe A Reference Book. Springer-Verlag.

Vigman, S. 2001. Postikysely vuorovaikutusmenetelmänä kaupungin viheralueiden hoidon suunnittelussa – ohjeita yhteistyötaholle lomakkeen laadintaan. Oulun seudun ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. 66 s.

Viheraluerekisteri 12/2002. Liite viherosaston toimintasuunnitelmaan 2003. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto / Kurki.

Vuorovaikutussuunnitelma viheralueohjelman laadintaan. 1997. Diskurssi Oy. 4 s.

Wallenius, P. 2001. Osallistava strateginen suunnittelu julkisten luonnonvarojen hoidossa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 41. 346 s. ISBN 952-446-294-X.

Wiio, O. 1989. Viestinnän perusteet. 5. painos. Weilin+Göös, Espoo. 291 s. ISBN 951-35-4407-9.

Suulliset lähteet ja henkilökohtaiset sähköpostit

Immonen, Tauno, vuorovaikutteisen suunnittelun projektinjohtaja, Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Keskustelu 3.3.2003.

Koivistoinen, Mikko, aluesuunnittelija, Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Keskustelu 26.2.2003.

Pursio, Eino, maisema-arkkitehti, Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Keskustelu 26.2.2003.

Rantala, Kaija, toimistopäällikkö, Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Keskustelu 13.5.2003.

Turunen, Juha-Pekka, vuorovaikutuskonsultti, Diskurssi Oy. Haastattelu 28.2.2003.

Internet-lähteet

Kaupunkisuunnitteluvirastosta Vuoden Virasto. Tiedote 15.10.2002. Luettu 17.2.2003.
«<http://www.hel.fi/uutiset/tiedotteet/2002/Helka.html>»

Kuntalaki 17.3.1995/365. Luettu 6.2.2003. «<http://www.finlex.fi/lains/index.html>»

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621. Luettu 13.2.2003.
«<http://www.finlex.fi/lains/index.html>»

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. Luettu 6.2.2003. «<http://www.finlex.fi/lains/index.html>»

Nuuksion luonnonhoitosuunnitelma. Luettu 17.2.2003. «<http://www.hkr.hel.fi/viher/index.html>»

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Luettu 6.2.2003. «<http://www.finlex.fi/lains/index.html>»

Vuorovaikutteisen suunnittelun ja ympäristön tutkimuksen metodipaketti. Päivitetty 15.11.2000.
Luettu 9.1.2003. «<http://www.hut.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/Metodit.html>»

Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä.
Luettu 13.5.2002. «<http://194.89.205.3/suom/osallisuus/osallisuusselonteko.pdf>»

Van Herzele, A. & Denutte, T. 2002. NeighbourWoods State of the Art Report:
Public Involvement. Luettu 29.4.2003. «<http://www.fsl.dk/euforic/nbw.htm>»

Viheraluesuunnitelmat ja luonnonhoitosuunnitelmat

Konalan viheraluesuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja
2003:2 / viherosasto. ISBN 952-473-042-1.

Töölön viheraluesuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja
2002:14 / viherosasto. ISBN 951-718-965-6.

Pihlajamäen viheraluesuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston
julkaisuja 2002:13 / viherosasto. ISBN 951-718-961-3.

Jakomäen viheraluesuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston
julkaisuja 2002:4 / viherosasto. ISBN 951-718-874-9.

Kulosaaren ja Mustikkamaan viheraluesuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin
rakennusviraston julkaisuja 2002:3 / viherosasto. ISBN 951-718-853-6.

Uutelan luonnonhoitosuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston
viherosasto. Valmistunut 2002.

Yliskylän viheraluesuunnitelma 2001-2010. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja
2001:34 / viherosasto. ISBN 951-718-820-X.

Myllypuron, Roihupellon ja Puotinharjun länsiosan viheraluesuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2001:28 / viherosasto. ISBN 951-718-763-7.

Pitäjänmäen viheraluesuunnitelma 2001-2010. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2001:25 / viherosasto. ISBN 951-718-707-6.

Alppilan, Itä-Pasilan, Vallilan, Kumpulan, Toukolan ja Vanhankaupungin viheraluesuunnitelma 2001-2010. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2001:8 / viherosasto. ISBN 951-718-592-8.

Latokartanon luonnonhoitosuunnitelma 2002-2011. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 2001.

Tammisalons viheraluesuunnitelma 2000-2009. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston selvityksiä 2000:14. ISBN 951-718-548-0.

Puistolans ja Heikinlaakson viheraluesuunnitelma 2001-2010. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston selvityksiä 2000:13. ISBN 951-718-547-2.

Puotilans ja Vartioharjun viheraluesuunnitelma 2001-2010. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston selvityksiä 2000:12. ISBN 951-718-546-4.

Mellunmäki-Mustavuorens luonnonhoitosuunnitelma 2000-2009. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 2000.

Kallahde ns luonnonhoitosuunnitelma 2000-2009. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 2000.

Maunula-Pakila-Torpparinmäki luonnonhoitosuunnitelma 2000-2009. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 2000.

Vii kinmäen luonnonhoitosuunnitelma 2000-2009. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 2000.

Vartiosaare ns luonnonhoitosuunnitelma 2000-2009. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 2000.

Vesala-Kontula-Kurkimäki viheraluesuunnitelma 1999-2008. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1999.

Pihlajämäki-Pihlajiston luonnonhoitosuunnitelma 1999-2008. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1999.

Munkkinieme ns luonnonhoitosuunnitelma 1999-2008. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Marjanieme ns luonnonhoitosuunnitelma 1999-2008. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Meilahde ns luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Ylä-Malmi-Pukinmäen luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

SAMMANDRAG

Delaktighet som en utmaning till planeringen av grönområden i Helsingfors

Grönavdelningen vid Helsingfors stads byggnadskontor utvecklar stadens grönområden med hjälp av strategiska grönområdesplaner. En grönområdesplan görs upp för ett eller flera av de cirka 50 delområden som staden är uppdelad i. Av en plan framgår målsättning och åtgärder 10 år framåt för dessa grönområden.

Sedan 1995 har planerna gjorts upp i växelverkan med invånarna samt andra användare av grönområden. Några planer har man redan tidigare gjort på detta sätt. Ända fram till år 2002 har man i början av varje planeringsprocess sammankallat en planeringsgrupp som bestått av representanter för invånarna och myndigheterna vid stadens olika ämbetsverk. Utöver gruppens cirka 6-10 möten och besök ute i terrängen, har varje planeringsprocess vanligen inkluderat åtminstone ett möte för allmänheten. Man har använt också andra interaktiva medel, bl.a. enkäter. Hittills har nästan varje stadsdel fått en plan som gjorts upp enligt det här interaktiva systemet.

På hösten 2002 startade grönavdelningen ett projekt som siktade på en förändring av planeringsprocessen. Man gjorde en enkät till dem som hade tagit del i planeringsgrupper under åren 1995-2002. Man fick svar av 33 planeringsansvariga myndigheter, 43 andra myndigheter och 354 invånare (62,5 % av de potentiella svarande). Resultatet framgår i denna rapport. En presentation av planeringssystemet och dess historia är också inkluderat.

Med hjälp av enkäten redde man ut följande frågor:

- behöver man växelverkan i planeringen av stadens grönområden och har växelverkan varit till nytta
- hurdana erfarenheter har deltagarna och planeringsansvariga myndigheterna av det interaktiva planeringssystemet
- hur viktigt är deltagandet i de olika skedena av planeringen av grönområden och
- hur kunde man organisera deltagandet i planeringen av grönområden i framtiden.

Enligt resultaten behöver man växelverkan i planeringen. Också de planeringsansvariga myndigheterna anser att växelverkan är viktigt, men samtidigt tycker de ändå att de klarar av att göra upp goda planer också utan invånarnas deltagande. Alla tre grupper som svarade tycker att växelverkan har varit till nytta på många sätt. Den har bl.a. förebyggt konflikter gällande planeringen och ökat invånarnas kunskap om saker som man förknippar med grönområdena. Majoriteten av alla som svarade var nöjda med planeringssystemet, men det finns även några negativa synpunkter. Planeringsansvariga myndigheter anser att systemet har varit tungt och för bindande för gruppmedlemmar. Alla tre grupper som svarade tycker att deltagarna har fått en för optimistisk föreställning om möjligheterna att påverka planerna.

De flesta av dem som svarade anser att deltagandet är viktigast i det skedet då man sätter konkreta mål för utvecklandet av grönområdena. Deltagandet tycks vara mindre viktigt då man väljer de egentliga åtgärderna. Invånarna anser att det är viktigt att få vara med i planeringen i början av planeringsprocessen, medan de planeringsansvariga myndigheterna oftare anser att det skulle vara tillräckligt om invånarna erbjuds möjligheter att kommentera ett utkast till planen.

Med hjälp av resultaten gjorde man upp ett förslag om hur man i framtiden skulle kunna organisera deltagandet i planeringen av grönområden. Det föreslås att man under en planeringsprocess ordnar två möten för allmänheten, ett besök ute i terrängen och en enkät. Utöver detta föreslås att planen kunde ställas ut i t.ex. ett bibliotek där planeraren kunde diskutera med invånarna. Om man därtill vill ha en planeringsgrupp, föreslås det att antalet möten minimeras. Det här förslaget, som även innehåller ytterligare anvisningar, användes som en utgångspunkt då man förnyade planeringsprocessen vid grönavdelningen.

Vartiokylän pohjoisosan luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Stansvikin luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Keskuspuiston eteläosan luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Kivikon luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1998.

Siltämäki-Tapuli luonnonhoitosuunnitelma 1998-2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Lauttasaaren luonnonhoitosuunnitelma 1997-2006. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Rastila-Kurkimoision luonnonhoitosuunnitelma 1997-2006. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Keskuspuiston pohjoisosan luonnonhoitosuunnitelma 1997-2006. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Haagan luonnonhoitosuunnitelma 1997-2006. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Ala-Malmi-Tattarisuon luonnonhoitosuunnitelma 1997-2006. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Vartiokylän eteläosan luonnonhoitosuunnitelma 1997-2006. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Käpylän luonnonhoitosuunnitelma. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1997.

Meri-Rastilan luonnonhoitosuunnitelma. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1996.

Kulosaaren luonnonhoitosuunnitelma. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto. Valmistunut 1996.

SUMMARY

Public Involvement as a Challenge to the Planning of Green Areas in Helsinki

The City of Helsinki Public Works Department Green Area Division is managing the green areas of Helsinki with the help of strategic green area plans. Green area plans are drawn up for a small number of the 50 or so city districts at a time. These plans contain management needs and objectives for the green areas and cover a period of ten years.

Residents and other users of green areas have participated in the green area planning since 1995, although some participatory planning processes have been carried out before this. Until 2002, each planning process was initiated by assembling a planning group. The groups had representatives of residents and representatives from different city departments. In addition to some 6-10 planning group meetings and walks on the planning area, each planning process included at least one meeting open to the wider public. Surveys and other means of participation were also used. To date, almost every district of the city has a plan that was made by this participatory process.

In autumn 2002, the Green Area Division initiated a project with the aim of reforming the green area planning system. As a part of the project, a survey was carried out of those who had participated in the planning groups during 1995-2002. Answers were received from 33 planning authorities, 43 other authorities and 354 residents (62, 5 % of the potential respondents). The results of this study are presented in this report which also includes an overview of the planning system and its history.

In the survey, answers were sought to the following questions:

- is a participatory approach needed in green area planning and has it been useful
- what kind of experiences did participants and the planning authorities have of this participatory planning system
- how important is the participation of residents in different stages of green area planning, and,
- how could participation in green area planning be organized in the future.

The results showed that a participatory approach is needed in green area planning. The planning authorities find it important, although they believe themselves capable of making effective plans even without involving residents. All three respondent groups think that participatory planning has been useful. It has, for example, prevented conflicts in green area planning, and increased residents' awareness of matters concerning green areas. Most respondents have been satisfied with this participatory planning system. Nevertheless, there are some problems. The planning authorities think that the process has been hard and too time-consuming for the group members. The majority of all the respondents think that the participants have been given an over-optimistic idea of how much they can influence the plans.

Setting the goals for green areas, in particular at the local level, is considered to be the most important stage for involving residents in the planning process. All the respondent groups feel that participation is less important in the stage of choosing the actual management methods. The residents, however, place a greater importance on early involvement of residents than do the planning authorities, who more often feel that allowing the residents to comment on a draft of the plan would be sufficient.

These conclusions were used to formulate a proposal for a new way of organizing participation in green area planning. It is proposed that a planning process should include two public meetings, a joint walk on the planning area and a survey. In addition, there should be an opportunity for the planner to meet with residents locally, for example at a library. If a planning group is still considered necessary, it is proposed that the number of the meetings is minimized. This proposal, which also includes more detailed advices, was taken as one of the starting points in reforming the green area planning system.

MITEN HELSINGIN VIHERALUEIDEN SUUNNITTELUUN PITÄISI VOIDA OSALLISTUA?

Hyvä vastaanottaja

Helsingin kaupungin rakennusvirastossa ollaan uudistamassa tapaa, jolla kaupunkilaiset voivat osallistua viheralueiden suunnitteluun. Mitä toivoisitte entisen suunnitteluryhmäkäytännön tilalle? Olemme lähettäneet tämän kyselyn vuosina 1995 – 2002 toimineiden suunnitteluryhmien jäsenille, jotka ovat antaneet meille yhteystietonsa. Suunnitteluun osallistuneena juuri Te olette avainhenkilö vaikuttamaan osallistumismahdollisuuksien tulevaisuuteen.

Pyydämme Teitä vastaamaan kysymyksiin ohjeiden mukaan. Haluamme korostaa, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Kaikki viheralueiden suunnitteluun liittyvät kokemuksenne ovat meille arvokkaita. On ensiarvoisen tärkeää saada kehittämistyöhön mukaan juuri Teidän mielipiteenne, vaikkette olisi aktiivisesti osallistunut suunnitteluryhmän toimintaan! Toivomme, että luette aluksi seuraavan määritelmän, jossa on selitetty vuorovaikutteisen suunnittelun käsitettä.

Olkaa hyvä ja palauttakaa lomake vastauskuoressa viimeistään 31.10. 2002. Postimaksu on valmiiksi maksettu.

Helsingin kaupungin rakennusvirasto ja Helsingin yliopisto takaavat kyselyn luottamuksellisuuden. Tuloksia käytetään aineistona viheraluesuunnittelun kehittämistyössä ja Helsingin yliopiston metsäekologian laitoksella julkaistavassa pro gradu-tutkielmassa.

**Kiitämme Teitä etukäteen
vaivannäöstänne!**

Ystävällisin terveisin

Vuorovaikutteinen suunnittelutapa edellyttää, että seuraavat kolme ehtoa täyttyvät:

- 1. Suunnittelun osapuolilla on mahdollisuus *keskustella* keskenään esimerkiksi ryhmässä tai esittely- ja keskustelutilaisuuksissa. Kasvokkain kohtaamisen lisäksi tässä pidetään keskusteluna myös sähköposti-, www- ja puhelinkeskustelua, mikäli osapuolilla on tällä tavoin mahdollisuus antaa ja saada palautetta toistensa viesteistä.**
- 2. Suunnitteluun saadaan alueen käyttäjien avulla mukaan oleellinen *tieto* suunniteltavasta alueesta.**
- 3. Suunnitelmia koskevat lopulliset päätökset tehdään *tietoisena esitetyistä eriävistä näkemyksistä*.**

Terhi Tikkanen-Lindström
Toimistopäällikkö

Tauno Immonen
Projektinjohtaja

Maija Sipilä
mmyo, HY metsäekologian laitos
HKR viherosasto
P. 166 2563, 040 754 2857
maija.sipila@helsinki.fi

VUOROVAIKUTTEISUUS VIHERALUEIDEN SUUNNITTELUSSA

A Vuorovaikutteisuuden tarpeellisuus

Mitä osapuolta olette edustanut suunnitteluryhmässä? Jos teillä on kokemuksia hallinnollisen organisaation edustajana olemisesta, *valitkaa ylempi vaihtoehto* ja vastatkaa kysymyksiin virkamiehen näkökulmasta. Jos ette koskaan ole ollut suunnitteluryhmässä virkamiehenä, *valitkaa alempi vaihtoehto* ja vastatkaa tästä näkökulmasta.

Hallinnollisen organisaation edustaja

Hallinnollisia organisaatioita ovat esim. kaupunkisuunnittelu-, liikunta-, sosiaali-, museo-, kiinteistö- ja rakennusvalvontavirastot, kaupunginmuseo, nuorisosiainkeskus, ympäristökeskus...

Muu alueen käyttäjä tai intressitaho

Esim. asukkaat, muut yksityishenkilöt, yhdistykset, järjestöt, kerhot, seurakunnat, koulut, päiväkodit ...

- 1. Miten tärkeänä pidätte tähänastisten kokemusten perusteella sitä, että Helsingin kaupungin viheralueiden suunnittelu järjestetään ainakin osittain vuorovaikutteisella tavalla?** Vaihtoehtona on, että vaikka suunnittelusta tiedotettaisiin ja osapuolten mielipiteitä kysyttäisiin, varsinaista keskustelun mahdollisuutta ei järjestetä, alueen käyttäjillä olevaa tietoa ei vaadita mukaan suunnitteluun, ja päätökset voidaan tehdä huomioimatta esitettyjä eriäviä näkemyksiä.
Ympyröikää mielestänne sopivin numero.

Ei lainkaan tärkeää	1
Ei kovin tärkeää	2
Melko tärkeää	3
Erittäin tärkeää	4
En osaa sanoa	0

- 2. Mitä mieltä olette seuraavista Helsingin kaupungin viheralueiden suunnittelua koskevista väittämistä?**

Ympyröikää mielestänne sopivin numero.

Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0

- 3. Kuinka tärkeää alueen käyttäjien on mielestänne päästä osallistumaan seuraaviin viheralueiden suunnittelun vaiheisiin?**

Ympyröikää mielestänne sopivin numero.

Ei lainkaan tärkeää	Ei kovin tärkeää	Melko tärkeää	Erittäin tärkeää	En osaa sanoa
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0
1	2	3	4	0

- a.** Yleiskaavan laadinta
- b.** Asemakaavan laadinta
- c.** Yleistavoitteiden asettaminen kaupungin viheralueille
(esim. viihtyisän virkistysympäristön luominen, monimuotoisuuden vaaliminen, metsien taloudellinen tuotto...)
- d.** Paikallisten tavoitteiden asettaminen kullekin suunnittelualueelle
(esim. tietyn käyttäjäryhmän tai omaleimaisten luonnon- ja kulttuuripiirteiden ottaminen huomioon)
- e.** Luonnonhoidon toimenpiteiden valitseminen
- f.** Yksityiskohtainen puistojen suunnittelu

B Suunnittelumenetelmän arviointi

4. Kuinka tyytyväinen olitte työryhmään perustuvaan suunnittelumenetelmään?

Ympyröikää mielestänne sopivin numero.

En lainkaan tyytyväinen	1
En kovin tyytyväinen	2
Melko tyytyväinen	3
Erittäin tyytyväinen	4
En osaa sanoa	0

5. Kuinka paljon seuraavat osapuolet ovat kokemusten tai arvionne mukaan voineet vaikuttaa lopulliseen suunnitelmaan?

Ympyröikää mielestänne sopivin numero.

	Erittäin vähän	Melko vähän	Melko paljon	Erittäin paljon	En osaa sanoa
a. Rakennusviraston edustajat eli suunnittelun järjestäjät	1	2	3	4	0
b. Muiden hallinnollisten organisaatioiden edustajat	1	2	3	4	0
c. Ryhmän ulkopuoliset asiantuntijat	1	2	3	4	0
Muut alueen käyttäjät:					
d. Suunnitteluryhmässä mukana olleet	1	2	3	4	0
e. Asukaskyselyyn vastanneet, jotka eivät olleet suunnitteluryhmässä	1	2	3	4	0
f. Yleisötilaisuuteen osallistuneet, jotka eivät olleet suunnitteluryhmässä	1	2	3	4	0

6. Onko suunnitelmiin kirjattuihin tavoitteisiin mielestänne liittynyt seuraavia ongelmia?

Rastittakaa.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
a. Puistoja koskevat tavoitteet ovat liian yksityiskohtaisia.	☐	☐	☐
b. Puistoja koskevat tavoitteet ovat liian yleispiirteisiä.	☐	☐	☐
c. Metsäalueita koskevat tavoitteet ovat liian yksityiskohtaisia.	☐	☐	☐
d. Metsäalueita koskevat tavoitteet ovat liian yleispiirteisiä.	☐	☐	☐
e. Tavoitteiden toteutuminen on ollut heikkoa.	☐	☐	☐

7. Kuinka tarpeellisia seuraavat työskentelytavat ovat kokemusten tai arvionne mukaan olleet?

Ympyröikää mielestänne sopivin numero.

	Täysin tarpeetonta	Melko tarpeetonta	Melko tarpeellista	Erittäin tarpeellista	En osaa sanoa
a. Ryhmä käy yhdessä maastossa.	1	2	3	4	0
b. Kokouksissa jakaudutaan välillä pienryhmiksi ideoimaan ja pohtimaan ratkaisuja.	1	2	3	4	0
c. Ryhmän jäsenet saavat kotitehtäviä mietittäväksi kokousten välillä.	1	2	3	4	0
d. Ryhmä kokoontuu myöhemmin maastossa arvioimaan tavoitteiden toteutumista.	1	2	3	4	0

C Viheralueiden suunnittelu jatkossa

9. Mikä seuraavista sopisi viheralueiden suunnittelun periaatteeksi? Valitkaa kaksi mielestänne parasta vaihtoehtoa. Ympyröikää <u>kaksi</u> numeroa.	
a. Suunnitelma laaditaan täysin virkamies- ja asiantuntijatyönä.	1
b. Suunnittelun alussa selvitetään alueen käyttäjien mielipiteitä.	2
c. Alueen käyttäjiltä kerätään palautetta suunnitelmaluonnoksesta.	3
d. Alueen käyttäjien mielipiteitä selvitetään suunnittelun alussa ja heiltä kerätään palautetta suunnitelmaluonnoksesta.	4
e. Suunnittelun alussa selvitetään alueen käyttäjien mielipiteitä ja perustetaan suunnitteluryhmä.	5
f. Perustetaan suunnitteluryhmä ja kerätään alueen käyttäjiltä palautetta suunnitelmaluonnoksesta.	6
g. Suunnittelun alussa selvitetään alueen käyttäjien mielipiteitä ja perustetaan suunnitteluryhmä. Alueen käyttäjiltä kerätään palautetta suunnitelmaluonnoksesta.	7
10. Suunnittelussa määritellään viheralueille sekä <i>tavoitteet</i> että luonnonhoidon <i>toimenpiteet</i> tavoitteiden toteuttamiseksi. Pääsääntöinen vastuu voi tässä olla joko yksin ammattilaisella tai koko suunnitteluryhmällä. Mikä seuraavista periaatteista olisi mielestänne paras? Ympyröikää <u>vain yksi</u> numero.	
a. Suunnitteluryhmä asettaa tavoitteet, ja ammattilainen valitsee toimenpiteet.	1
b. Ammattilainen asettaa tavoitteet, ja suunnitteluryhmä valitsee toimenpiteet.	2
c. Suunnitteluryhmä asettaa tavoitteet ja valitsee toimenpiteet.	3
d. Ammattilainen asettaa tavoitteet ja valitsee toimenpiteet.	4
11. Miten suunnitteluryhmän jäseniltä olisi mielestänne parasta kerätä palautetta suunnittelumenetelmästä? Ympyröikää <u>vain yksi</u> numero.	
a. Palaute kerätään kirjallisena .	1
b. Palaute kerätään keskustelemalla .	2
c. Palaute kerätään sekä kirjallisena että keskustelemalla .	3
d. Palautetta ei kerätä .	4
12. Milloin suunnitteluryhmän jäseniltä olisi mielestänne parasta kerätä palautetta suunnittelumenetelmästä? Ympyröikää <u>vain yksi</u> numero.	
a. Palautetta kerätään suunnittelun aikana .	1
b. Palautetta kerätään suunnittelun loppuksi .	2
c. Palautetta kerätään sekä suunnittelun aikana että suunnittelun loppuksi .	3

13. Kuinka hyödyllisiä seuraavat menetelmät mielestänne olisivat käytännössä?

Ympyröikää sopivin numero.

Täysin hyödytöntä	Melko hyödytöntä	Melko hyödyllistä	Erittäin hyödyllistä	En osaa sanoa
-------------------	------------------	-------------------	----------------------	---------------

Suunnitteluun ryhdyttäessä

a. Suunnittelun alkamisesta, tavoitteista ja osallistumismahdollisuuksista lähetetään tiedote alueen jokaiseen talouteen.	1	2	3	4	0
b. Järjestetään yleisölle tiedotus- ja keskustelutilaisuus.	1	2	3	4	0
c. Tiedotus- ja keskustelutilaisuudessa tarjotaan mahdollisuus antaa kommentteja kirjallisesti.	1	2	3	4	0
d. Järjestetään yleisölle kävelykiertä suunnittelualueella.	1	2	3	4	0
e. Tehdään alueella käyttäjien mielipiteitä kartoittava postikysely.	1	2	3	4	0
f. Kerrotaan osallistujille mikä on vuorovaikutteisen suunnittelun tarkoitus ja kuinka esitetyt mielipiteet tullaan ottamaan huomioon.	1	2	3	4	0
g. Virkamiehet tekevät suunnittelualueella yhteisen maastoretken.	1	2	3	4	0

Suunnittelutyön aikana

h. Yleisölle järjestettävistä tilaisuuksista lähetetään ajankohdan lähestyessä tiedote alueen jokaiseen talouteen.	1	2	3	4	0
i. Järjestetään yleisölle suunnitelmaluonnoksen esittely- ja keskustelutilaisuus.	1	2	3	4	0
j. Esittely- ja keskustelutilaisuudessa tarjotaan mahdollisuus antaa kommentteja kirjallisesti.	1	2	3	4	0
k. Järjestetään yleisölle kävelykiertä suunnittelualueella.	1	2	3	4	0
l. Suunnitelmaluonnos on nähtävillä sovitussa paikassa.	1	2	3	4	0
m. Kirjallisille kommentteille on laatikko esim. kirjastossa.	1	2	3	4	0
n. Suunnittelija on tiettyinä aikoina suunnittelualueella yleisön tavattavissa.	1	2	3	4	0

Suunnitelman valmistuttua

o. Suunnitelman valmistumisesta lähetetään tiedote alueen jokaiseen talouteen.	1	2	3	4	0
p. Järjestetään yleisölle suunnitelman esittely- ja keskustelutilaisuus.	1	2	3	4	0
q. Järjestetään yleisölle kävelykiertä suunnittelualueella.	1	2	3	4	0
r. Suunnitelma on nähtävillä sovitussa paikassa.	1	2	3	4	0
s. Tehdyt toimenpiteet päivitetään nähtävillä olevaan suunnitelmaan.	1	2	3	4	0
t. Esim. kirjastossa on palautetta varten näkyvillä suunnittelijan yhteystiedot.	1	2	3	4	0

14. Kuinka hyödyllisiä seuraavat menetelmät mielestänne olisivat käytännössä?

Ympyröikää sopivin numero.

Täysin hyödytöntä	Melko hyödytöntä	Melko hyödyllistä	Erittäin hyödyllistä	En osaa sanoa
-------------------	------------------	-------------------	----------------------	---------------

a. Internetissä kerrotaan viheraluesuunnittelusta ja siitä, miten siihen voi osallistua.	1	2	3	4	0
b. Suunnittelualuetta esitellään internetissä.	1	2	3	4	0
c. Internetissä voi täyttää suunnittelualuetta koskevan kyselyn.	1	2	3	4	0
d. Internetissä on kuvia viheralueista nykyisellään ja siitä, millaisiksi ne eri tavoin hoidettuina kehittyisivät.	1	2	3	4	0
e. Internetissä voi tehdä suunnittelualueella virtuaalikiertä: Kartan pisteitä klikkaamalla tulee näkyviin tietoja ja kuvia kyseisestä kohteesta sekä tila, johon voi kirjoittaa kommentteja.	1	2	3	4	0
f. Internetissä voi lukea yleisön antamia kommentteja.	1	2	3	4	0
g. Suunnitelma on valmistuttuaan nähtävillä internetissä.	1	2	3	4	0
h. Internetissä on pysyvästi mahdollisuus antaa viheralueita koskevaa palautetta.	1	2	3	4	0

Tähän voitte halutessanne kirjoittaa muita ajatuksia osallistumisesta viheralueiden suunnitteluun.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Lopuksi tarvitsisimme vielä joitakin taustatietoja.

Sukupuolenne mies
 nainen

Ikänne alle 20
 20 - 30
 31 - 40
 41 - 50
 51 - 60
 61 - 70
 yli 70 vuotta

Koulutusasteenne peruskoulu/kansakoulu/vastaava
 ammattikoulu/ammattikurssit
 ylioppilas
 ammattikorkeakoulu/opisto
 yliopisto/korkeakoulu
 muu

Asutteko... kerrostalossa
 pientalossa (omakoti, rivi- tai paritalo)

Kauanko olette asunut nykyisellä asuinalueellanne

alle vuoden
 1 - 5 vuotta
 6 -10 vuotta
 11 - 20 vuotta
 yli 20 vuotta

Kauanko olette asunut pääkaupunkiseudulla

alle vuoden
 1 - 5 vuotta
 6 -10 vuotta
 11 - 20 vuotta
 yli 20 vuotta

 Kiitos vastauksistanne!

LIITE 2 Helsingin viheralueiden suunnitelmien laadinnan tilanne vuoden 2003 alussa

Viiherosaston viheraluesuunnittelu ja luonnonhoidon suunnittelu tammikuun 2003

Viheraluesuunnittelu käynnissä

- Pohjoisen suurpiiri viheraluesuunnitelma
- Länsi-Herttoniemen, Roihuvuoron ja Herttoniemenrannan viheraluesuunnitelma

Viheraluesuunnittelu aikaa

- Kaarelan viheraluesuunnitelma
- Pukinmäen, Tapaninkylän ja Malmin viheraluesuunnitelma
- Vartiokylän ja Mellunmäen viheraluesuunnitelma
- Eteläisten kaupunginosien viheraluesuunnitelma
- Kallion, Alppiharjun, Vallilan ja Hermannin viheraluesuunnitelma

Viheraluesuunnitelma valmis

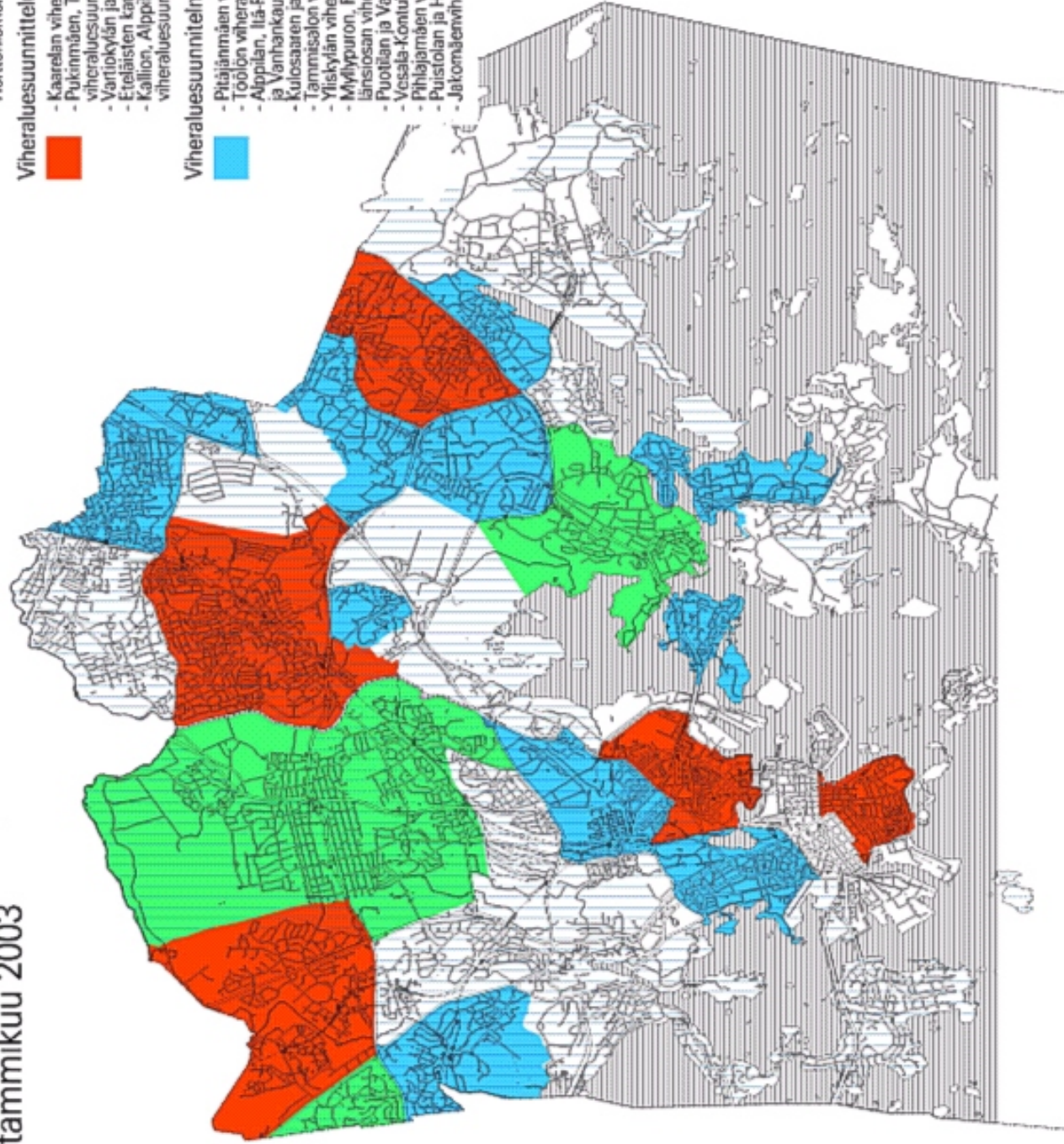

- Pitäjämäen viheraluesuunnitelma
- Toölön viheraluesuunnitelma
- Alppilan, Iis-Pasilan, Vallilan, Kumpulan, Toukolan ja Vanhankaupungin viheraluesuunnitelma
- Kulosaaren ja Mustikkamaan viheraluesuunnitelma
- Tammisalon viheraluesuunnitelma
- Yliskylän viheraluesuunnitelma
- Myllypuuron, Roihupellon ja Puotinharjun länsiosan viheraluesuunnitelma
- Puotilan ja Vartiokylän viheraluesuunnitelma
- Vesala-Kontula-Kurkimäki viheraluesuunnitelma
- Pitäjämäen viheraluesuunnitelma
- Puistolän ja Heikkinlaakson viheraluesuunnitelma
- Jätkömäen viheraluesuunnitelma

Luonnonhoitosuunnitelma valmis

- Konala
- Keskuspuiston pohjoisosa
- Pakila-Torpparimäki-Maunula
- Ylä-Malmi-Pukinmäki
- Siitämäki-Tapuli
- Puistola-Heikkinlaakso
- Ala-Malmi-Tattarisuo
- Jakomäki
- Pitäjämäki
- Haaga
- Keskuspuiston eteläosa
- Käpylä
- Vanhakaupunki-Kumpula-Toukola
- Oulunkylä-Koskela
- Viikinkimäki
- Pitäjämäki-Pihlajisto
- Latokartano
- Kivikko
- Vesala-Kontula-Kurkimäki
- Myllypuuro-Puotinharju
- Vartiokylän pohjoisosa
- Mustavonni-Mellunmäki
- Vartiokylän eteläosa
- Puotila
- Rastila-Kurkimoisio
- Urtela
- Munkkiniemi
- Lautasaari
- Seurasaaari
- Melahii
- Kulosaari
- Slansvik
- Yiskylä
- Tammisaari
- Vartiosaari
- Marjaniemi
- Meri-Rastila
- Kallahti

1 km

Rakennusviraston julkaisut 2003 / Viherosasto

Sarjan aiemmat julkaisut:

**2003:1 Keravanjoen maisemanhoitosuunnitelma. Satu Lehtonen.
ISBN 951-473-030-8.**

**2003:2 Konalan viheraluesuunnitelma 2002–2011. Mikko Koivistoinen.
ISBN 952-473-042-1.**